

Overzichtsstudie interventies voor migrantenjeugd: ontwikkelingsstimulering, preventie en vroeghulp

30 november 2009

Deniz Ince
Gert van den Berg
Nederlands Jeugdinstituut
Utrecht, december 2009

Met medewerking van:
Hans Bellaart - Forum
Corine van Egten - E-Quality
Inge Goorts – Mikado, kenniscentrum interculturele zorg
Hilde Kalthoff – Nederlands Jeugdinstituut
Mariëtte Hoogsteder – Mikado, kenniscentrum interculturele zorg
Karen Mutsaers – Nederlands Jeugdinstituut
Roelof Vos - Pharos
Joke van Wieringen – RIVM/Centrum Jeugdgezondheid

Inhoudsopgave

Ten geleide	5
1. Inleiding	6
1.1 Onderzoeksvragen	6
1.2 Leeswijzer	7
2. Werkwijze	8
2.1 Afbakening van de studie	8
2.2 Literatuurstudie	8
2.3 Verzamelen van interventies en instrumenten	8
2.4 Dataverwerking en analyse	9
3. Definities en inclusiecriteria	12
3.1 Interventies	12
3.2 Instrumenten	13
4. Bereik en effectiviteit: resultaten van de literatuurstudie	15
4.1 Inleiding	15
4.2 Het bereiken van migranten in de jeugdsector	15
4.2.1 De institutionele context	16
4.2.2 Kwaliteit van de werkwijze	18
4.2.3 Kwaliteit van het aanbod	20
4.2.4 Het proces van toeleiding	21
4.2.4 Bereik samengevat	23
4.3 Wat werkt bij jeugdigen uit migrantengroepen?	24
4.3.1 Inleiding	24
4.3.2 Verschillende perspectieven op diversiteit	24
4.3.3 Effectonderzoek bij migrantengroepen	25
4.3.4 Onderzoek naar het bereik van migrantengroepen	27
4.3.5 Het aanpassen van interventies	28
4.3.6 Meetinstrumenten	32
4.3.7 Conclusies	33
4.4 Samenvatting literatuurstudies	34
5. Resultaten inventarisatie jeugdinterventies	35
5.1 Inleiding	35
5.2 Effectieve jeugdinterventies en toepassing bij migranten	35
5.2.1 Erkende A-interventies	36
5.2.2 Erkende B- en C-interventies	37
5.2.3 B- en C-interventies die vooralsnog niet erkend zijn	40
5.3 Aanpassingen voor migranten binnen de erkende jeugdinterventies	40
5.4 Bereik van effectieve jeugdinterventies	43
5.5 Effectiviteit van jeugdinterventies	44
5.6 Inventarisatie van mogelijke ‘good practices’	46
5.7 Beschrijving van ‘good practices’	50
5.8 Samenvatting van de bevindingen	80

6. Resultaten inventarisatie van instrumenten	82
6.1 Inleiding	82
6.2 Instrumenten en de toepassing bij migranten	82
7. Antwoorden en aanbevelingen	85
7.1 De onderzoeksvragen	85
7.2 Aanbevelingen	94
Bronnen	97
Bijlagen	
1. Registratieformulier voor interventies	107
2. Registratieformulier voor instrumenten	110
3. Interventies die niet in aanmerking komen	113
4. Aandachtspunten ‘Meetladder diversiteit’	115
5. Deelnemers expertmeeting	116
6. Expertmeeting verslag	117

Ten geleide

Voor u ligt het eindrapport van een overzichtsstudie naar interventies die voor preventie en vroeghulp worden gebruikt bij migrantenjeugd en –opvoeders. Deze studie vormt een onderdeel van het ZonMw-programma ‘Diversiteit in het jeugdbeleid’ dat op zijn beurt weer voortkomt uit de beleidsbrief met dezelfde naam die de ministers Rouvoet en Vogelaar in juni 2008 aan de Tweede Kamer hebben gestuurd. In deze brief voegen de bewindslieden aan het motto ‘alle kansen voor alle kinderen’ de woorden ‘ongeacht hun culturele achtergrond’ toe. Daarmee bedoelen zij dat migrantenkinderen gelijke kansen moeten krijgen ‘om gezond, veilig en met plezier te kunnen opgroeien en hun talenten te ontwikkelen’. Dat kan alleen wanneer deze kinderen en hun ouders even goed worden bereikt door algemene jeugdvoorzieningen als andere kinderen. Het betekent ook dat problemen in de opvoeding en ontwikkeling vroegtijdig worden gesignaleerd en aangepakt, en dat die (preventieve) aanpak effectief is.

In opdracht van de beide ministers heeft ZonMw vervolgens een breed programma voor diversiteit in het jeugdbeleid ontwikkeld. Centraal in dit programma staat ‘het leveren van een bijdrage aan het verbeteren van de positie van migrantenkinderen en –jongeren in het jeugdbeleid, aan de vermindering van hun maatschappelijke achterstand en aan het voorkomen van polarisatie en radicalisering’. Dat moet gebeuren door ‘het versterken van de preventieve, ontwikkelingsgerichte jeugdsector’. Het programma kent onder meer drie programmalijnen. Een daarvan is Interculturele Kennis. Deze lijn is van start gegaan met een project waarin in kaart wordt gebracht wat bekend is over instrumenten, interventies en werkwijzen in het jeugdbeleid in relatie tot de ontwikkelingsmogelijkheden van migrantenjeugd.

Het resultaat ligt voor u. De overzichtsstudie is uitgevoerd door het Nederlands Jeugdinstituut in samenwerking met Forum, E-Quality, Mikado, Pharos en RIVM/Centrum Jeugdgezondheid.

1. Inleiding

Het project *Overzichtsstudie interventies voor migrantenjeugd: ontwikkelingstimulering, preventie, vroeghulp* is onderdeel van het programma 'Diversiteit in het jeugdbeleid' dat ZonMw uitvoert in opdracht van de ministeries van Jeugd & Gezin en Wonen, Werk & Integratie. Het doel van dit programma is dat jeugdigen en ouders uit migrantengroepen eerder en beter worden bereikt bij (dreigende) problemen met de ontwikkeling van jeugdigen, dat zij niet voortijdig afhaken tijdens programma's waaraan zij deelnemen en dat interventies ook voor hen effectief zijn. In navolging van dit programma wordt in dit onderzoek onder migrantenjeugd begrepen: kinderen en jongeren van 0 tot 23 jaar die zelf in een ander land zijn geboren of waarvan de ouders of grootouders niet in Nederland geboren zijn. De overzichtsstudie richt zich specifiek op kinderen en ouders van niet-westerse afkomst.

Migrantenjeugd is ondervertegenwoordigd in welzijn en vrij toegankelijke hulp en zorg, en oververtegenwoordigd in de zwaardere vormen van geïndiceerde zorg (Bellaart, 2007). De meeste programma's bereiken migrantenjeugd en hun ouders slecht, en als deze groepen al bereikt worden, haken ze vaak voortijdig af (Pels, 2004). Er is nog weinig onderzoek uitgevoerd naar de effectiviteit van specifieke hulp en de signalering van opvoedingsproblemen bij migrantenkinderen (Beekhoven e.a., 2008, Hermanns e.a. 2005, Klein Velderman e.a. 2007, Kouratovsky, 2002). In de praktijk is intussen veel kennis over werken met migrantenjeugd ontwikkeld, maar deze kennis is versnipperd. Dit project brengt de beschikbare kennis over interventies en werkwijzen in relatie tot de ontwikkelingsmogelijkheden van migrantenjeugd in kaart. Het project verschaft aldus een basis voor verschillende vervolgprojecten in het kader van het programma Diversiteit in het Jeugdbeleid. Het geeft zicht op de lacunes in kennis op dit gebied en het brengt good practices in kaart.

1.1 Onderzoeksvragen

Dit rapport is het resultaat van de overzichtsstudie. Het biedt achtereenvolgens een overzicht van interventies en instrumenten die in Nederland worden toegepast om de ontwikkeling van migrantenjeugd te bevorderen en problemen te voorkomen dan wel voortijdig aan te pakken, een overzicht van wat bekend is over bereik en effectiviteit van deze interventies, conclusies met betrekking tot de lacunes in deze kennis, een overzicht en analyse van good practices en aanbevelingen voor verder onderzoek en andere vormen van kennisontwikkeling.

De specifieke vragen waarop deze overzichtsstudie een antwoord moet geven zijn:

1. Welke interventies en instrumenten worden in Nederland toegepast om de ontwikkeling van migrantenjeugd te stimuleren en om ontwikkelings- en gedragsproblemen bij deze jeugdigen te voorkomen dan wel vroegtijdig aan te pakken?
2. Wat is er van deze interventies bekend over hun bereik onder (specifieke groepen) migrantenjeugd en hun ouders? In hoeverre kan het bereik gerelateerd worden aan de desbetreffende toeleidingsstrategie?
3. Wat is er bekend over de effectiviteit van deze programma's voor (specifieke groepen) migrantenjeugd? Hoe is de effectiviteit vastgesteld; in hoeverre is dit op een betrouwbare wijze gebeurd?
4. Welke kennislacunes kunnen vastgesteld worden met betrekking tot volledigheid, bereik en effectiviteit van het aanbod voor migrantenjeugd en hun ouders?

5. Welke interventies kunnen als good practice worden aangewezen? Wat maakt dat migranten bereikt worden en dat de interventies ook voor hen werken? Welke bestanddelen kunnen worden opgenomen in generieke interventies? Welke zijn juist meer geschikt voor specifieke of categorale interventies?

1.2 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 staat hoe de onderzoekers te werk zijn gegaan om antwoorden op deze vragen te vinden en welke keuzes daarbij zijn gemaakt.

Hoofdstuk 3 bevat de definities van interventies en instrumenten die gebruikt zijn in deze studie.

In hoofdstuk 4 staan de bevindingen uit de twee literatuuronderzoeken die in het kader van deze overzichtstudie zijn gedaan. In 4.2 wordt verslag gedaan van wat gevonden is in de literatuur over het bereiken van migrantengroepen. In 4.3 volgen de bevindingen uit de literatuurscan naar wat bekend is over de effectiviteit van interventies bij migrantengroepen.

Hoofdstuk 5 is het meest uitgebreide van dit rapport. Hierin staan de interventies die zijn bestudeerd op hun toepassing bij migrantengroepen. Daarbij wordt aangegeven wat bekend is over het bereik en de effectiviteit dat ze hebben. Hier komt ook een aantal good practices aan de orde.

Hoofdstuk 6 bevat de resultaten van de inventarisatie van instrumenten die bij migranten worden gebruikt.

In hoofdstuk 7 tenslotte worden de bevindingen nog eens samengevat en uitgewerkt. Eerst door antwoorden te formuleren op de vijf onderzoeksvragen en daarna door deze te vertalen in aanbevelingen.

In de bijlagen zijn enkele relevante formulieren en overzichten opgenomen, alsmede een verslag van de expertmeeting, een bijeenkomst van deskundigen aan wie eind mei 2009 de eerste, voorlopige resultaten van deze studie zijn voorgelegd.

2. Werkwijze

In dit hoofdstuk wordt beschreven welke kennis is verzameld, op welke wijze dat is gebeurd en hoe deze kennis vervolgens is geanalyseerd. De verzameling en analyse van beschikbare kennis over interventies en instrumenten voor migrantenjeugd is in een aantal stappen verlopen. De eerste stap bestond uit een afbakening van de studie. Vervolgens is een literatuurstudie uitgevoerd naar ‘wat werkt bij migranten’ en naar werkzame werkwijzen ten aanzien van toeleiding en bereik van migranten. Daarnaast is via diverse bronnen informatie verzameld over interventies en instrumenten die in Nederland worden toegepast. Na een eerste analyse van gegevens zijn tijdens een expertmeeting de bevindingen getoetst en zijn vragen aan de experts voorgelegd. De afzonderlijke stappen worden hier toegelicht.

2.1 Afbakening van de studie

De instituten die deze studie uitvoeren, hebben eerst definities geformuleerd voor de begrippen ‘interventies’ en ‘instrumenten’. Verder zijn er inclusiecriteria opgesteld zodat duidelijk is welke interventies en instrumenten meegenomen worden in deze studie. Er is een lijst met bronnen vastgesteld voor de inventarisatie en er zijn registratieformulieren ontwikkeld voor de beschrijving van interventies en instrumenten. In hoofdstuk 3 worden de gehanteerde definities en inclusiecriteria beschreven.

2.2 Literatuurstudie

De overzichtstudie beperkt zich tot gedocumenteerde kennis over interventies en instrumenten. Er zijn systematische literatuursearches uitgevoerd op basis van zoektermen, aangevuld met de zogeheten sneeuwbalmethode. Onderdeel van de sneeuwbalmethode is het raadplegen van experts met kennis en ervaring in het werken met migrantenjeugd. De aldus verzamelde informatie is getoetst op de aanwezigheid van informatie over de toepassing bij migrantengroepen en over bereik en effectiviteit. Daarnaast is gezocht naar nationale en internationale (meta)studies over werkzame factoren met betrekking tot bereik en effectiviteit van interventies gericht op het versterken van de primaire leefwereld, ontwikkelingsbevordering, preventie en vroeghulp van migrantenjeugd en hun ouders. De resultaten van deze twee literatuurscaans staan in hoofdstuk 4.

2.3 Verzamelen van interventies en instrumenten

De volgende bronnen zijn gebruikt om de beschikbare kennis te verzamelen over interventies en instrumenten die (mede) gericht zijn op migranten, jeugdigen en opvoeders.

- De Databank Effectieve Jeugdinterventies van het Nederlands Jeugdinstituut.
- De Databank Instrumenten, Richtlijnen en kwaliteitsstandaarden (DIRK) van het Nederlands Jeugdinstituut.
- De I-database van het Loket Gezond Leven van het RIVM.
- Informatie afkomstig van de kennisinstituten die zich (mede) richten op migranten jeugdigen en opvoeders (RIVM, Forum, Mikado, Pharos, E-Quality).
- Recente publicaties waarin initiatieven/interventies/instrumenten gericht op migranten, jeugdigen en/of opvoeders, beschreven staan die niet in de databanken voorkomen. Daarbij is speciaal gelet op elektronische, online interventies.

- Nederlandse en internationale (meta)studies en publicaties naar werkzame factoren met betrekking tot bereik en effectiviteit van interventies gericht op migranten doelgroepen.

2.4 Dataverwerking en analyse

De verzamelde informatie over interventies en instrumenten is als volgt verwerkt.

Onderscheid preventie/vroeghulp en behandeling bij problematiek

Alle interventies en instrumenten op de websites van de Databank Effectieve Jeugdinterventies en de Databank Instrumenten zijn eerst onderverdeeld in twee groepen:

- interventies/instrumenten gericht op preventie en/of vroeghulp,
- interventies/instrumenten gericht op behandeling of diagnostiek bij meer ernstige problematiek.

Toepassing bij migranten jeugd en opvoeders

Vervolgens zijn de beschrijvingen bestudeerd van de interventies/instrumenten uit de eerste groep (preventie en vroeghulp) zoals die op de websites van de databanken staan. Eerst is gekeken welke interventies/instrumenten (ook) worden toegepast bij migranten, jeugdigen en/of opvoeders. Bij de selectie die dit opleverde, is daarna meer informatie verzameld. Dat betreft de beschrijving van de doelgroep, de probleemanalyse, de theoretische onderbouwing van de aanpak, de methodiek en het beschikbare materiaal, de eisen die gesteld worden aan de competenties van uitvoerders. Ook is gekeken of er onderzoek naar bereik en effectiviteit bij migranten is gedaan.

Interventies/instrumenten die aan de inclusiecriteria van deze studie voldoen, zijn vervolgens beschreven op de voor dit project ontwikkelde registratieformulieren (Bijlagen 1 en 2). Daarbij zijn de volgende punten apart beschreven:

- een theoretische onderbouwing waarin aannemelijk wordt gemaakt dat de interventie zal werken bij verschillende groepen of bij een specifieke migrantengroep,
- maatregelen die getroffen worden om migrantengroepen te bereiken en te bedienen,
- onderzoek naar het bereik dat de betreffende interventie heeft bij migrantengroepen,
- onderzoek naar effecten van de interventie bij migrantengroepen.

Het registratieformulier is mede gebaseerd op de Meetladder Diversiteit (Pels, Distelbrink & Tan, 2009). De Meetladder Diversiteit is een meetinstrument, ontwikkeld door het Verwey Jonker Instituut, om de culturele validiteit van interventies te toetsen (Bijlage 4).

Erkenning

De Databank Effectieve Jeugdinterventies bevat alleen interventies die door een erkenningscommissie zijn beoordeeld op effectiviteit. Voor niet-justitiële interventies is dat de Erkeningscommissie Interventies. Deze commissie kan tot de volgende oordelen komen.

- Erkend: de interventie is op kwaliteit beoordeeld en is ten minste 'theoretisch goed onderbouwd' bevonden.
- Op de drempel: de interventie is beoordeeld maar nog niet van voldoende kwaliteit voor erkenning, bijvoorbeeld omdat de theoretische onderbouwing onvoldoende is.
- Niet opgenomen: ofwel de interventie voldoet niet aan de inclusiecriteria van de databank, ofwel de interventie wordt niet meer uitgevoerd.

Omdat we binnen deze studie ook interventies in kaart hebben gebracht die niet in de databank Effectieve Jeugdinterventies staan, voegen we de categorie ‘onbekend’ toe. Over de kwaliteit van deze interventies kan nog geen gefundeerde uitspraak gedaan worden.

Overzicht van aantallen interventies die bestudeerd zijn

Status in databank	Alle interventies	Waarvan preventie en vroeghulp
Erkend	90	50
Op de drempel	44	36
Niet opgenomen	115	76
Onbekend	62	62
Totaal	311	224

Tot slot zijn 29 instrumenten bestudeerd en in kaart gebracht die gericht zijn op het signaleren en screenen van risico's of problemen bij jeugdigen.

Good practices

In aanvulling op de interventies die in de Databank Effectieve Jeugdinterventies zijn opgenomen, is in andere databanken en bij de deskundigen van de deelnemende instituten gezocht naar mogelijk interessante initiatieven/interventies die specifiek gericht zijn op migranten, jeugdigen en/of opvoeders. Als ze aan de inclusiecriteria voldoen, kunnen deze interventies worden meegenomen in deze studie.

Deze overzichtsstudie beperkt zich tot interventies waarvan enige informatie op schrift staat. Dat is immers een minimale basis om er zeker van te zijn dat die interventie op verschillende plaatsen en door de tijd heen op een vergelijkbare wijze wordt uitgevoerd. Om bereik en effectiviteit van een interventie te kunnen vaststellen, moet deze ook beschreven zijn. Aanvullende informatie is waar mogelijk verkregen door ontwikkelaars/uitvoerders schriftelijk dan wel telefonisch en via e-mail te benaderen. De criteria die de Databank Effectieve Jeugdinterventies gebruikt voor theoretische onderbouwing en deugdelijkheid van de documentatie, zijn hier achterwege gelaten om zodoende zicht te krijgen op mogelijk interessante initiatieven die in aanmerking komen voor doorontwikkeling.

Een interventie wordt hier als ‘good practice’ aangemerkt als:

- deze specifiek gericht is op (bepaalde) migrantengroepen en/of
- gericht is op behoeftes en/of problemen die specifiek gelden voor migranten en waarvoor geen aanbod is binnen de erkende interventies en/of
- deze erin slaagt bepaalde migranten groepen te bereiken.

Voor de goede orde: in dit rapport wordt de benaming ‘good practices’ alleen gebruikt voor interventies die niet in de Databank Effectieve Jeugdinterventies zijn opgenomen, maar die wel potentie hebben. Onder ‘good practices’ verstaan we hier, kortom, interventies die niet erkend zijn maar die daar mogelijk voor in aanmerking komen als ze verder ontwikkeld worden.

Samenvattende overzichten

De verzamelde informatie is in eerste instantie in een samenvattend overzicht gepresenteerd. Hierin zijn interventies en instrumenten die voldoen aan de inclusiecriteria van dit project bij elkaar gezet. Deze overzichten zijn ter aanvulling voorgelegd aan deskundigen in een expertmeeting. In de volgende fase zijn de interventies en instrumenten uitgebreider beoordeeld en beschreven.

Beperkingen van deze studie

Deze overzichtstudie beperkt zich tot gedocumenteerde interventies. Voor de interventies die erkend zijn en die dus zijn opgenomen in de Databank Effectieve Jeugdinterventies is gebruik gemaakt van de informatie die op de website van de databank beschikbaar is. Er is voor deze overzichtstudie dus niet teruggegrepen op de oorspronkelijke documentatie. De informatie in de databank bestaat uit een uitgebreide beschrijving van de methodiek, een theoretische onderbouwing en – indien aanwezig - een beschrijving van effectonderzoek.

Voor interventies die ‘op de drempel’ zijn, die ‘niet opgenomen’ zijn en interventies die op de wachtlijst staan, is maar beperkte informatie beschikbaar. In deze overzichtstudie zijn alleen de interventies meegenomen waarbij expliciet beschreven staat dat migranten tot de doelgroep horen, en interventies waarbij is vermeld dat er eventuele aanpassingen voor migranten uitgevoerd of mogelijk zijn. Binnen het tijdsbestek van dit onderzoek was het niet mogelijk aanvullende informatie bij ontwikkelaars op te vragen.

Wat betreft de interventies afkomstig van andere bronnen: voor zover noodzakelijk is telefonisch of via e-mail bij ontwikkelaars aanvullende informatie opgevraagd. Niet alle ontwikkelaars hebben gereageerd en daardoor is het niet mogelijk er een volledig beeld te geven van de betreffende interventies. Aan de ontwikkelaars is ook gevraagd eventuele programmamaterialen ter inzage op te sturen. Dat is in slechts enkele gevallen gebeurd.

3. Definities en inclusiecriteria

3.1 Interventies

Definitie

Onder interventies verstaan we in deze studie doelgerichte, planmatige en toegevoegde activiteiten – in de vorm van een programma, project of training, behandeling of begeleiding – die gericht zijn op het voorkomen of verminderen van een risico of probleem en die afgebakend zijn in de tijd.

Toegevoegd betekent in dit verband dat het gaat om activiteiten die niet behoren tot wat normaal aan kinderen, jongeren of ouders wordt aangeboden (zoals het gewone onderwijs). Een lesprogramma of lesmethode voor de basisschool is geen interventie; een antipestprogramma voor de basisschool is dat wel.

Een interventie is meer dan alleen een methodiek, maar omvat ook het geheel aan professionele competenties, benaderingswijzen en randvoorwaarden dat nodig is om die methodiek in de praktijk goed uit te voeren.

Aan de hand van de concrete toepassing onderscheiden we drie soorten interventies:

- A. interventies die gericht zijn op een algemene populatie van jeugdigen/opvoeders , waarbij de interventie op dezelfde wijze wordt toegepast bij alle cliënten;
- B. interventies gericht op een algemene populatie van jeugdigen/opvoeders waarbij er aanpassingen zijn gedaan voor toepassing bij migrantengroepen;
- C. interventies die specifiek gericht zijn op één of meerdere migrantengroepen.

Algemeen criterium

Het gaat om interventies die als doel hebben de psychische, sociale en/of cognitieve ontwikkeling van jeugdigen te bevorderen en om risico's en problemen in die ontwikkeling te voorkomen.

Specifieke criteria

- De interventie is gericht op het voorkomen of verminderen van die risico's of problemen in de ontwikkeling van een jeugdige die een gezonde, evenwichtige uitgroei tot volwassenheid (mogelijk) belemmeren. Het gaat om preventieve interventies en interventies voor (niet geïndiceerde) vroeghulp.
- De interventie is gericht op de jeugdige zelf, zijn opvoeders en/of zijn opvoedomgeving
- De interventie bestaat uit een doelgerichte en systematische werkwijze (een methodiek afgebakend in de tijd, met een nader omschreven tijdsduur en frequentie) waarbij expliciet is aangegeven wat de eisen voor uitvoering zijn (bv. de opleiding van de uitvoerenden) en de randvoorwaarden.
- Er bestaat enige documentatie over de interventie.
- Het gaat om interventies die worden toegepast binnen:
 - de jeugdgezondheidszorg, voor zover het de hulp betreft bij psychosociale risico's en problemen (uniform en maatwerkdeel),
 - pedagogische basisvoorzieningen: ontwikkelingstimuleringsprogramma's voor jonge kinderen en overige interventies in kinderopvang, peuterspeelzalen, VVE,
 - jeugdwelzijnswork (kinderwerk, jongerenwerk, sportbuurtwerk, jongereninformatiepunten, brede school),

- opvoed- en opgroeihulp: lichte pedagogische (en soms corrigerende) interventies voor jeugdigen en ouders, uitgevoerd door eerstelijns pedagogen en psychologen, jeugdmaatschappelijk werk, opvoedingsondersteuning, preventieprogramma's.
- Interventies die uitsluitend worden gebruikt binnen de geïndiceerde jeugdzorg (aanbieders van jeugdzorg, jeugd-ggz en justitiële jeugdinrichtingen), de somatische gezondheidszorg of de arbeidstoeleiding vallen buiten het bestek van dit onderzoek.

Behalve interventies die aan deze criteria voldoen, worden in deze studie ook vormen van internethulp (mede)bedoeld voor migrantenjeugd meegenomen. Strikt genomen voldoen die niet helemaal aan de definitie van een interventie zoals die hier is gegeven, onder andere omdat ze niet afgebakend zijn in de tijd. Maar hulp via internet blijkt een laagdrempelige vorm van hulp te zijn die de potentie heeft om allochtone jeugd te bereiken en daarom wordt die hier ook in kaart gebracht.

3.2. Instrumenten

Definitie

Een instrument is elk hulpmiddel waarmee een beroepskracht systematisch gegevens kan verzamelen, ordenen en analyseren over zijn doelgroep of over zijn professionele handelen in relatie tot de doelgroep. Gebruik van een instrument heeft tot doel beroepskrachten te helpen hun beslissingen en handelen beter te onderbouwen.

Algemeen criterium

Het gaat om instrumenten die als doel hebben het signaleren en screenen van risico's en problemen in de psychische, sociale en/of cognitieve ontwikkeling. Ook instrumenten voor het snel stellen van een voorlopige diagnose (zoals toegepast in vroeghulp) horen erbij.

Specifieke criteria

- Het instrument wordt gebruikt bij preventie of vroeghulp.
- Het instrument wordt toegepast bij de jeugdige zelf, zijn opvoeders en/of zijn opvoedingsomgeving.
- Het gaat om drie soorten instrumenten:
 - instrumenten bedoeld voor gebruik bij de algemene populatie van jeugdigen/opvoeders zonder speciale toepassingen voor migrantengroepen,
 - instrumenten bedoeld voor gebruik bij de algemene populatie van jeugdigen/opvoeders mét speciale aanpassingen voor migrantengroepen,
 - instrumenten die specifiek bedoeld zijn voor gebruik bij jeugdigen/opvoeders uit migrantengroepen.
- Er bestaat enige documentatie over het instrument.

Gebruik

Het gaat om instrumenten die worden toegepast binnen:

- de jeugdgezondheidszorg voor zover het de hulp betreft bij psychosociale risico's en problemen (uniform en maatwerkdeel),
- pedagogische basisvoorzieningen: ontwikkelingstimuleringsprogramma's voor jonge kinderen en overige interventies in kinderopvang, peuterspeelzalen, VVE,
- jeugdwelzijnswerk (kinderwerk, jongerenwerk, sportbuurtwerk, jongereninformatiepunten, brede school),

- opvoed- en opgroeihulp: lichte pedagogische (en soms corrigerende) interventies voor jeugdigen en ouders, uitgevoerd door eerstelijns pedagogen en psychologen, jeugdmaatschappelijk werk, opvoedingsondersteuning, preventieprogramma's.

Instrumenten die uitsluitend worden gebruikt binnen de geïndiceerde jeugdzorg (bureaus jeugdzorg, jeugd-ggz en justitiële jeugdinrichtingen), de somatische gezondheidszorg of de arbeidstoeleiding vallen buiten het bestek van dit onderzoek.

4. Bereik en effectiviteit: resultaten van de literatuurstudie

4.1 Inleiding

Het brandpunt van deze overzichtstudie ligt bij de begrippen bereik en effectiviteit. Komt een bepaalde vorm van preventie of vroeghulp wel aan bij iedereen waarvoor deze bedoeld is? En als dat het geval is, heeft die dan ook het beoogde effect? Daar is eerder onderzoek naar gedaan en over nagedacht. Dit hoofdstuk biedt de resultaten van twee quickscans in de beschikbare literatuur naar het bereiken van minderheidsgroepen en het toepassen van interventies bij die groepen. Daarbij is breed gescand: niet alleen literatuur over preventie en vroeghulp is meegenomen, maar ook die over hulp en zorg.

In 4.2 gaat het over het bereiken van migranten. Wat weten we daarvan? Welke knelpunten doen zich voor en welke mogelijkheden bestaan er om die knelpunten op te lossen? De literatuur die hiervoor bestudeerd is, betreft een breed scala aan interventies gericht op zowel jeugd als opvoeders: preventie, opvoedingsondersteuning, ontwikkelingsstimulering en vroeghulp, maar ook participatie en zorg.

In 4.3 komt de vraag naar effectiviteit aan de orde. Wat is er bekend over de factoren die van invloed zijn op de doeltreffendheid van interventies op het gebied van preventie en vroeghulp bij migranten? Kortom: wat werkt volgens de literatuur? Voor het beantwoorden van deze vraag is de recentelijk ontwikkelde Meetladder Diversiteit Interventies (Pels, Distelbrink & Tan, 2009) als uitgangspunt genomen. Verder zijn diverse nationale en internationale (overzichts)studies op het gebied van hulpverlening en preventie bij etnische minderheidsgroepen bestudeerd.

4.2 Het bereiken van migrantengroepen in de jeugdsector

De vraag ‘hoe bereiken we moeilijk bereikbare groepen?’ speelt in ons land al geruime tijd bij uiteenlopende instanties (Van den Berg e.a., 2005). In 1988 werd het begrip ‘moeilijk bereikbare doelgroepen’ als volgt gedefinieerd.

‘Moeilijk bereikbare groepen zijn groepen waarvoor men een boodschap meent te hebben, maar waarbij de communicatie met de doelgroep niet of uiterst moeizaam tot stand komt, omdat men:

- de doelgroep niet kan vinden; men weet niet waar de ‘vindplaatsen’ zijn;
- niet in staat is mensen uit de doelgroep voor de voorlichtingsboodschap of een project te interesseren;
- de verkeerde communicatiemiddelen gebruikt (Van den Berg e.a., 2005).

Het concept ‘moeilijk bereikbare doelgroep’ is volgens Dögan et.al (2005) problematisch omdat het de schijn wekt dat bepaalde groepen, zoals etnisch-culturele minderheden, voor iedereen en alle instellingen moeilijk bereikbaar zijn. Ze zijn wél bereikbaar voor familieleden, bureaus, de huisarts of bepaalde instellingen. Men spreekt dan ook liever over ‘nog niet bereikte doelgroepen’ en ‘moeilijk toegankelijke instellingen’. Een voorbeeld daarvan leveren instellingen voor jeugdzorg, die de – veelal laagopgeleide – allochtone doelgroep nauwelijks bereiken (Verstraten en Van Halen, 2006), zeker als men dit afmeet aan de hoeveelheid problemen. Jeugdigen en gezinnen van niet-westerse herkomst zijn ondervertegenwoordigd in de lichtere vormen van opvoedings- en ontwikkelingsondersteuning, terwijl zij oververtegenwoordigd zijn in de zwaardere vormen van hulpverlening (Verstraten en Van Halen, 2006). Vollebergh (2002) merkt op dat de allochtone jongeren (vooral jongens) die de jeugdzorg uiteindelijk wel bereikt een geschiedenis van gedragsproblemen en delinquentie laten zien. Dit terwijl allochtone jongeren op alle fronten meer problemen hebben, dus ook sociaal-emotionele of internaliserende problemen. Deze komen vaak al op jonge leeftijd naar voren maar worden niet gezien,

niet erkend en dus niet (tijdig) opgepakt. In de jeugdzorg en GGZ komt het ook nogal eens voor dat allochtone cliënten voortijdig het contact verbreken omdat te weinig rekening wordt gehouden met hun leefsituatie (Kouratovsky, 2002, De Gruijter, Tan en Pels, 2009a).

Toegankelijkheid

Dat bepaalde doelgroepen niet werden bereikt, schreef men aanvankelijk toe aan kenmerken van die doelgroepen zelf (de vraagkant), zoals taalachterstand, cultuurverschil, beperkt inzicht in de samenleving. De afgelopen jaren zoekt men de oorzaken ook toe aan de aanbodkant: beleid en instellingen die te weinig rekening houden met bepaalde doelgroepen. Instellingen zijn onvoldoende toegankelijk, de methodieken in het werken met deze doelgroepen schieten tekort en de voorzieningen bieden hen onvoldoende ondersteuning. Bellaart (2006) noemt instellingen toegankelijk wanneer alle verschillende doelgroepen volwaardig, gelijkwaardig en naar evenredigheid gebruik kunnen maken van de producten/diensten van die organisatie. Knelpunten in de toegankelijkheid doen zich voor op drie terreinen: de institutionele context (discriminatie en uitsluiting), de kwaliteit van de werkwijze en de kwaliteit van het aanbod. Van elk van deze terreinen volgen hier eerst de knelpunten en vervolgens de mogelijkheden tot het verbeteren van de toegankelijkheid.

4.2.1 De institutionele context

Knelpunten

Volgens Bellaart (2006) zijn er zowel openlijke als verborgen (onbewuste) vormen van discriminatie. Een voorbeeld van onbewuste discriminatie is statistische uitsluiting. Een organisatie heeft – zeker bij outputfinanciering of wachtlijstproblemen – de neiging om zich vooral te richten op een doelgroep die niet te ver afwijkt van het gemiddelde. In de jeugdzorg zijn er bijvoorbeeld geen prikkels om ook moeilijk bereikbare cliënten te bereiken. Er wordt niet afgerekend op het bereik van verschillende doelgroepen en men voelt geen druk van de markt. De jeugdzorg beperkt zich dan makkelijk tot de cliënten die wel (gemakkelijk) bereikt worden (Bellaart en Azrar, 2003).

Stereotypering en uitsluiting

Vollebergh (2002) stelt dat stereotiepe beelden van migrantenjeugd, met de nadruk op externaliserend probleemgedrag en criminaliteit, waarschijnlijk een grote bijdrage leveren aan het onvoldoende onderkennen van problemen van allochtone kinderen en hun ouders. Ook roept toenemende stereotypering door autochtonen en het etnocentrisme dat daaruit spreekt, vijandigheid en weerstanden op bij sommige migranten. Er ontstaat wederzijdse stereotypering. Veel allochtone ouders gaan er bijvoorbeeld van uit dat de manier waarop zij hun kinderen willen opvoeden, bij de Nederlandse professionals op afwijzing kan rekenen (Vollebergh, 2002).

Bellaart en Azrar (2003) stellen dat in de jeugdzorg de Nederlands/westerse manier van opvoeden als vanzelfsprekend onderdeel van de werkwijze wordt gezien en dat het zorgaanbod ook daarop geënt is. Doordat niet-westerse allochtonen daar soms anders over denken, mijden zij de jeugdzorg, of zij voelen zich niet goed geholpen. E-Quality (2009) laat zien dat vrouwen met een islamitische achtergrond worden geconfronteerd met discriminatie en negatieve beeldvorming en dat dit de participatie van deze vrouwen aan de samenleving negatief beïnvloedt.

Systeem van jeugdbeleid sluit niet aan bij kwetsbare gezinnen

Het Nederlandse systeem van jeugdbeleid en jeugdzorg sluit onvoldoende aan bij maatschappelijk kwetsbare gezinnen en bij kwetsbare allochtone gezinnen in het bijzonder (Bellaart, 2007). Er wordt van cliënten veel zelfstandigheid en kennis van het systeem verwacht. Zij moeten flexibel om kunnen gaan met de verschillende loketten die er binnen het jeugdbeleid zijn. Zij zijn zelf verantwoordelijk, ze

moeten aangeven gemotiveerd te zijn en in staat tot reflectie, ze dienen zelf een hulpvraag te kunnen formuleren en ze moeten bereid zijn om zelf aan de problemen te werken.

Verder is er binnen het lokale jeugdbeleid vaak onvoldoende capaciteit, samenwerking en kwaliteit om de doorgaans ingewikkelde problemen van deze doelgroepen aan te pakken (van der Heijden, 2006). Daardoor slagen het schoolmaatschappelijk werk, welzijnswerk en opvoedondersteuning er niet goed in om opvoed- en gezinsproblemen tijdig aan te pakken en het proces van marginalisering in een vroeg stadium af te remmen. Relatief veel allochtone gezinnen krijgen dan ook pas hulp wanneer problemen zijn geëscaleerd en er kinderbeschermings- of strafmaatregelen moeten worden genomen (Bellaart, 2007).

Gebrekkige aansluiting vraag en aanbod

Diverse auteurs (Bellaart en Azrar, 2003, Van der Heijden, 2006, Pels et al., 2009) laten zien dat de eigenlijke vraag en het bestaande aanbod vaak slecht op elkaar aansluiten. Dan ontstaat er makkelijk wantrouwen en wederzijds onbegrip bij cliënten én professionals. Om daadwerkelijk vraaggericht te werken moet een organisatie achter de werkers staan en hen mogelijkheden bieden om eigen keuzen te maken als dat nodig is voor de cliënt. Wanneer regels en protocollen te strikt gehanteerd worden, kan de hulpverlening zich niet aanpassen aan de vraag van de cliënt. Er ontstaan dan gevoelens van frustratie en onmacht bij de professionals (Bellaart en Azrar, 2003).

Mogelijkheden tot verbetering

Er zijn verschillende mogelijkheden om de institutionele context beter toegankelijk te maken voor migrantengezinnen.

Systeemaanpassingen

Maatschappelijk kwetsbare allochtone gezinnen passen niet in een systeem waarin veel eigen verantwoordelijkheid wordt verwacht. Volgens Bellaart (2007) is het effectiever om vanaf de eerste signalen volhardend, niet vrijblijvend, intensief, cultuursensitief en op verschillende leefgebieden tegelijk te werk te gaan. Intersectorale samenwerking is gewenst; er is extra capaciteit nodig en bestaande structuren moeten soms doorbroken worden. De overheid dient haar regisseursrol op het terrein van jeugdbeleid daartoe te gebruiken en tevens diversiteitsbeleid te bevorderen, bijvoorbeeld door afspraken met instellingen te maken over het bereik van migranten. Ook de diverse inspecties kunnen meer toezien op bereik en toegankelijkheid van voorzieningen (Pels et al, 2009).

Interculturalisatie

Het verbeteren van de toegankelijkheid van instellingen kan pas echt slagen als het een onderdeel is van een breder interculturalisatieproces. Dit is een proces waarbij een instelling zich ten doel stelt te veranderen tot een multiculturele instelling waarin:

- als vanzelfsprekend rekening wordt gehouden met etnisch-culturele diversiteit in de uitvoerende hulpverlening, in de wijze van leidinggeven en in alle facetten van het instellingsbeleid, zoals cliëntenbeleid en personeelsbeleid,
- culturele diversiteit wordt gezien als een meerwaarde,
- een stabiele heterogene cultuur heerst met multiculturele waarden en normen,
- een multi-etnisch personeelsbestand is, met allochtone medewerkers op alle niveaus.

(Bellaart en Azrar, 2003)

Pels (in Pels et al, 2009) noemt aanpassing van procedures voor werving en selectie, een open organisatiecultuur, monitoren van etnische diversiteit van het personeel, de ontwikkeling van draagvlak en continu meten van waardering van klanten en personeel. Het moet duidelijk zijn wat van

een uitvoerend professional wordt verwacht aan competenties, en ook hoe kan worden vastgesteld of de betrokken persoon daar aan voldoet. Instellingen dienen structureel te investeren in professionalisering, waarbij het in feite gaat om permanente educatie.

Bellaart en Azrar (2003) wijzen op de valkuil om bij interculturalisatie eenzijdig de nadruk te leggen op het aantrekken van allochtone medewerkers. Wanneer er verder niets verandert in organisatie en werkwijze, kunnen deze medewerkers in een moeilijke, geïsoleerde positie terechtkomen. Een interculturalisatieproces is ingrijpend, omdat het de basisnormen en -waarden raakt. Bestaande methodieken en werkwijzen blijken minder universeel dan gedacht werd en dat levert onzekerheid op. Er moet ruimte zijn om diepgaand en gedurende langere bezig te zijn met het proces.

Een goede invalshoek om een interculturalisatieproces op gang te brengen is bijvoorbeeld de inhoudelijke verbetering van de hulpverlening aan allochtone cliënten (Bellaart en Azrar, 2003).

Forum (Bellaart, 2001) heeft een model gemaakt waarbinnen alle facetten van interculturalisatie aan de orde komen. Deze Matrix Interculturalisatie is een analytisch hulpmiddel om het integrale interculturalisatieproces te verhelderen en te begeleiden.

Multi-etnisch samengesteld team

Toegankelijkheid van een organisatie houdt onder meer in dat deze herkenbaar is voor de doelgroep: de organisatie dient een afspiegeling te zijn van de samenleving. Dit biedt de doelgroep de mogelijkheid zich te spiegelen aan de beroepskracht, die dan als rolmodel dient. Dit hoeft niet altijd iemand met dezelfde culturele achtergrond te zijn. Door een divers samengesteld team is er meer keuzemogelijkheid voor de cliënt (Van der Heijden, 2006). Uit een evaluatie (Van Mechelen, in Keune en Gelauff-Hanzon, 2000) naar de inzet van allochtone zorgconsulenten blijkt dat dit drempelverlagend werkt, bijdraagt aan het oplossen van communicatieproblemen en leidt tot toename van de kwaliteit van zorg. Beers (2008) heeft laten zien dat het hoge percentage opvoeders uit etnische minderheidsgroepen dat bij het opvoedbureau in Utrecht komt, te maken heeft met de inzet van Voorlichters Eigen Taal en Cultuur (VETC'ers).

Flexibiliteit instellingen

Om het bereik van interventies bij migranten te vergroten, is flexibiliteit vereist bij de instellingen. Het zou bijvoorbeeld (financieel) mogelijk moeten zijn om mensen in hun eigen omgeving op te zoeken en zo een vertrouwensrelatie met hen op te bouwen (Van der Heijden, 2006). Ook kan verbreding van de behandeling nodig zijn, zoals erkenning van lichamelijke klachten, een slechte sociaal-economische positie of acculturatiestress. Er moet waar nodig ruimte zijn om extra praktische hulp te bieden, zoals concrete adviezen, steun en oefeningen; hulp bij maatschappelijke, werkgerelateerde, financiële of huisvestingsproblemen (Pels et al, 2009).

Er zijn ook aanpassingen nodig in de randvoorwaarden om de beoogde doelgroep te bereiken en te behouden. Denk aan een accommodatie die toegankelijk en aantrekkelijk is voor de doelgroep, een eigen plek voor sommige groepen (meisjes, migrantenvrouwen) en personele capaciteit voor de (extra) activiteiten en investeringen (Van der Heijden, 2006). Verder dienen instellingen te beschikken over kwantitatieve en kwalitatieve beleidsinformatie om te monitoren of de diverse doelgroepen evenredig worden bereikt (Bellaart, 2007).

4.2.2 Kwaliteit van de werkwijze

Knelpunten

De werkwijze van professionals in algemene organisaties is, zoals reeds aangegeven, vaak vooral toegesneden op de autochtone doelgroepen. Daardoor zullen hulpvragers met een andere achtergrond de instelling minder snel opzoeken of voortijdig afhaken.

Kouratovsky (2002) wijst erop dat het proces van diagnostiek tekort schiet voor etnisch-culturele minderheden. In de wisselwerking tussen de individuele kenmerken van het kind of de jongere, zijn herkomst en het leven in Nederland ontstaan problemen en een westers verklaringsmodel kan tot verkeerde conclusies leiden en negatieve gevolgen hebben voor het bereik en de effectiviteit van de behandeling. Kennis van culturele, sociale, psychologische, economische en historische kenmerken van de herkomstgroep is nodig (Kouratovsky, 2002).

Bellaart en Azrar (2003) laten zien dat migranten het fenomeen jeugdzorg nauwelijks kennen en als ze al het kennen is er vaak wantrouwen: 'ze pakken zomaar je kind af' en 'ze luisteren alleen naar wat het kind wil, niet naar de ouders'. Ook signaleren deze ouders niet snel zelf problemen, zij kunnen een signaal niet omzetten naar een hulpvraag (Verstraten en Van Halen, 2006) en verwachten praktische oplossingen van de hulpverlener. Hulpverleners daarentegen verwachten een actieve houding. Soms zijn er misverstanden tussen cliënt en hulpverlener omdat de cliënt de problemen anders definieert dan de hulpverlener. Door cultuurverschillen en communicatieproblemen is het soms moeilijk om tot overeenstemming te komen. Hoogsteder & Suurmond (1997, in Pels et al. 2009) laten bijvoorbeeld zien dat de reflecties van gezinsvoogden over opvoeding nauwelijks aansluiten op de percepties daarover van de ouders.

Bellaart en Azrar (2003) geven aan dat problemen pas verteld worden als er een vertrouwensband is met de hulpverlener. Voor sommige allochtone vrouwen blijven bepaalde zaken met een mannelijke hulpverlener echter onbespreekbaar en voor jongeren is het van waarde dat zij aanvoelen dat een hulpverlener niets doorvertelt, bijvoorbeeld aan hun ouders (Van der Heijden, 2006).

Pels (in Pels et al., 2009) wijst op de gevolgen die specifieke omstandigheden en ervaringen van allochtonen kunnen hebben op de interactie tussen cliënt en professional. Wordt de receptie vanuit de samenleving als negatief ervaren, dan neemt de kans op weerstand toe (Pels et al, 2009). Dergelijke omstandigheden kunnen aanleiding geven tot weerstanden en wantrouwen ten opzichte van professionals. Vaak valt dit niet direct op, maar het kleurt de verhouding met de professional (zie ook de knelpunten onder 4.2.2).

Mogelijkheden tot verbetering

Beter aansluiten behoefte cliënt

Preventie en hulp moeten, willen ze aanslaan, worden toegesneden op de behoeften en situatie van de doelgroep. De doelgroep heeft de professional nodig om de 'behoefte achter de vraag' te duiden (Pels et al, 2009). De professional zou vervolgens in staat moeten zijn, en door de organisatie in staat worden gesteld, om zelfstandig met aanpassingen in aanbod en werkwijze te komen.

Interculturele competenties

Professionals dienen over een aantal interculturele competenties te beschikken. Pels en Vollebergh (2006) gebruiken het bredere begrip 'diversiteitcompetentie', dat zowel kennis omvat als vaardigheden en attitudes waarmee de professional zich optimaal kan instellen op de diversiteitskenmerken van cliënten. Hoe goed en hoe onderbouwd een interventie ook is, deze staat of valt volgens Pels (2009) met de diversiteitcompetenties van de professional die deze uitvoert. Cruciale componenten zijn vaardigheid in interculturele communicatie en een open, sensitieve, respectvolle houding, zonder vooringenomenheid (Pels en Vollebergh, 2006). Sensitiviteit houdt in: culturele vooroordelen vermijden, maar ook vooroordelen op basis van sociaaleconomische positie, gezinsstructuur, gender, generatie, acculturatie. Nodig is een ingrijpende attitudeverandering, waarbij professionals bereid zijn zich open te stellen voor het anders-zijn. Een dergelijke verandering kan alleen bewerkstelligd worden in een klimaat waarin men zich veilig voelt en elkaar vertrouwt (Boomstra, Wennink en Kok, 2004).

Onderzoek (Knipscheer en Kleber, 2004) naar het resultaat van de interculturele aanpak bij jeugdzorginstelling Altrecht Utrecht laat zien dat interculturele behandeling, volgens de professionals, niet zozeer specifieke vaardigheden vraagt maar vooral extra eisen stelt aan algemene vaardigheden als nieuwsgierigheid, respect, kennis en flexibiliteit. Daarnaast betekent interculturele therapie een extra investering, een hogere alertheid en meer zelfreflectie en doorzettingsvermogen. Bij de opbouw van de werkelijkheid kijkt men meer systematisch en meer contextueel, en zijn bejegening- en motiveringsaspecten essentieel.

Vertrouwen

Van groot belang in het werken met moeilijk bereikbare gezinnen is dat sprake moet zijn van een vertrouwensband. Professionals die daartoe in staat zijn, krijgen een 'goede naam' en daardoor wordt de drempel voor anderen lager. Het opbouwen van een band is een kwestie van lange adem. Aansluiten bij de cultuur van de ouders werkt bevorderend. Verder kan vertrouwen worden opgebouwd door middel van communicatie die niet direct gebonden is aan het aanbod, een meer persoonlijke benadering, huisbezoeken, het warm houden van contacten, ook tijdens de behandeling, en iets voor de gemeenschap doen (Pels et al, 2009). Randvoorwaarden zijn het bieden van voldoende veiligheid, het tonen van begrip voor de situatie en het serieus nemen van zorgen en twijfels (Van der Heijden, 2006). Een open en onbevangen benadering vraagt van professionals inzicht in de veronderstellingen, waarden en normen die hun eigen leven domineren en die hun denken en handelen beïnvloeden en ze moeten bereid zijn om dat wat in de eigen cultuur en beleving als goed, normaal en nastrevenswaardig wordt beschouwd, los te laten (Van der Heijden, 2006). Zo ontstaat een relatie die meer op samenwerking is gebaseerd. Als mensen zich op deze manier serieus genomen voelen, zijn ze eerder gemotiveerd en valt er veel meer te bereiken.

Cornelis et al. (2007) waarschuwen ervoor om allochtone ouders niet onmiddellijk als een representant van hun etnische groep te beschouwen, maar recht te doen aan hun individuele problemen. Vaak wordt het meervoudige karakter van identiteit veronachtzaamd. De maatschappelijke context van problemen blijft dan onderbelicht en er wordt voorbij gegaan aan de culturele diversiteit die er ook onder autochtonen is. Dit bevordert ongewild denken in termen van 'wij' en 'zij'.

4.2.3 Kwaliteit van het aanbod

Knelpunten

Vaak wordt de toegankelijkheid beperkt doordat het aanbod niet aansluit bij bepaalde doelgroepen (Bellaart 2006, Pels et. al 2009). De bestaande theorievorming en methodieken zijn meestal gebaseerd op onderzoek in een westerse setting en daarbinnen bij middenklassenpopulaties (Pels et al, 2009). Zolang de (culturele) context en toepasbaarheid van het aanbod bij specifieke doelgroepen buiten beschouwing blijven, zijn bereik en doeltreffendheid van interventies echter niet gegarandeerd.

Mogelijkheden tot verbetering

Bereik en behoud van klanten kunnen door aanpassingen en differentiatie aanzienlijk worden verhoogd. Daarnaast kan men met aangepaste, en ook met meer specifieke interventies beter tegemoet komen aan behoeften waarin generieke interventies niet voorzien (Pels et al, 2009). Ecologische validiteit bij interventies voor etnische minderheidsgroepen kan bijvoorbeeld betekenen dat een community-, netwerk- of familiebenadering meer raadzaam is dan individuele behandeling, dat vrouwelijke familieleden erbij worden betrokken, dat rekening wordt gehouden met geldende generatie- en sekseverhoudingen (Pels e.a., 2009). Veel interventies doen een sterk appèl op de cognitieve en verbale vermogens van cliënten, op hun vermogen tot zelfverantwoordelijkheid of

bereidheid tot psychologiseren. Laagopgeleide migranten kunnen niet altijd aan dergelijke voorwaarden voldoen en kunnen bijvoorbeeld meer gebaat zijn bij *modelling* (voordoen) of geleidelijk toenemende verantwoordelijkheid (Bellaart en Azrar, 2003).

4.2.4 Het proces van toeleiding

Planmatige toeleiding

Om ook de moeilijk te benaderen groepen te bereiken is het belangrijk te komen tot een gerichte toeleiding. Hiertoe zijn drie stappen nodig (De Geus et al. , 2009):

1. Achterhaal de motieven om niet deel te nemen.

Welke groepen worden niet bereikt? En waarom niet? Met inzicht in het bereik en non-bereik kan de toeleiding worden aangepast.

2. Pas hier de strategie op aan.

Het is belangrijk om inzicht te hebben in de denk- en leefwijze van de doelgroep. Dan kan op een voor de doelgroep aansprekende manier informatie worden overgebracht. Wanneer de blokkades bekend zijn, is het mogelijk de doelgroep te overtuigen en te enthousiasmeren.

3. Zorg voor een veelzijdige aanpak.

Het is goed om ook bij het motiveren van moeilijk bereikbare groepen een diverse aanpak te hanteren. Bijvoorbeeld door schriftelijke en mondelinge benaderingen, en individuele en groepsgewijze benaderingen te combineren. De Geus et al. (2009) pleiten¹ voor een netwerkbenadering, waarbij meerdere partners hun steentje bijdragen aan de toeleiding en waarbij dezelfde boodschap op verschillende plaatsen en op verschillende momenten wordt herhaald. Belangrijke methoden om de doelgroep toe te leiden zijn het gebruik maken van de frontliniebenadering, de inzet van paraprofessionals, het betrekken van zelforganisaties en 'vindplaatsgericht werken'. Soms zijn speciale toeleidingsinstrumenten op hun plaats.

De frontliniebenadering

Door een frontliniebenadering wordt de eigen kracht van de migrantengemeenschap benut (WWI, 2008). Het Verwey-Jonker Instituut definieert frontliniewerk als volgt:

'De frontlinie is het geheel van personen en organisaties dat door middel van een meer informeel en laagdrempelig aanbod een brugfunctie vervult tussen moeilijk bereikbare (migrantengroepen) en de geïnstitutionaliseerde hulpverlening. Meestal gaat het om activiteiten die voor bepaalde doelgroepen worden uitgevoerd en het initiatief komt vaak van 'onderop' en 'uit eigen kring'. ' (De Gruijter, Tan en Pels, 2009b, pag. 4).

Een sprekend voorbeeld is Al Amal (= hoop). Een groep vrouwen van Marokkaanse afkomst, werkzaam in de welzijnssector in Utrecht, heeft Al Amal opgericht met onder meer als doel de kloof tussen de bestaande hulpverlening en de risico- en multiprobleem gezinnen te overbruggen. Laagdrempeligheid en vertrouwen zijn de sleutelwoorden voor het bereiken van de vrouwen. Al Amal is inmiddels zeer goed ingebed in de wereld van de moeders, die worstelen met de opvoeding en met het negatieve imago dat vooral de Marokkaanse jongens in de samenleving met zich meedragen.

Bronnen: www.al-amal.nl, De Gruijter, Tan en Pels, 2009a

Het Verwey-Jonker Instituut (De Gruijter, Tan en Pels, 2009b) laat zien dat de frontlinie op twee 'oeveren' werkt. Aan de vraagoever gaat het er niet alleen om dat de vragers in de richting van het aanbod worden gestuurd, maar juist ook om de articulatie van de vraag. Aan de aanbodoever dragen

¹ In het kader van de toeleiding van kinderen uit etnisch-culturele minderheidsgroepen naar de voor- en vroegschoolse educatie.

frontliniewerkers idealiter bij aan methodische aanpassing (interventies, methodieken), professionalisering (interculturele competenties) en institutionele aanpassing (diversiteitsbeleid, personele invulling, organisatie). Zij brengen de behoeften van de doelgroep onder de aandacht van de instelling en worden vervolgens betrokken bij aanpassingen om de toegankelijkheid te vergroten. De ervaring en expertise van frontliniewerkers in het bereiken van doelgroepen en het herkenbaar maken van de inhoud, kan worden benut bij de ontwikkeling van interventies. Ook kan frontliniewerk bijdragen aan professionalisering door instellingen inzicht te bieden in de interculturele competenties die nodig zijn op een doelgroep te bereiken en te bedienen (De Gruijter, Tan en Pels, 2009a). Het frontliniewerk is idealiter een tijdelijke oplossing om de kloof tussen vraag en aanbod te dichten. Er zullen naar verwachting steeds (nieuwe) groepen zijn, waarvoor een frontliniebenadering nodig is. Het reguliere aanbod dient oog te hebben voor 'bottom-up initiatieven', en moet bereid zijn daarbij aan te sluiten en zich structureel in te stellen op overbruggingswerk.

De inzet van paraprofessionals of vrijwilligers

Bij toeleiding kan gebruik worden gemaakt van mensen in wie de doelgroep vertrouwen heeft. Dit kunnen professionals zijn zoals een arts, een leidster van een speelzaal of kinderdagverblijf, een leerkracht, vrijwilliger of paraprofessional.

Een paraprofessional is werkzaam op een terrein waarvoor hij/zij geen formele opleiding heeft, verricht betaald werk, staat dicht bij de doelgroep of heeft er affiniteit mee en verricht werk waarbij hij/zij in direct contact staat met leden van de doelgroep. Het zijn veelal vrouwen. Deze vrouwelijke paraprofessionals zijn in staat moeilijk bereikbare doelgroepen succesvol te benaderen (Keune en Gelauff, 2000, s' Jacobs, 2001). Er zijn wel een aantal voorwaarden. Zo dient de paraprofessional een zekere autoriteit te genieten bij de doelgroep, door bijvoorbeeld levenservaring, karakter en de positie die deze binnen de doelgroep inneemt. Een tolerante en flexibele houding is nodig aangezien de paraprofessional te maken krijgt met een grote diversiteit aan gewoonten, geloofsovertuigingen en politieke opvattingen. Ook dient de paraprofessional actief te worden betrokken bij de oriëntatie en planvorming en niet alleen bij de uitvoering (Van der Gun en Kierczak, 2006). Veldhuysen (in Keune, 2000) heeft laten zien dat het voor een succesvolle inzet van paraprofessionals een vereiste is dat de instelling zelf de weg naar interculturaliteit inslaat. Dit vraagt een visie op de multiculturele samenleving en op de eigen functie daarin.

In het project 'Nieuwe Sporen' in Den Haag (Van Wieringen en Thomas, 2003) zijn positieve ervaringen opgedaan met de inzet van vrijwillige intermediairs van allochtone herkomst die op basis van hun inzet voor, en betrokkenheid bij de eigen gemeenschap daar reeds respect en vertrouwen genieten.

Outreaching werken

Hierbij werkt men vanuit een plaats waar de doelgroep reeds komt, een vindplaats (zoals een consultatiebureau, school of moskee). Maar men kan ook de doelgroep actief opzoeken (Bellaart en Azrar, 2003). Bellaart (2007) noemt bemoeizorg als voorbeeld van succesvol outreachend werken. Een professional gaat naar een gezin zodra er aanwijzingen zijn voor serieuze problemen. Deze dringt dan net zo lang aan tot hulp op gang kan krijgen, desnoods met dreiging van een gerechtelijk bevel. Een aanpak op meerdere leefgebieden is geboden, evenals coördinatie van zorg en volgen van het gezin.

Wervingsmethoden

Om migrantengezinnen te werven is een gecombineerde groeps- en individuele benadering aanbevolen (De Geus et al., 2009). Een groepsbenadering is veelal informeel van aard. Het is ook efficiënt omdat meerdere personen tegelijk worden aangesproken. Men inspireert elkaar tijdens dergelijke

bijeenkomsten door ervaringen uit te wisselen. Op een groepsgewijze aanpak zal niet iedereen afkomen, meestal is ook een individuele benadering, zoals huisbezoek, nodig. Huisbezoek is ook nodig om meer zicht te krijgen een situatie als er problemen zijn gesignaleerd. Een individuele benadering kan ervoor zorgen dat ouders in beweging komen, doordat een beroepskracht drempels kan wegnemen en het aanbod op de juiste manier kan introduceren. Praktisch ondersteuning is vaak ook van belang: bijvoorbeeld door te helpen bij het invullen van een formulier voor de intake.

Cornelis et al. (2007) pleiten ervoor meer gebruik te maken van migrantenmoeders omdat zij, als het gaat om jeugdigen, de belangrijkste doorverwijzer zijn naar de jeugdzorg, ondanks hun geringe kennis van de jeugdzorgvoorzieningen, hun kleine netwerk en vaak beperkte kennis van de Nederlandse taal.

Voorlichting en pr

Migranten hebben uitgebreide en goede voorlichting nodig over de interventie, de werkwijze en zaken als vertrouwelijkheid en geheimhouding. Het kan daarnaast van belang zijn om voldoende tijd en aandacht te besteden aan het motiveren voor de hulp (Pels et al, 2009).

Gerichte communicatie is van belang om de doelgroep succesvol toe te leiden. Dat doet men door in kaart te brengen wie de doelgroep vormen, ontwikkelingen binnen die groep te volgen en voor een medium te kiezen dat bij hen past (NIGZ, 2006). Dit is niet alleen belangrijk voor het bereiken van doelgroepen, maar ook voor het goed overkomen van de boodschap (Van der Heijden, 2006). Bij laagopgeleide migranten dient zoveel mogelijk te worden gekozen voor persoonlijke communicatie. Dit kan via actieve bewoners, sleutelfiguren, bestaande ontmoetingsplaatsen, professionals, zelforganisaties en huisbezoeken. Ter ondersteuning van de persoonlijke communicatie kunnen schriftelijke materialen worden gebruikt. Belangrijk is om voor vertaling te zorgen, te letten op het taalniveau, gebruik te maken van concrete voorbeelden en te visualiseren. Het is aan te raden symbolen, concepten en gezegden te gebruiken waardoor mensen zich 'thuis voelen'. Van belang kan verder zijn om extra te checken of boodschappen begrepen zijn.

Voor jongeren zijn eigentijdse media geëigend. Recreatieve of feestelijke middelen die aansluiten bij de gebruiken van de groep, zoals toneel, dans en muziek, spreken erg aan. Let op ruimte voor emoties en gezelligheid. Eventueel kan worden aangesloten bij bestaande evenementen (Van der Heijden, 2006).

4.2.5 Bereik samengevat

In de politiek en in de media gaat veel aandacht uit naar externaliserend probleemgedrag van migrantenjongens, doordat jongens uit deze groepen, met name die van Marokkaanse en Antilliaanse afkomst, oververtegenwoordigd zijn in de delinquentiestatistieken. Door deze eenzijdige focus blijven andere problemen bij kinderen, zoals sociaal-emotionele problemen, schooluitval en discriminatie buiten beeld. Laagopgeleide (migranten)ouders hebben vaak te maken met een opeenstapeling van problemen als armoede, slechte huisvesting, wonen in een achterstandwijk, slechte gezondheid en depressie, werkloosheid, stigmatisering en discriminatie. Omstandigheden die het opvoeden van kinderen erg lastig maken. Een nieuwe generatie kwetsbare kinderen dreigt de dupe te worden. Deze groepen worden onvoldoende bereikt door preventieve voorzieningen en vroeghulp. Instellingen voor jeugdzorg en opvoedsteun zijn veelal niet toegankelijk genoeg. De organisatie en financiering, het aanbod, de hulpverlenings- en preventieconcepten én de kennis, houding en vaardigheden van beroepskrachten zijn onvoldoende op allochtone cliënten afgestemd. Door de gebrekkige aansluiting ontstaat er wantrouwen bij de cliënt en onbegrip tussen cliënt en professional. Om de toegankelijkheid van instellingen te verbeteren is een interculturalisatieproces nodig. Dit houdt onder meer in dat een instelling herkenbaar is voor de doelgroep en dat het team een afspiegeling is van de samenleving. Ook dient het aanbod en de werkwijze toegesneden te zijn op de behoeften, achtergrond en situatie van de

hulpvragers. Van interventies en methodieken is vaak niet bekend of ze de doelgroep bereiken wanneer dit jeugdigen of opvoeders uit migrantengroepen zijn. Ecologisch valide interventies kunnen zorgen voor een beter bereik en daarmee, uiteindelijk, voor meer effectiviteit. Voorwaarde voor een goede uitvoering is dat professionals optimaal kunnen aansluiten bij de diversiteitskenmerken van cliënten. Cruciaal hierbij zijn vaardigheid in interculturele communicatie en een open, sensitieve houding zonder vooroordelen. Dit vraagt van de professionals inzicht in en reflectie op de eigen veronderstellingen, waarden en normen die hun denken, handelen en de interactie met de cliënt beïnvloeden. Verder is van belang dat er ruimte is om een vertrouwensband op te bouwen. De belangrijkste methoden om migrantengroepen te bereiken en toe te leiden naar hulp zijn: de frontliniebenadering, de inzet van paraprofessionals en vindplaatsgericht werken. Belangrijkste vindplaatsen zijn consultatiebureaus en scholen.

Veel aandacht is er momenteel voor het oprichten van Centra voor Jeugd en Gezin. Deze centra worden geacht ook migrantengroepen te bedienen. De focus ligt vooralsnog vooral bij de organisatie van de centra en bij het komen tot een sluitende (keten-)aanpak. Er is nog weinig aandacht voor het bereiken van migrantengroepen, het toegankelijk maken van de centra voor deze groepen en het bieden van een geschikt en effectief aanbod. Hier is nog een wereld te winnen: dit is de plaats waar men de uiterst kwetsbare kinderen uit migrantengezinnen (met laagopgeleide ouders) tijdig kan bereiken en effectief kan bedienen. De jeugdgezondheidszorg is veelal de spil van Centra voor Jeugd en Gezin. Er dient te worden voortgebouwd op het hoge bereik van migrantengezinnen door Het consultatiebureau heeft een groot bereik onder migrantengezinnen. Daarbij moet worden aangesloten, net als bij de school als belangrijke vindplaats.

4.3 Wat werkt bij jeugdigen uit migrantengroepen?

4.3.1 Inleiding

De vraag ‘Wat werkt bij jeugdigen uit migrantengroepen?’ staat in dit tweede deel van hoofdstuk 4 centraal. Voor het beantwoorden van deze vraag is gebruik gemaakt van de recent verschenen ‘Meetladder Diversiteit Interventies’ (Pels, Distelbrink & Tan, 2009). Deze meetladder (zie Bijlage 4) omvat tien aandachtspunten die van belang zijn bij het beoordelen van de diversiteitsgevoeligheid van een interventie. Daarnaast is gebruik gemaakt van verschillende nationale en internationale (overzichts)studies op het gebied van hulpverlening en preventie bij etnische minderheidsgroepen (waaronder Griner & Smith, 2006; Huey & Polo, 2008; Barlow, Shaw & Stewart-Brown, 2004).

Vooralsnog laten verschillende internationale studies zien dat generieke interventies (de zogenaamde A-interventies) die ontwikkeld zijn op basis van onderzoek onder de autochtone bevolking, op zichzelf ook positieve effecten kunnen hebben bij jeugdigen en ouders uit migrantengroepen. Naar de effecten van cultuursensitieve interventies (de zogenaamde B- en C-interventies) is veel minder onderzoek gedaan. Wel is bekend dat het aanpassen van interventies aan verschillende groepen een positieve invloed heeft op de acceptatie, het bereik en het behoud van migrantengroepen en daarmee mogelijk ook de effecten kan versterken.

4.3.2 Verschillende perspectieven op diversiteit

Van veel interventies is niet bekend of zij geschikt zijn voor verschillende (culturele) groepen. Zij zijn vaak gebaseerd op onderzoek onder de autochtone bevolking, dat mogelijk niet te generaliseren is naar de allochtone bevolking. Het gaat dan om de vraag of dergelijke bestaande interventies (eventueel na

vertaling) bij verschillende groepen ingezet kunnen worden, of dat het nodig is de interventies aan te passen aan de normen en waarden van verschillende groepen of zelfs om specifieke interventies te ontwikkelen voor specifieke doelgroepen (Pels et al., 2009). De meningen hierover lopen uiteen. Voorstanders van de zogenaamde ‘colour-blind’ aanpak zijn voor het minimaliseren van raciale of etnische verschillen en leggen de nadruk op de universele of ‘menselijke’ aspecten van gedrag. Zij zijn tegen de ontwikkeling van specifieke interventies voor specifieke doelgroepen en geloven dat de nadruk op verschillen tussen groepen juist kan resulteren in ongelijkheid (APA richtlijn, 2002). Het centrale uitgangspunt binnen dit perspectief is dat als een interventie of behandeling effectief is voor de ene groep, deze dat ook zal zijn voor andere etnische groepen. Bernal (2006) noemt dit ook wel ‘fitting the patient to the model’. Tegenstanders van dit perspectief zijn daarentegen juist van mening dat het belangrijk is rekening te houden met verschillen tussen etnische minderheidsgroepen en interventies op basis daarvan aan te passen: ‘fitting the model to the patient’. Zij benadrukken dat men er niet vanuit mag gaan dat minderheidsgroepen het perspectief en de normen en waarden van de meerderheidsgroep delen. Daarom is het volgens hen belangrijk interventies cultuursensitief te maken. Cultuursensitieve interventies zijn ofwel aangepast aan de normen en waarden van verschillende groepen (B-interventies), ofwel specifiek ontwikkeld voor specifieke doelgroepen (C-interventies).

4.3.3. Effectonderzoek bij migrantengroepen

Het is moeilijk te bepalen of interventieprogramma’s die “cultuursensitief” zijn werkelijk effectiever zijn dan generieke programma’s (Kumpfer, Alvarado, Smith & Bellamy, 2002). Hier is maar beperkt onderzoek naar gedaan en het onderzoek dat is gedaan (met name naar de cultuursensitieve programma’s) heeft over het algemeen veel methodologische tekortkomingen. Zo wordt dikwijls gebruik gemaakt van kleine onderzoekspopulaties en is het onderzoeksdesign vaak zwak doordat geen controlegroep gebruikt wordt (Barlow, Shaw & Stewart-Brown, 2004).

Onderzoek naar cultuursensitieve interventies

Griner & Smith (2006) hebben een meta-analyse verricht naar cultuursensitieve interventies gericht op geestelijke gezondheidsproblemen. Zij namen zowel interventies gericht op jeugdigen als op volwassenen mee. Het ging hier om interventies die op basis van cultuur waren aangepast. De meest voorkomende culturele aanpassing bestond uit het expliciet opnemen van culturele waarden of concepten in de interventie. Een voorbeeld daarvan is een interventie voor kinderen waarin verhalen werden verteld over volkshelden uit de eigen cultuur. Andere veelvoorkomende aanpassingen waren het matchen van cliënt en therapeut op basis van etniciteit, gebruik maken van de eigen taal, outreachend werken (naar moeilijk bereikbare cliënten toegaan), en training van het personeel in culturele sensitiviteit. Omdat er nog weinig kwalitatief goed onderzoek is gedaan naar de effecten van cultuursensitieve interventies, werden in de meta-analyse ook studies opgenomen met een zwak onderzoeksdesign (voor- en nameting zonder controlegroep). De onderzoekers vonden een positief effect voor de cultuursensitieve interventies. Zij bleken bovendien effectiever dan interventies zonder culturele aanpassingen. Daarnaast bleken interventies die gegeven werden aan een etnisch homogene groep vier keer zo effectief als interventies uitgevoerd bij een etnisch gemengde groep. Interventies waarbij de oorspronkelijke taal van de participanten werd gebruikt (indien deze niet Engels was), bleken twee keer zo effectief als interventies waarbij Engels de voertaal was. De onderzoekers plaatsen wel een aantal kanttekeningen bij de resultaten. Zo was het bijvoorbeeld niet altijd goed duidelijk welke culturele aanpassingen precies hadden plaatsgevonden, hetgeen vergelijkingen tussen interventies moeilijk maakte.

Onderzoek naar generieke interventies

Wilson, Lipsey & Soydan (2003) keken of generieke interventieprogramma's (A-interventies) voor delinquente jeugdigen ook werken bij delinquente jeugdigen uit etnische minderheidsgroepen. Op basis van 305 verschillende studies concluderen zij dat de generieke interventieprogramma's inderdaad positieve effecten hebben bij jeugdige delinquenten uit etnische minderheidsgroepen. Zij bleken over het algemeen zelfs even effectief voor deze groepen als voor blanke jeugdigen. Men vond onder meer positieve resultaten op delinquent gedrag, schoolparticipatie, relaties met leeftijdgenoten, academische prestaties en gedragsproblemen. Stice, Bohon, Marti & Rohde (2009) verrichtten een meta-analyse naar generieke depressiepreventieprogramma's. Zij vonden dat cognitief gedragstherapeutische programma's effectief waren voor Latijns-Amerikaanse jeugdigen, maar niet voor Afrikaans-Amerikaanse jeugdigen. Er werd daarnaast enige ondersteuning gevonden voor de hypothese dat preventieprogramma's effectiever zijn als er meer jeugdigen uit etnische minderheidsgroepen in de steekproef zijn opgenomen. Dit valt te verklaren vanuit het feit dat jeugdigen uit etnische minderheidsgroepen vaker last hebben van depressieve symptomen dan blanke jeugdigen en een groter risico hebben op het ontwikkelen van een depressie. Preventieve effecten zijn over het algemeen groter voor hoogrisicogroepen. Stice et al (2009) concluderen op basis van deze resultaten dat het mogelijk niet noodzakelijk is om bestaande preventieprogramma's voor depressie aan te passen voor verschillende etnische groepen. Weisz, Jensen-Doss & Hawley (2006) voerden een meta-analyse uit naar evidence based psychotherapeutische behandelingen voor jeugdigen. Zij keken onder meer of deze behandelingen ook werken bij jeugdigen uit etnische minderheidsgroepen. In twintig van de door hen bekeken studies werd informatie gegeven over de etniciteit van de participanten. Effectgroottes bleken niet te veranderen naarmate meer jeugdigen uit etnische minderheidsgroepen in de steekproeven waren opgenomen. Dus ook nu bleken interventies even effectief voor blanke jeugdigen als voor jeugdigen uit etnische minderheidsgroepen.

Cultuursensitief versus generiek

Huey & Polo (2008) bekeken in hun review en meta-analyse of evidence based behandelingen voor verschillende psychosociale problemen en stoornissen (waaronder angst, depressie, gedragsproblemen en middelenmisbruik) ook positieve effecten hebben op jeugdigen uit etnische minderheidsgroepen. Deze evidence based behandelingen zijn vaak ontwikkeld op basis van onderzoek onder de westerse bevolking. Een bekend voorbeeld van zo'n behandeling is cognitieve gedragstherapie. Uit de review blijkt dat evidence based behandelingen inderdaad positieve effecten kunnen hebben bij jeugdigen uit etnische minderheidsgroepen. Huey en Polo maken daarbij een onderscheid in bewezen effectieve behandelingen met een sterke empirische basis (ten minste twee keer onderzocht in trials van hoge kwaliteit), waarschijnlijk effectieve behandelingen (een keer onderzocht in een trial van hoge kwaliteit) en mogelijk effectieve behandelingen (tenminste een keer onderzocht in een studie die niet voldoet aan de criteria voor bewezen effectief en waarschijnlijk effectief). In totaal bleken 13 behandelingen aan de criteria voor waarschijnlijk effectief te voldoen en 17 aan de criteria voor mogelijk effectief. Geen enkele behandeling bleek nog bewezen effectief bij jeugdigen uit etnische minderheidsgroepen. Cognitieve gedragstherapie had de beste effecten, onder andere bij Latijns-Amerikaanse en Afro-Amerikaanse jeugdigen met een angststoornis en bij Puerto Ricaanse jeugdigen met een depressie. Bij depressieve Puerto Ricaanse jeugdigen had ook interpersoonlijke therapie positieve effecten. Bij Afro-Amerikaanse delinquente jeugdigen werden onder meer positieve effecten gevonden voor multisysteemtherapie (MST). In de meeste studies had de etniciteit van de jeugdige geen invloed op de behandeluitkomsten. Dit betekent dat die interventies even effectief waren voor jeugdigen uit etnische minderheidsgroepen als voor jeugdigen uit de meerderheidsgroep. Veel van de behandelingen die in

de review waren opgenomen hadden cultuursensitieve elementen opgenomen, zoals matching van cliënt en therapeut op basis van etniciteit en taal. In geen enkele studie werd echter direct getest op de toegevoegde waarde van deze elementen. Uit een eerste analyse van Huey en Polo blijkt dat cultuursensitieve interventies niet effectiever waren dan interventies die geen cultuursensitieve elementen hadden opgenomen. Deze bevinding is dus tegenstrijdig aan de bevinding van Griner & Smith (2006) die juist vonden dat cultuursensitieve interventies effectiever waren dan interventies zonder culturele aanpassingen. Op basis van hun resultaten concluderen Huey en Polo dat er nog maar weinig empirische ondersteuning is voor de suggestie dat cultuurresponsieve behandelingen effectiever zijn dan generieke behandelingen bij jeugdigen uit etnische minderheidsgroepen. Daarbij benadrukken zij echter dat het onderzoek naar deze cultuurresponsieve behandelingen met veel methodologische beperkingen te maken heeft.

Barlow, Shaw & Stewart-Brown (2004) vergeleken in hun review verschillende soorten opvoedingsprogramma's met elkaar op hun effecten bij etnische minderheidsgroepen: generieke (maar wel vertaalde) programma's, aangepaste programma's en cultuurspecifieke programma's (ontwikkeld voor specifieke doelgroepen). De effectiviteit van de generieke programma's bleek empirisch het beste onderbouwd. Het onderzoek naar de aangepaste en cultuurspecifieke programma's leverde gemengde resultaten op. Dit schrijven de onderzoekers echter toe aan de onvoldoende kwaliteit van de onderzoeken. Ook Kumpfer et al (2002) vonden in hun overzichtsstudie naar een preventief gezinsprogramma (Strengthening Families) wat betere effecten voor de generieke versie dan voor de aangepaste versies. Daarentegen slaagden de cultuursensitieve programma's er wel beter in om etnische minderheidsgroepen deel te laten nemen in het programma en hen te behouden (Kumpfer, Alvarado, Smith & Bellamy, 2002).

4.3.4. Onderzoek naar het bereik van interventies bij migrantengroepen

De resultaten uit de vorige paragraaf laten vrij duidelijk zien dat generieke programma's positieve effecten kunnen hebben bij verschillende groepen. Er is echter nog te weinig kwalitatief goed onderzoek gedaan naar cultuursensitieve interventies om te kunnen bepalen of deze niet nog betere effecten kunnen hebben dan vergelijkbare programma's zonder die aanpassing. Wel is duidelijk dat het bereik van generieke interventies onder etnische minderheidsgroepen kleiner is dan onder de autochtone bevolking. Bovendien haken deelnemers uit etnische minderheidsgroepen vaker voortijdig af (Barlow et al, 2004; Wilson et al., 2003; Barrett & Ollendick, 2004). Dit kan wijzen op een 'mismatch' tussen de behoeften van deelnemers uit etnische minderheidsgroepen en dat wat in de programma's geboden wordt. Onderzoek in Engeland heeft bijvoorbeeld aangetoond dat veel gezinnen uit etnische minderheidsgroepen zich niet herkennen in het aanbod van ouderprogramma's. Dit heeft voor een deel te maken met de manier waarop opvoedtechnieken en strategieën gepresenteerd worden (Butt & Box, 1998; in: Barlow et al., 2004). In het westen ontwikkelde ouderprogramma's sluiten mogelijk niet aan bij de normen en waarden van andere groepen.

Het aanpassen van interventies aan verschillende groepen kan daarom bijdragen aan de acceptatie bij en het bereik en behoud van etnische minderheidsgroepen, en daarmee ook van invloed zijn op de effectiviteit. Botvin et al (1995) deden onderzoek naar twee alcohol- en drugspreventieprogramma's gericht op het aanleren van levensvaardigheden op school. De programma's, die aanvankelijk ontwikkeld waren voor blanke adolescenten, bleken ook bij adolescenten uit etnische minderheidsgroepen effectief. Culturele aanpassing van de interventie bleek geen meerwaarde voor het effect op te leveren, maar wel de acceptabiliteit van de interventie te vergroten. Het cultureel aanpassen van interventies kan dus de betrokkenheid verhogen, ervoor zorgen dat men zich meer in het aanbod herkent en daarmee makkelijker bereikt wordt en minder snel uitvalt.

4.3.5 Het aanpassen van interventies

Op basis van de resultaten die tot nog toe bekend zijn, wordt in de Meetladder Diversiteit Interventies (Pels, Distelbrink & Tan, 2009) aanbevolen om te kiezen voor het aanpassen van bestaande interventies en niet voor het ontwikkelen van cultuurspecifieke methodieken. Dit laatste ligt niet voor de hand gezien bijvoorbeeld de heterogene samenstelling binnen culturele groepen. Deze aanbeveling wordt bevestigd door onderzoek van Tan, Bekkema en Öry (2008) naar de toepasbaarheid van opvoedingsondersteuning voor Marokkaanse en Turkse gezinnen in Nederland. Zij concluderen op basis van literatuuronderzoek en interviews met professionals en Marokkaanse en Turkse moeders dat verschillende programma's (waaronder Samen Starten, Voorzorg, Triple P en Stevig Ouderschap) met enkele aanpassingen zeer goed bruikbaar en toegankelijk zijn voor grote groepen ouders en kinderen van niet-westerse komaf.

De vraag is nu welke aanpassingen nodig zijn om interventies voor deelnemers uit migrantengroepen toegankelijk en acceptabel te maken. Onder andere Bernal (2006) benadrukt dat het van belang is de essentie van de interventie te behouden, maar daarnaast wel rekening te houden met de unieke kenmerken van verschillende groepen. Castro et al (2004) bevelen aan dat aanpassingen verder moeten gaan dan oppervlakkige veranderingen (zoals vertaling van teksten, aanpassen van afbeeldingen in foldermateriaal e.d.). Ook veranderingen in de 'diepere structuur' zijn volgens hen nodig, oftewel het inlijven van de normen, waarden, overtuigingen, wereldbeeld en lifestyle van verschillende groepen. Daarbij moet tevens rekening gehouden worden met nuances binnen en tussen groepen.

Op de volgende pagina's wordt deze visie concreter uitgewerkt. Daarbij wordt, net als in de Meetladder Diversiteit Interventies, een onderscheid gemaakt tussen randvoorwaarden en methodiek.

Randvoorwaarden

Hier gaat het eerst om randvoorwaarden die belangrijk zijn voor een effectieve uitvoering van interventies bij migrantengroepen (Pels et al., 2009). Daarbij wordt aandacht besteed aan de competenties van professionals, de rol van taal/communicatie, enkele praktische zaken en de rol van empowerment.

Competenties van professionals

Een open houding

Tan, Bekkema & Öry (2008) concluderen op basis van zowel internationale als nationale literatuur dat de houding en vaardigheden van de professional doorslaggevend zijn voor het slagen van opvoedingsondersteuning aan allochtone ouders. Als belangrijke vaardigheden onderscheiden zij onder meer waakzaamheid voor vooroordelen, belangstelling tonen, flexibel met de tijd omgaan en een positieve benadering gebruiken. Sensitiviteit van de professional en respect voor de culturele achtergrond van het gezin is volgens hen zelfs cruciaal voor het slagen van de vertrouwensband met gezinnen (Wayman & Lynch, 1991, in: Tan, Bekkema & Öry, 2008). Ook benadrukken zij dat het opbouwen van een vertrouwensrelatie met Turkse en Marokkaanse ouders relatief veel tijd en investering kost. Het is belangrijk hier rekening mee te houden.

In andere studies en reviews worden ongeveer dezelfde resultaten gevonden. Knipscheer en Kleber (2004) interviewden 30 hulpverleners van GGZ-instelling Altrecht over kenmerken van een interculturele aanpak bij kortdurende behandeling. De hulpverleners geven aan dat het vooral belangrijk is om open te staan voor en nieuwsgierig te zijn naar andere denkbeelden, om inlevingsvermogen te tonen en onbevooroordeeld, flexibel en creatief te zijn. Ook het investeren van

tijd, energie en geduld en het hebben van doorzettingsvermogen werd als belangrijk gezien. Ook Chand & Thoburn (2005) benadrukken in hun review naar gezinsondersteuning bij etnische minderheden het belang van een vriendelijke, gastvrije en respectvolle houding. Daarbinnen zijn vooral luisteren, open staan, empathisch zijn, inleven, flexibiliteit en geduld belangrijk.

Aandacht voor eigen 'culturele bril'

Verschillende auteurs geven aan dat het belangrijk is dat professionals zich bewust zijn van hun eigen culturele waarden en vooroordelen (Knipscheer & Kleber, 2004). Professionals moeten zich bewust zijn van hun eigen positie als individu, met een eigen wereldbeeld en van het feit dat dit wereldbeeld van invloed is op interacties met anderen. Dit bewustzijn is belangrijk om de “cultural frame of reference” van anderen te begrijpen (APA, 2002; Sue et al., 1998).

Kennis over culturele achtergrond

In een richtlijn van de American Psychological Association (2002) over multiculturaliteit in het dagelijks werk van psychologen worden professionals aangemoedigd om kennis te verkrijgen over het wereldbeeld en de perspectieven van verschillende etnische minderheidsgroepen. Inzicht in de culturele achtergrond kan helpen om het gedrag en perspectief van deelnemers te begrijpen (APA, 2002). Edens (1997) concludeert op basis van een review naar home visitation programma's bij gezinnen uit etnische minderheidsgroepen dat bewuste en onbewuste vooroordelen, een gebrek aan vertrouwen en respect of een gebrek aan kennis over de culturele achtergrond van zowel de hulpverlener als van de ouders, effectieve opvoedingsondersteuning in de weg kan staan (in: Tan, Bekkema & Öry, 2008). Daarnaast stelt Edens dat opvoedingsondersteuning beter aan zou sluiten als professionals meer culturele achtergrondkennis hebben en over meer vaardigheden beschikken voor het omgaan met gezinnen uit diverse culturen.

Onder deze culturele achtergrondkennis valt volgens verschillende auteurs ook kennis over contextualiteit en positie in de maatschappij. Dit betekent aandacht voor zaken als het migratieproces, de integratiegeschiedenis en veranderingen in sociale status (Knipscheer & Kleber, 2004; APA, 2002; Kumpfer et al., 2002). Kennis over deze zaken biedt mogelijkheden extra praktische hulp te bieden bij belastende factoren zoals financiële verplichtingen naar familie, onbekendheid met taal en instanties en discriminatie, huisvestingsproblemen, relatie en gezinsverhoudingen (Knipscheer & Kleber, 2004; Matos et al. 2006; Pels et al., 2009).

In de Meetladder Diversiteit Interventies (Pels et al., 2009) wordt benadrukt dat over de mate van benodigde kennis van professionals uiteenlopende meningen bestaan. Volgens sommigen is inzicht in de geschiedenis en cultuur van migrantengroepen een vereiste, anderen relativeren deze eis. In de Meetladder wordt gepleit voor enige inhoudelijke achtergrondkennis over fenomenologie, etiologie en eventuele specifieke determinanten van probleemgedrag. Zowel in de Meetladder als in verschillende andere publicaties wordt echter gewaarschuwd voor generalisering of een statische benadering (Sue en Zane, 1987). Culturele vooroordelen, maar ook vooroordelen op basis van sociaaleconomische positie, gezinsstructuur, gender, generatie en acculturatie moeten vermeden worden. Of, zoals Page, Whitting & McLean (2007) benadrukken, niet 'kleurenblind' denken, maar rekening houden met diversiteit binnen en tussen groepen.

Taal/communicatie

Het gebruik van de moedertaal kan nodig zijn voor professionals om zich verstaanbaar te kunnen maken, om ouders en kinderen op hun gemak te stellen, of om emoties uit te drukken (Pels et al., 2009). Dit kan onder meer door de inzet van tolken of professionals met dezelfde culturele achtergrond. Edens (1997) vond dat het inzetten van professionals met eenzelfde culturele achtergrond

kan zorgen voor een betere aansluiting bij allochtone gezinnen. Zij zijn toegerust om allochtone ouders te begrijpen en onder woorden te brengen wat zij ervaren (Nieuwhof, 2002). Meer allochtone professionals in een team geeft bovendien meer mogelijkheden voor overleg tussen allochtone en autochtone professionals (Bekkema, 2007). In een Amerikaans onderzoek van McCurdy (2003, in: Tan, Bekkema & Öry, 2008) bleek zogenaamde ‘etnische matching’ tussen de professional en het gezin te leiden tot minder voortijdig uitval van de Afro-Amerikaanse en Latijns-Amerikaanse gezinnen. Ook Page et al (2007) vonden in hun overzicht van good practices positieve resultaten wanneer personeel afkomstig was uit de gemeenschap zelf.

Chand & Thoburn (2005) benadrukken daarentegen dat etnische matching van professionals niet voor iedereen wenselijk is. Sommige ouders en jongeren willen liever niet geholpen worden door iemand die te sterk verbonden is aan hun eigen gemeenschap, zeker wanneer deze klein is en er angst bestaat dat privé-informatie naar buiten komt.

Een andere manier om de moedertaal in interventies te verwerken is het gebruik van vertaalde materialen. Daarbinnen moeten abstracties zoveel mogelijk vermeden worden. Audiovisuele materialen, zoals video’s of foto’s van personen met verschillende achtergronden kunnen als aanvulling gebruikt worden. Het gebruik van bepaalde symbolen, concepten en gezegden waardoor mensen zich “thuis voelen” kan ook relevant zijn (Pels et al., 2009). Bernal et al (2006) benadrukken dat het simpelweg vertalen van materialen niet voldoende is. Het is belangrijk gebruik te maken van woorden en uitdrukkingen die passen binnen de cultuur van een etnische groep (Castro et al., 2004). Knipscheer & Kleber (2004) benadrukken dat ook aandacht voor non-verbale communicatie belangrijk is. Instemming van de cliënt kan bijvoorbeeld een vorm van beleefdheid zijn.

Praktische zaken

Bij de uitvoering van interventies voor migrantengroepen spelen praktische belemmeringen vaker een rol dan bij interventies voor autochtone deelnemers. Zo hebben deelnemers uit migrantengroepen vaker te maken met onregelmatige werktijden, is er vaker sprake van een laag inkomen of zijn er belemmeringen op het gebied van reisafstand en vervoer. Deze belemmeringen hangen vaak samen met de sociaaleconomische positie. Het is belangrijk rekening te houden met deze belemmeringen, door bijvoorbeeld een financiële compensatie te bieden (Pels et al., 2009). Ook outreachend werken (bijvoorbeeld in de vorm van thuisprogramma’s, of activiteiten binnen lokale instellingen als buurthuizen) kan een oplossing zijn voor een aantal van deze belemmeringen (Page, Whitting & McLean, 2007).

Empowerment

Knipscheer & Kleber (2004) geven aan dat empowerment belangrijk is. Dit betekent het denken vanuit je eigen kracht en kwaliteit. Professionals moeten zich richten op het ontwikkelen van copingvaardigheden, de gezonde kanten benadrukken (niet problematiseren) en deelnemers uit de slachtofferrol proberen te halen. Dit vonden ook Tan, Bekkema & Öry (2008). Een mogelijke manier om dit te bereiken is hen te betrekken bij de diensten die zij aangeboden krijgen en met name bij het nemen van beslissingen (Williams & Churchill, 2006). Page et al (2007) vonden in hun overzicht van ‘good practice’ oudertrainingen dat het belangrijk is innovatieve rollen te vinden voor ouders. Ouders kunnen bijvoorbeeld zelf ingezet worden om outreachend te werken en relaties op te bouwen met andere ouders.

Methodiek

In deze paragraaf gaat het om zaken die gerelateerd zijn aan de methodische kern van interventies. Daarbij wordt aandacht besteed aan het theoretisch model van interventies, aansluiting van de interventiedoelen en mogelijke methodische aanpassingen.

Theoretisch model/analyse van de problematiek

In de Meetladder Diversiteit Interventies wordt benadrukt dat een belangrijk kenmerk van effectieve interventies is dat zij zich richten op theoretisch relevante en empirisch aangetoonde risico- en beschermende factoren. Onderzoek heeft aangetoond dat er sprake kan zijn van etnisch-culturele specificiteit bij de ontwikkeling en instandhouding van probleemgedrag. Wanneer een interventie (ook) gericht is op allochtone jeugd/gezinnen, moet gekeken worden of de theorie die aan de interventie ten grondslag ligt ook geldig is voor specifieke doelgroepen (Pels et al., 2009). Daarbij moet rekening gehouden worden met contextuele factoren.

Zelfrapportage van allochtone jongeren, met name jongeren met een niet-westerse achtergrond, laat zien dat zij meer problemen hebben, zowel externaliserende problemen als internaliserende problemen. Deković & Asscher (2008) benadrukken dat allochtone jongeren bijvoorbeeld vaker dan autochtone jongeren zijn blootgesteld aan risicofactoren die de kans op antisociaal gedrag verhogen. Vooral gezinsfactoren worden daarbij genoemd. Vanwege een tekort aan kennis over de dominante cultuur kunnen allochtone ouders hun adolescenten bijvoorbeeld minder goed voorbereiden op een volwaardig bestaan in de Nederlandse maatschappij (Deković, Pels & Model, 2006). Ook kan het gaan om conflicten tussen normen en waarden die adolescenten thuis ervaren en de normen en waarden buitenshuis. Conflicten binnen het gezin kunnen ervoor zorgen dat jongeren zich meer op hun leeftijdsgenoten gaan richten, wat zowel positieve als negatieve gevolgen kan hebben. Ook de relatief ongunstige sociaal-economische status van veel allochtone gezinnen vergeleken met Nederlandse gezinnen kan een rol spelen. Deković & Asscher (2008) concluderen dat de literatuur de suggestie doet dat bij etnische minderheden ook andere factoren een rol spelen die in de huidige theorieën over de ontwikkeling van (bijvoorbeeld) antisociaal gedrag ontbreken.

Aansluiting van interventiedoelen

In de Meetladder Diversiteit Interventies wordt benadrukt dat een gemeenschappelijk uitgangspunt van belang is voor het slagen van interventies (Bernal et al. 1995; Knipscheer en Kleber 2004). Het is belangrijk dat de professional duidelijk uitlegt wat precies zijn of haar rol is, wat hij of zij wel en niet kan bieden (Knipscheer & Kleber, 2004; Bernal et al., 2006). Maar het is ook belangrijk dat de professional duidelijkheid krijgt over wensen en verwachtingen van de deelnemers. Op basis van deze wederzijdse verwachtingen tussen hulpvrager en hulpaanbieder kunnen de interventiedoelen bepaald worden (Chand & Thoburn, 2005). Ook Knipscheer & Kleber (2004) stellen dat goede voorlichting over wat er gaat komen de motivatie versterkt, wat sterk bepalend is voor de uitkomsten.

Bij het bepalen van doelstellingen is het van belang rekening te houden met de culturele achtergrond. Westerse opvoedprogramma's zijn vaak 'child-centered,' gericht op het benadrukken van de autonomie van het kind. Coard et al (2004) geven aan dat dergelijke doelen tegenstrijdig zijn aan bijvoorbeeld kenmerken van de Chinese cultuur, waarbinnen gehoorzaamheid aan autoriteit belangrijk wordt gevonden. Dit betekent niet dat doelen van interventies continu bijgesteld zouden moeten worden. Barlow et al (2004) vonden in hun kwalitatieve studie namelijk dat ouders zelfs baat kunnen hebben bij gezinsprogramma's die tegen hun culturele kernwaarden ingaan. Het is echter wel belangrijk om doelstellingen expliciet te maken en bewust te zijn van mogelijke verschillen in bijvoorbeeld opvoedstijlen, socialisatiepatronen en copingstrategieën bij verschillende etnische groepen, zonder daarbij te generaliseren (Coard et al., 2004; Edens, 1997; Castro et al., 2004). In de

Meetladder Diversiteit Interventies (Pels et al., 2009) wordt gesproken van ‘framing’ van interventiedoelen, waarbij oog is voor het bestaan van specifieke culturele achtergronden, maar wel met een dynamisch cultuurbegrip voor ogen.

Methodische aanpassingen

In de Meetladder Diversiteit Interventies (Pels et al., 2009) wordt benadrukt dat voor etnische minderheidsgroepen een community-netwerk- of familiebenadering raadzamer kan zijn dan individuele behandeling. Onderzoek in de Verenigde Staten vond dat systemische benaderingen veel meer effect hebben op het terugdringen van gedragsproblematiek dan interventies die zich alleen op jongeren richten (Tobler & Kumpfer, 2000). Ook Boyd-Franklin (2001) stelt dat gezinsinterventies meer cultuurgeschied zijn dan individualistische interventies. Page et al (2007) bevelen op basis van tien case studies naar oudertraining een holistische aanpak aan, waarin niet alleen het probleem wordt aangepakt dat direct relevant is voor het individu zelf, maar waarbij ook breder wordt gekeken en de omgeving wordt betrokken. Zo kunnen sterke vertrouwensbanden ontwikkeld worden. Interventies die sterk gericht zijn op cognitieve en verbale vermogens zijn niet altijd geschikt voor laagopgeleide allochtonen (waarbij het overigens de vraag is of dit niet vooral samenhangt met het opleidingsniveau). Zij kunnen bijvoorbeeld meer gebaat zijn bij modelling (voordoen van gedrag) of geleide participatie (waarbij een patiënt deelneemt aan de handelingen die de therapeut voordoet) (Pels et al., 2009). Ook kan het nodig zijn meer aandacht te besteden aan psychoeducatie (voorlichting) (Bellaart, 2003, in: Pels et al., 2009). Internationaal onderzoek doet de suggestie dat gedragsmatige interventies effectiever zijn dan affectieve aanpakken bij etnische minderheidsgroepen (McMahon, 1999; Taylor & Biglan, 1998; in: Kumpfer et al., 2002). Ook Scott, O'Connor & Futh (2006) vonden positieve effecten van een gedragsmatig ouderprogramma (Incredible Years in combinatie met het leesprogramma ‘SPOKES’) in achtergestelde gebieden. In deze interventie werd onder meer gebruik gemaakt van videobeelden (interacties ouders en kinderen), rollenspellen en het oefenen van vaardigheden. Ondanks grote culturele verschillen in overtuigingen over het disciplineren en opvoeden van kinderen, verbeterden ouders uit alle etnische groepen even goed na deelname aan het programma. Een Nederlandse vertaling van Incredible Years (Pittige Jaren) wordt op dit moment onderzocht. Nederlandse interventies waarin een zelfde soort aanpak toegepast wordt zijn bijvoorbeeld Opvoeden & Zo (theoretisch goed onderbouwd) (Ince, 2006) en het gezinsgerichte ontwikkelingsstimuleringsprogramma Opstap (theoretisch goed onderbouwd) (Ince, 2007). Ook kan het soms meer voor de hand liggen om vrouwelijke familieleden te betrekken in plaats van vaders (Pels et al., 2009). Page et al (2007) benadrukken op basis van tien case studies naar good practices, dat dit voor een deel te maken kan hebben met praktische zaken (vader is broodwinner, heeft minder tijd, hoewel dit na de migratie juist kan veranderen), maar ook met culturele overtuigingen waarin het opvoeden van kinderen als een duidelijke vrouwelijke taak gezien wordt. Tot slot concluderen Page et al (2007) op basis van de tien case studies naar oudertrainingen dat het belangrijk kan zijn de sociale steun te versterken. Een omgeving waarin ouders elkaar kunnen ontmoeten kan gevoelens van isolatie en eenzaamheid die sommige ouders hebben doorbreken en geeft hen de mogelijkheid problemen met elkaar te bespreken.

4.3.6. Meetinstrumenten

In de APA richtlijn (2002) wordt professionals aanbevolen zoveel mogelijk (kennis te hebben over en) gebruik te maken van meetinstrumenten die zijn onderzocht bij groepen met verschillende culturele achtergronden. Er moet zo min mogelijk gemaakt worden van instrumenten die niet voor de doelgroep zijn aangepast. Wanneer dit wel wordt gedaan moet rekening gehouden worden met het

feit dat uitslagen mogelijk niet valide zijn (Pels et al., 2009) Ook wordt benadrukt dat het belangrijk is instrumenten niet simpelweg te vertalen, maar rekening te houden met mogelijke verschillen in de betekenis van begrippen en constructen over culturen heen (APA, 2002).

4.3.7. Conclusies

De belangrijkste conclusie is dat zowel nationaal als internationaal meer gedegen onderzoek nodig is. Vooral het onderzoek dat is verricht naar cultuursensitieve programma's, kent grote methodologische beperkingen (zoals kleine onderzoekspopulaties, geen controlegroepen). Uit onderzoek blijkt voorts nog dat generieke interventies (die ontwikkeld zijn voor de autochtone bevolking) positieve effecten kunnen hebben bij etnische migrantengroepen. Er is minder kwalitatief goed onderzoek gedaan naar de meerwaarde van culturele aanpassing van interventies op de effectiviteit van interventies. Onderzoek toont wel aan dat aanpassing van interventies aan de normen en waarden van verschillende groepen bij kan dragen aan betere acceptatie, beter bereik en minder uitval bij migrantengroepen. Mogelijk worden daarmee ook de effecten van interventies verbeterd. Het gaat dan zowel om aanpassingen in de 'oppervlakte' (zoals vertaalde materialen) als aanpassingen in de dieperliggende structuur, namelijk het verwerken van de normen, waarden en het wereldbeeld van bepaalde groepen in de interventies. In de bovenstaande tekst is deze visie uitgewerkt, waarbij een onderscheid gemaakt is in randvoorwaarden en methodiek. Hieronder worden de belangrijkste conclusies nog eens op een rijtje gezet.

Randvoorwaarden

- Professionals moeten bepaalde competenties hebben: een open, respectvolle houding, aandacht voor de eigen 'culturele bril' en kennis over verschillende culturele achtergronden (zonder daarbij te generaliseren);
- Aanpassingen in taal/communicatie kunnen nodig zijn: bijvoorbeeld het inzetten van tolken of professionals met zelfde culturele achtergrond of vertaalde materialen;
- Praktische belemmeringen (onregelmatige werktijden, laag inkomen et cetera) moeten aangepakt worden, bijvoorbeeld door een outreachende benadering;
- De nadruk moet liggen op empowerment, bijvoorbeeld door deelnemers uit etnische minderheidsgroepen zelf te betrekken bij de diensten die zij aangeboden krijgen.

Methodiek

- Het theoretisch model dat ten grondslag ligt aan de interventie moet bekeken worden op geldigheid bij specifieke doelgroepen. Daarbij moet rekening gehouden worden met mogelijke verschillen in risicofactoren tussen groepen;
- Interventiedoelen moeten duidelijk geformuleerd worden, en de wederzijdse verwachtingen moeten duidelijk zijn. Bij het formuleren van interventiedoelen is het belangrijk rekening te houden met de culturele achtergrond, zonder daarbij te generaliseren;
- Houd rekening met mogelijk noodzakelijke aanpassingen in de methodiek: zo kan een familiebenadering geschikter zijn dan een individuele benadering.

Meetinstrumenten

- Er moet zoveel mogelijk gebruik gemaakt worden van meetinstrumenten die zijn onderzocht bij groepen met verschillende culturele achtergronden. Er moet zo min mogelijk gebruik gemaakt worden van instrumenten die niet voor de doelgroep zijn aangepast.

4.4 Samenvatting literatuurstudies

Het bereik en de effectiviteit van interventies bij jeugdigen en opvoeders uit migrantengroepen laat te wensen over. Dat blijkt uit een snelle verkenning van de Nederlandse en internationale onderzoeksliteratuur. Zowel de inhoud als de organisatie van veel aanbod is toegesneden op een brede, doorsnee doelgroep. Er is te weinig oog voor diversiteit en de werkers in preventie, (vroeg)hulp en zorg zijn in kennis, houding en vaardigheden van beroepskrachten onvoldoende cultureel sensitief.

Het bereiken van migrantengroepen en de toegankelijkheid van instellingen voor deze groepen zijn twee kanten van dezelfde medaille. Om bereik en toegankelijkheid te verbeteren is een proces van interculturalisatie nodig. Een instelling moet herkenbaar zijn voor de doelgroep en de mensen die er werken dienen samen een afspiegeling van de samenleving te vormen. Ook dienen aanbod en werkwijze toegesneden te zijn op de behoeften, achtergrond en situatie van de hulpvragers.

Interventies moeten ecologisch valide zijn. Beroepskrachten dienen vaardig te zijn in interculturele communicatie en een open, sensitieve houding te hebben, zonder vooroordelen. Beroepskrachten moeten verder de ruimte krijgen om een vertrouwensband op te bouwen.

Veel van de voorwaarden voor een goed bereik onder migranten gelden ook voor effectiviteit. Dat gaat bijvoorbeeld op voor de culturele sensitiviteit van beroepskrachten. Een professional die zijn doelgroep goed weet te bereiken, zal bij die groep ook eerder succes hebben dan een collega die niet in staat is om een goed bereik te realiseren. Een goed bereik onder migranten is een noodzakelijke, maar niet voldoende voorwaarde voor effectiviteit bij die groepen. Om effect te sorteren moet een interventie een goede aansluiting tussen doel, doelgroep en aanpak kennen. Dat is een algemeen principe dat ook geldt voor interventies die worden toegepast bij specifieke groepen. Uit de tweede literatuurstudie komt naar voren dat het niet zo zeer verdere cultuurspecifieke aanpassingen van interventies zelf nodig zijn, maar dat bij de toepassing daarvan rekening moet worden gehouden met de specifieke kenmerken van de doelgroep. Verder is van belang dat zo'n interventie wordt uitgevoerd door cultuursensitieve beroepskrachten.

5. Resultaten inventarisatie jeugdinterventies

5.1 Inleiding

Voor deze overzichtstudie zijn in totaal 311 interventies, afkomstig uit diverse bronnen, bekeken. Van deze interventies bleken er 224 gericht te zijn op preventie van psychosociale problemen en/of vroeghulp. Bekeken is of deze interventies voldoen aan de inclusiecriteria van deze studie. De interventies die hieraan voldoen zijn vervolgens uitvoeriger bestudeerd op hun toepassing bij migranten jeugdigen en/of opvoeders.

In dit hoofdstuk worden de bevindingen van de inventarisatie van interventies beschreven. Eerst de interventies die beoordeeld zijn door de Erkeningscommissie Interventies, met een beschrijving van wat er bekend is over het bereik en effectiviteit van deze interventies. Vervolgens worden de interventies die via andere bronnen zijn opgespoord en die zich (mede) richten op migranten jeugd en/of opvoeders in kaart gebracht (zie ook het overzicht in paragraaf 2.4).

5.2 Effectieve jeugdinterventies en toepassing bij migranten

Voor de Databank Effectieve Jeugdinterventies zijn 162 interventies² voor preventie en/of vroeghulp beoordeeld door de Erkeningscommissie Interventies of een voorloper daarvan. De uitkomsten van de beoordeling zijn als volgt verdeeld over de verschillende typen interventies³:

Status in databank ⁴	A-interventies	B-interventies	C-Interventies	Totaal
Erkend	20	29	1	50
Op de drempel	26	6	4	36
Niet opgenomen	58	9	9	76
Totaal	104	44	14	162

Uit dit overzicht blijkt dat er 50 interventies zijn erkend. Die erkenning houdt in dat de Erkeningscommissie deze interventies theoretisch goed onderbouwd acht. Van de erkende interventies hebben 30 interventies in meer of meerdere mate voorzieningen om migrantengroepen te bereiken en te bedienen. Één interventie is specifiek gericht op een migrantengroep.

² Dit getal weerspiegelt het aantal beoordeelde interventies op 1 september 2009. Sindsdien heeft de Erkeningscommissie al weer meer oordelen geveld.

³ A-interventies: interventies die gericht zijn op een algemene populatie waarbij er geen aanpassingen zijn voor migrantengroepen.

B-interventies: interventies die gericht zijn op een algemene populatie waarbij er wel aanpassingen zijn voor toepassing bij migranten groepen.

C-interventies: Interventies die specifiek gericht zijn op één of meerdere migrantengroepen.

Zie ook paragraaf 3.1.

⁴ Erkend: de interventie is erkend als 'theoretisch goed onderbouwd'.

Op de drempel : de interventie is voorlopig niet erkend omdat bijvoorbeeld de theoretische onderbouwing nog onvoldoende is uitgewerkt.

Niet opgenomen: de interventie komt niet in aanmerking voor erkenning, bijvoorbeeld omdat deze niet meer wordt uitgevoerd. Zie ook 2.4.

5.2.1 Erkende A-interventies

Er zijn 20 erkende interventies die bedoeld zijn voor een algemene doelgroep maar die geen aanpassingen hebben om migrantengroepen te bedienen. Ook is van deze interventies niet bekend in hoeverre ze erin slagen migranten te bereiken. De interventies zijn gericht op, achtereenvolgens, opvoedingsondersteuning, het voorkomen van probleemgedrag (zowel internaliserend als externaliserend) en op het bevorderen van de sociaal-emotionele ontwikkeling.

Opvoedingsondersteuning

Naam	Doelgroep	Doel
Drukke kinderen	Ouders met een druk kind van 4-12 jaar	Voorkomen van opvoedingsproblemen
Gezin centraal	Gezinnen met een kind van 6-14 jaar	Hulp op maat bieden aan gezinnen met uiteenlopende hulpvragen
Gordon Cursus	Ouders met een kind van 1-16 jaar	Vergroten communicatieve vaardigheden van ouders
Jij bent belangrijk	Ouders van kinderen van 6 maanden tot 4 jaar met risico op een ontwikkelingsachterstand	Opvoedingsvaardigheden van ouders vergroten om ontwikkeling van kind te stimuleren.
Praten met kinderen	Ouders met kinderen van 12-15 jaar met lichte externaliserende problemen	Verbeteren communicatie tussen ouders en kinderen
Stap voor stap	Ouders met een kind van 0-4 jaar	Verhelpen lichte pedagogische problemen
Triple P	Ouders met een kind van 0-16 jaar	Preventie van ernstige emotionele en gedragsproblemen door het bevorderen van competent ouderschap
Voorzorg	Hoogrisico aanstaande moeders	Voorkomen kindermishandeling en verwaarlozing

Voorkomen van probleemgedrag

Naam	Doelgroep	Doel
Actie tegengif	Eerste twee klassen van het VMBO/praktijkonderwijs	Voorkomen dat jongeren gaan roken
Grip op je dip online	Jongeren van 1-25 jaar met depressieve klachten (versie voor jongeren met een lage SES waaronder allochtone jongeren is in ontwikkeling)	Verhelpen of verminderen van depressieve klachten
Jes! Het Zwolsche Brugproject	Kinderen van 8-12 jaar met ouders die gaan scheiden of die	Nadelige effecten van scheiding voorkomen

	al gescheiden zijn	
Psycho-educatieve gezinsinterventie KOPP	Kinderen van 4-19 jaar waarvan een ouder een psychiatrische stoornis heeft	Voorkomen dat kinderen zelf psychische problemen ontwikkelen
Stemmingmakerij	Jongeren van 15-19 jaar met depressieve klachten	Verminderen depressieve klachten
Taakspel	Leerlingen in groep 4 t/m 8 van het basisonderwijs	Vermeerderen taakgericht gedrag, verminderen regelovertredend gedrag en bevorderen positief onderwijsklimaat
Vrienden (preventieve versie)	Kinderen van 7-16 jaar	Voorkomen en verminderen van angst- en depressieve klachten

Bevorderen sociaal-emotionele ontwikkeling

Naam	Doelgroep	Doel
Leefstijl	Kinderen van 4-18 jaar in het basis- en voortgezet onderwijs	Bevorderen opbouwend sociaal gedrag en positieve betrokkenheid van kinderen thuis, op school en in de gemeenschap
Levensvaardigheden	Jongeren van 14-17 jaar in het voortgezet onderwijs	Ontwikkeling van sociale en emotionele vaardigheden
Marietje Kessels Project	Groep 7 en 8 van het basisonderwijs	Vergroten fysieke en mentale weerbaarheid
Programma Alternatieve denkstrategieën	Kinderen van 4-12 jaar in het (speciaal) basisonderwijs	Stimuleren sociaal-emotionele ontwikkeling
Reclame Rakkers	Groep 4 t/m 8 van het basisonderwijs	Kinderen weerbaar maken voor reclame uitingen.

5.2.2 Erkende B- en C-interventies

Er zijn 30 erkende jeugdinterventies die in meer of mindere mate voorzieningen hebben om migrantengroepen te bedienen. De meeste interventies richten zich op de preventie/vroeghulp bij opvoedingsproblemen en op ontwikkelingsstimulering. ‘Marokkaanse Buurtvaders’, gericht op het voorkomen en/of verminderen van probleemgedrag van jongeren, is de enige erkende interventie die zich specifiek op een migrantengroep richt.

Opvoedingsondersteuning

Naam	Doelgroep	Doel
Beter omgaan met pubers	Laag opgeleide autochtone en allochtone ouders van pubers	Voorkomen dat problemen met pubers escaleren
Home Start	Ouders met een kind van 0-6 jaar die behoefte hebben aan ondersteuning	Voorkomen dat alledaagse problemen uitgroeien tot ernstige problemen
Moeders informeren Moeders	Ouders met eerste baby van 0-18	Zelfvertrouwen, zelfredzaamheid

	maanden	en het vermogen tot zelfzorg van moeders vergroten en het sociale netwerk versterken
Opvoeden en zo	Ouders met kinderen in de basisschoolleeftijd	Vergroten opvoedingscompetentie van ouders
Peuter in zicht	Allochtone en autochtone ouders van kinderen van 2-4 jaar	Vergroten opvoedingsvaardigheden van ouders
Stevig ouderschap	Gezinnen met pasgeboren kind met verhoogd risico op opvoedingsproblematiek	Verkleinen van het risico op ernstige opvoedingsproblemen

Voorkomen van probleemgedrag

Naam	Doelgroep	Doel
Gezonde school en genotmiddelen	Leerlingen van 10-18 jaar	Preventie gebruik van middelen
Home Party	Moeilijk bereikbare allochtone en autochtone ouders van 10-16 jarigen	Preventie middelengebruik
Marokkaanse buurtvaders	Marokkaanse jongeren	Overlast/probleemgedrag verminderen
VIPP-SD (Turkse versie is in ontwikkeling)	Ouders van kinderen van 1-3 jaar met lastig gedrag	Preventie en/of verminderen gedragsproblemen

Ontwikkelingsstimulering

Naam	Doelgroep	Doel
Boekenpret	Laaggeschoolde autochtone en allochtone gezinnen met een kind van 0-6 jaar	Leescultuur bevorderen
Instapje	Laagopgeleide ouders met een kind van 1-2 jaar	Voorkomen onderwijsachterstanden
Kaleidoscoop	Kinderen van 2,5-6 jaar in achterstandssituaties	Voorkomen onderwijsachterstanden
Ko-totaal	Kinderen van 2,5-6 jaar in meertalige groepen in peuterspeelzaal en basisonderwijs	Vergroten Nederlandse taalvaardigheid
Opstap	Gezinnen in achterstandssituaties met een kind van 4-6 jaar	Voorkomen onderwijsachterstanden
Opstapje	Gezinnen in achterstandssituaties met een kind van 2-4 jaar	Voorkomen onderwijsachterstanden

Overstap	Kinderen in groep 3 van het basisonderwijs in achterstandswijken	Voorkomen van onderwijsachterstanden
Piramide	Kinderen van 2,5-6 jaar in peuterspeelzaal en groep 1 en 2	Voorkomen van onderwijsachterstanden
Speelplezier	Kinderen van 2,5-6 jaar uit kansarme milieus	Voorkomen van onderwijsachterstanden
Sporen	Kinderen van 0-7 jaar; specifiek kinderen van 2,5-6 in achterstandssituaties	Voorkomen van onderwijsachterstanden
Startblokken en Basisontwikkeling	Kinderen van 2,5-6 jaar in achterstandssituaties	Voorkomen van onderwijsachterstanden.
Taallijn	Leidsters van kinderen van 2-6 in peuterspeelzaal en groep 1 en 2	Taalstimulering om onderwijsachterstanden te voorkomen.

Gezondheidsbevordering

Naam	Doelgroep	Doel
Armoede en gezondheid	Kinderen van 0-12 jaar waarbij een gezondheidsrisico- of probleem is geconstateerd dat samenhangt met geldgebrek	Terugdringen van deprivaties die samenhangen met gezondheid van kinderen
Bemoeizorg in de jeugdgezondheidszorg	Ouders met kinderen van 0-19 jaar	Vroeghulp bij bedreiging gezondheid
Jump In	Kinderen van 4-12 jaar in achterstandswijken	Vergroten lichamelijke activiteit en sportdeelname
Veiligheidsinformatie kaarten	Ouders van 0-4 jarigen	Bevorderen veiligheid van kinderen

Bevorderen van sociaal-emotionele ontwikkeling

Naam	Doelgroep	Doel
Big Brothers Big Sisters	Jeugdigen van 4-24 jaar die kwetsbaar zijn in hun ontwikkeling	Ondersteuning van kinderen en jongeren zodat ze beter functioneren in het dagelijks leven.
Rots en water	Jongens van 9-18 jaar die problemen ondervinden in de sociaal-emotionele ontwikkeling	Weerbaarheid vergroten; sociaal-emotionele ontwikkeling stimuleren

Seksualiteit

Naam	Doelgroep	Doel
Girls' talk	Laagopgeleide autochtone en allochtone meisjes van 14-18 jaar	Voorkomen riskant seksueel gedrag
Lang Leve de Liefde 3	Leerlingen in 2 ^e en 3 ^e klas VMBO	Bevorderen seksuele interactie competentie

5.2.3 B- en C-interventies die vooralsnog niet erkend zijn

Op de webpagina's van de Databank Effectieve Jeugdinterventies staan vier interventies specifiek voor migranten en 6 interventies met voorzieningen voor migranten die vooralsnog niet erkend zijn ('Op de drempel', zie noot 4 op p.35). Dat is omdat de theoretische onderbouwing van de interventie nog onvoldoende is uitgewerkt.

Van de B-interventies zijn 'Ouders Actief', 'Spel aan Huis', 'Bij de hand', 'Rugzak' en 'Praten met jonge kinderen' bedoeld voor laagopgeleide ouders (waaronder allochtone ouders) met jonge kinderen. Het zijn interventies gericht op ontwikkelingsstimulering. 'Catch' is een interventie voor risicojongeren van 15 tot 24 jaar gericht op het toerusten van deze jongeren met competenties die ze nodig hebben voor arbeid en scholing.

Van de C-interventies zijn 'Opvoeden in twee culturen' (voor Marokkaanse vaders) en 'Opvoeden in Beeld' (voor allochtone ouders) gericht op het opvoeden van kinderen in de Nederlandse samenleving. 'Knoop het in je oren' en 'Taaltalent' zijn interventies voor allochtone ouders en kinderen, gericht op taalstimulering.

5.3 Aanpassingen voor migranten in de erkende jeugdinterventies

Zoals uit de voorgaande overzichten blijkt zijn er 30 erkende jeugdinterventies die in meer of mindere mate aanpassingen hebben om migranten te bereiken en te bedienen. Op basis van informatie zoals vermeld op de website van de databank Effectieve Jeugdinterventies zijn de aanpassingen voor migranten in kaart gebracht. We geven hier een beknopt overzicht van de aard van de aanpassingen.

Interventies gericht op opvoedingsondersteuning

De meeste interventies hebben voorlichtings- en cursusmateriaal voor ouders in verschillende talen. Het programma Stevig Ouderschap heeft alleen een selectievragenlijst in verschillende talen om te bepalen of een gezin in aanmerking komt voor de interventie.

Interventies die gebruik maken van groepsgewijze opvoedingsondersteuning (Opvoeden en zo en Beter omgaan met pubers) zijn gericht op autochtone én allochtone laaggeschoolde ouders. De methode is daarop afgestemd door bijvoorbeeld het gebruik van veel praktische oefeningen en audiovisueel materiaal.

De gezinsgerichte interventies (Home Start en Moeders informeren Moeders) waarbij ondersteuning bij de gezinnen thuis plaatsvindt, maken waar mogelijk gebruik van bezoekers/begeleiders afkomstig uit dezelfde etnische groep als de moeders en die ook de taal spreken van de moeders. De ondersteuning binnen deze programma's is daarnaast afgestemd op vragen en behoeftes van de gezinnen.

Binnen de erkende interventies gericht op opvoedingsondersteuning is Beter omgaan met pubers de enige die in de probleemanalyse en theoretische onderbouwing van de interventie ingaat op diversiteit binnen de doelgroep en die ook aannemelijk maakt dat de interventie voor verschillende groepen zal werken.

Eisen aan de interculturele competenties van uitvoerders wordt in geen van de interventies expliciet gesteld.

Interventies gericht op voorkomen van probleemgedrag

Binnen deze categorie zijn vier erkende interventies die alle zeer verschillend van aard zijn. Deze zullen we daarom afzonderlijk beschrijven.

De Gezonde school en genotmiddelen vindt plaats binnen het onderwijs en is gericht op het voorkomen van middelengebruik door jongeren. De materialen zijn afgestemd op een multiculturele samenstelling van de doelgroep. In de handboek voor leerkrachten worden richtlijnen geboden voor het omgaan met een multiculturele klas.

Home-party is gericht op moeilijk bereikbare allochtone en autochtone ouders die door andere opvoedingsondersteunende activiteiten niet bereikt worden. De Home-party heeft de vorm van een huiskamerbijeenkomst waar een preventiewerker voorlichting geeft over alcohol, drugs, gokken en roken, afgestemd op de vragen en behoeften van de aanwezige ouders. De werker helpt de ouders ook bepaalde opvoedingsvaardigheden te versterken. Voor het werken met allochtone gezinnen kent de methodiek speciale faciliteiten. In de handleiding worden handvatten gegeven voor het werven en werken met deze gezinnen. Ook zijn er materialen in verschillende talen beschikbaar.

Marokkaanse Buurtvaders is ontwikkeld door en voor Marokkanen. Doel van dit project is het terugdringen van overlast door Marokkaanse jongeren. De buurtvaders zijn zelf van Marokkaanse afkomst en willen de veiligheid in de buurt vergroten door de jeugd aan te spreken op verkeerd gedrag en hen te corrigeren. De probleemanalyse en theoretische onderbouwing van het project maken aannemelijk dat de aanpak bij de doelgroep zal werken.

Video-feedback Intervention to Promote Positive Parenting and Sensitive Discipline (VIPP-SD) is gericht op het voorkomen en verminderen van gedragsproblemen bij jonge kinderen door de opvoedingsvaardigheden van ouders te versterken. Vooralsnog is deze interventie gericht op een algemene populatie opvoeders en kinderen. Specifiek voor Turkse gezinnen is momenteel een versie in ontwikkeling.

Interventies voor ontwikkelingsstimulering

In het kader van de onderwijsachterstandenbestrijding zijn veel interventies ontwikkeld voor kinderen in achterstandssituaties (waaronder zich veel allochtone kinderen bevinden). Hierbinnen kan men onderscheid maken tussen gezinsgerichte en centrumgerichte (VVE) programma's. Alle programma's zijn gericht op kinderen van laagopgeleide autochtone en allochtone ouders. De probleemanalyse en theoretische onderbouwing van deze interventies zijn dan ook vooral gericht op de invloed van een lage opleiding van de ouders op de ontwikkelingskansen van hun kinderen. De gehanteerde methodieken zijn daar ook op afgestemd.

De centrumgerichte VVE-programma's (zoals Kaleidoscoop en Piramide) houden in hun aanpak rekening met de tweetalige ontwikkeling van allochtone kinderen en hebben oudermaterialen in verschillende talen.

De gezinsgerichte programma's (Instapje, Opstapje en Opstap) hebben op meerdere terreinen voorzieningen getroffen om allochtone gezinnen te bereiken en te bedienen. Er wordt binnen deze programma's zoveel mogelijk gewerkt met paraprofessionals uit dezelfde doelgroep als de gezinnen die ze begeleiden. Deze zogenaamde 'contactmedewerkers' worden ingeschakeld bij de werving van gezinnen en ze begeleiden de gezinnen thuis in de eigen taal. De programmamaterialen zijn beschikbaar in verschillende talen en aanbevolen wordt om het programma ook in de eigen taal uit te voeren. De methode is geschikt voor zowel geletterde als ongeletterde ouders doordat de schriftelijke materialen weinig tekst en veel illustraties bevatten. Daarnaast doet de contactmedewerkster alle activiteiten voor zodat de moeders kunnen leren door te observeren. Ook in de randvoorwaarden zijn deze programma's berekend op verschillende groepen: bij het organiseren van groepsbijeenkomsten voor ouders worden tijd en plaats afgestemd op behoeften van de doelgroep, de contactmedewerkers krijgen ruim de tijd voor de begeleiding van gezinnen, en zij (de contactmedewerksters) krijgen speciale training en begeleiding.

Interventies voor het bevorderen van de sociaal-emotionele ontwikkeling

Binnen deze categorie zijn er twee erkende interventies, namelijk 'Big brothers big sisters' en 'Rots en Water'.

Big Brothers Big Sisters wil kinderen en jongeren ondersteunen zodat zij beter kunnen functioneren in het dagelijks leven. Aanpassingen voor migranten zijn hierbij beperkt tot voorlichtingsmaterialen voor ouders in verschillende talen.

Rots en Water is gericht op het vergroten van de weerbaarheid van jongens van 13 jaar en ouder binnen het onderwijs. Het is volgens de ontwikkelaars met name geschikt voor jongeren die minder verbaal zijn, waaronder allochtone jongeren.

Interventies voor gezondheidsbevordering

Vier interventies zijn gericht op gezondheidsbevordering van jeugdigen.

De interventies Armoede en gezondheid en Bemoezorg in de jeugdgezondheidszorg worden beide uitgevoerd binnen de jeugdgezondheidszorg. Voor migrantengezinnen zijn de aanpassingen beperkt tot het inzetten van tolken.

Veiligheidsinformatiekaarten is gericht op het geven van voorlichting over kindveiligheid en beschikt over materialen in verschillende talen.

Jump In is gericht op het vergroten van de lichamelijke activiteit en sportdeelname van basisschoolkinderen in achterstandswijken. Om de inhoud en het materiaal van Jump In te laten aansluiten bij de taal en wensen van kinderen en ouders van verschillende achtergronden (bijvoorbeeld voor de informatie voor ouders), zijn er focusgroep interviews en pretesten uitgevoerd. Sommige voorlichtingsbijeenkomsten voor ouders kunnen ook worden georganiseerd in de eigen taal.

Interventies gericht op seksualiteit

Twee interventies zijn gericht op seksueel gedrag van jongeren.

Girls' Talk wil voorkomen dat laagopgeleide autochtone en allochtone meisjes riskant seksueel gedrag vertonen. In het programma is rekening gehouden met de culturele diversiteit van de groepen. Dat wil zeggen dat in de werkvormen, de keuze van ondersteunend materiaal en de didactische noties rekening is gehouden met een diverse culturele samenstelling van de groepen. In het draaiboek en de opleiding voor counselors worden hiervoor handvatten aangereikt. De culturele achtergrond kan een grote rol spelen in de kennis over, attitude ten opzichte van en ervaringen met seksualiteit en relaties van meiden. Zo zijn Antilliaanse meiden in de regel al jong seksueel actief en redelijk open over seksualiteit, terwijl meiden met een islamitische achtergrond nauwelijks seksuele voorlichting hebben genoten en vaak weinig tot geen seksuele ervaring hebben. In principe is het programma geschikt voor alle etnische groeperingen.

Lang leve de liefde 3 is gericht op het bevorderen van de 'seksuele interactiecompetentie' van meisjes en jongens op het VMBO, teneinde hen beter in staat te stellen hun seksuele contacten veilig, gelijkwaardig en plezierig vorm te geven. Op het VMBO zit een grote en diverse groep multiculturele jongeren. In Lang leve de liefde 3 wordt meer dan voorheen rekening gehouden met multiculturele klassen. Allochtone leerlingen (jongens) hebben vaak meer ervaring met seks, maar hun kennis blijft nogal eens achter. Er is veel aandacht voor verschillen in normen en waarden rond seksualiteit en de dilemma's die vooral allochtone jongeren op dit gebied hebben. In het leerlingmateriaal wordt bijvoorbeeld aandacht besteed aan maagdelijkheid, dilemma's van allochtone meisjes, bijvoorbeeld of je je ouders vertelt dat je verliefd bent of verkering hebt, hoe je aan anticonceptie komt, de risico's van onbeschermde anale seks.

5.4 Bereik van effectieve jeugdinterventies

Gegevens over bereik worden zeer beperkt geregistreerd. Van de erkende jeugdinterventies zijn er van een klein aantal gegevens over het bereik van migrantenouders en -jeugdigen. Ingedeeld naar de aard van de interventie gaat het om de volgende interventies.

Ontwikkelingsstimulering

Opstap en Opstapje

Van de gezinsgerichte ontwikkelingsstimuleringsprogramma's Opstap en Opstapje zijn gegevens geregistreerd over de periode 1998 tot en met 2006. Door het beëindigen van de subsidie wordt deze landelijke taak sindsdien niet meer uitgevoerd. Van de deelnemende gezinnen aan Opstap en Opstapje is ongeveer 80 procent van allochtone afkomst.

	1989-99	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2004-2005	2005-2006
Opstap	7369 gezinnen	6860	7596	5119	5500	3900
Opstapje	2750	2640	2787	2040	2000	1900

Verdeling naar etnische groep (in procenten)

	Opstap	Opstapje
Turks	33,9	27,4
Marokkaans	22	17,7
Surinaams/Antilliaans	3,2	4,2
Nederlands	18,5	22,3
Anders	22,4	28,4

(Bron: Beekhoven, Ince, Kalthoff & van der Vegt, 2008)

Centrumgerichte VVE-programma's

De Landelijke Monitor VVE brengt in kaart hoeveel gemeentes programma's voor ontwikkelingsstimulering (onder andere Kaleidsocoop, Piramide) uitvoeren. Gegevens over het bereiken van allochtone kinderen worden niet geregistreerd. Van de VVE-programma's heeft Piramide in 2007 het grootste bereik. De helft van de gemeenten (51 procent) gebruikt in 2007 Piramide (Jepma, e.a., 2007). Omdat de VVE-programma's bedoeld zijn voor kinderen in achterstandssituaties, waaronder allochtone kinderen, en uitgevoerd worden in peuterspeelzalen en basisonderwijs kan men aannemen dat grote aantallen allochtone kinderen bereikt worden.

Opvoedingsondersteuning

Moeders informeren Moeders

Van de interventie Moeders informeren Moeders (MIM) zijn registratiegegevens van de deelnemers beschikbaar van 2003 tot en met 2007. In totaal bereikt het MIM-programma in 2007 692 programmamoeders. Het aantal programmamoeders is ten opzichte van 2006 afgenomen met 157 moeders (18 procent). Dit kan verklaard worden door ontbrekende gegevens en doordat een locatie is afgefallen. Het percentage allochtone programmamoeders is gestegen van 40 procent in 2003 naar 60 procent in 2007. In 2007 is 40 procent van de programmamoeders van Nederlandse afkomst, 60 procent heeft een andere etnische achtergrond, waarvan 11 procent Turks (dit is 3 procent meer dan in 2006) en 8 procent Marokkaans. Zowel de Surinaamse als de Antilliaanse programmamoeders vormen 3 procent. Dat percentage is gelijk gebleven ten opzichte van 2007. De overige programmamoeders

hebben hun wortels in landen in Europa, Azië, Afrika en Noord-, Zuid- en Midden-Amerika. De meeste bezoekmoeders hebben een Nederlandse achtergrond, namelijk 70 procent. Dit percentage was in 2006 78 procent. De percentages Turkse en Marokkaanse bezoekmoeders zijn even groot: beide 7 procent. In 2007 is er een percentage van 3 procent Afrikaanse bezoekmoeders, een categorie die in 2006 nog niet apart benoemd werd, omdat het percentage toen lager was. In totaal is het aantal allochtone bezoekmoeders met 10 procent gestegen van 22 naar 32 procent. (Samenwerkingsverband MIM, 2008).

Home Start

Onduidelijk is of Home Start landelijke registratiegegevens heeft over de etnische afkomst van gezinnen. Wel zijn gegevens bekend over het bereik van allochtone gezinnen in Zuid Holland. In Zuid-Holland zijn circa 231 vrijwilligers werkzaam. Zij ondersteunen 233 gezinnen waarvan 111 van allochtone afkomst zijn (Humanitas e.a, z.j.) .

Gezondheidsbevordering

Bemoeizorg in de jeugdgezondheidszorg

Uit de laatste evaluatiestudie van Bemoeizorg in drie gemeenten (twee grote en een kleine) is gebleken dat van de bereikte doelgroep 57 procent allochtoon is. Uit de evaluatie van de pilot in Roosendaal blijkt het volgende: "In het proefgebied (18 procent niet westerse bevolking ten opzichte van 12 procent in de hele gemeente Roosendaal) betrof de bemoeizorg in vier maanden tijd 42 kinderen: 22 in de voorschoolse leeftijd, 14 van de basisschoolleeftijd en 6 uit de leeftijdscategorie van het voortgezet onderwijs. Er is een oververtegenwoordiging van kinderen uit eenoudergezinnen, kinderen uit gezinnen die rond moeten komen van een bijstandsuitkering (komt meer voor bij eenoudergezinnen), en kinderen waarvan vader en/of moeder in een niet-westers land is geboren. Berekend op een heel jaar loopt het percentage kinderen dat voor bemoeizorg in aanmerking komt per wijk uiteen van 0,6 procent tot 7 procent. Berekend voor de gehele gemeente gaat het per jaar om rond de 350 jeugdigen die voor bemoeizorg in aanmerking komen. Psychosociale problemen komen het meest voor, maar ook schoolproblemen, spraak-/taalproblemen en lichamelijke problemen vormen aanleiding tot bemoeizorg.

Jump In

Uit een evaluatiestudie naar Jump In in Amsterdam blijkt dat de deelnemers grotendeels van allochtone afkomst zijn: van de 2848 deelnemende kinderen was 12,5 procent Nederlands, 26 procent van Marokkaanse afkomst, 16 procent van Turkse afkomst en 11 procent van Surinaamse en Antilliaanse afkomst (nog niet gepubliceerd, persoonlijke mededeling van J. de Meij).

5.5 Effectiviteit van interventies

Zoals eerder vermeld: er zijn 50 interventies voor preventie en vroeghulp erkend als 'theoretisch goed onderbouwd'. Van deze interventies hebben er 30 aanpassingen aangebracht om migranten te bedienen. Een interventie is 'theoretisch goed onderbouwd' wanneer de beredenering van de aanpak het aannemelijk maakt dat hiermee de gestelde doelen bij de vastgestelde doelgroep bereikt kunnen worden.

Binnen de 20 interventies bedoeld voor een algemene doelgroep zonder specifieke aanpassingen voor migranten (de A-interventies) wordt in geen enkel geval melding gemaakt van de mogelijke werking van de interventie bij migranten groepen.

Binnen de 30 interventies die in enige mate aanpassingen hebben aangebracht voor migranten (B- en C-interventies) wordt in een enkel geval theoretisch aannemelijk gemaakt dat de interventie zal werken bij migranten. In veel gevallen zijn de betreffende interventies bedoeld voor gezinnen in achterstandssituaties (waaronder migranten) en richt de theoretische onderbouwing zich op de werking van de interventie bij gezinnen met een lage SES. Het project 'Marokkaanse Buurtvaders' is, zoals eerder gezegd, wel specifiek gericht op een specifieke migrantengroep en bevat ook een theoretische onderbouwing waaruit blijkt dat de interventie bij deze groep zal werken. Effectonderzoek waarbij onderscheid wordt gemaakt naar de effectiviteit van de interventie bij verschillende doelgroepen is alleen aanwezig voor een aantal programma's gericht op ontwikkelingsstimulering. De kwaliteit van de onderzoeken laat in sommige gevallen te wensen over. Door bijvoorbeeld het ontbreken van een voormeting en een follow-up meting zijn harde uitspraken over de effectiviteit van de interventies niet mogelijk. We geven hier een beschrijving van de onderzoeken die melding maken van effecten bij allochtone kinderen.

Centrumgerichte VVE- programma's

Kaleidoscoop

Uit een Nederlandse effectstudie (geen veranderings- of (quasi)-experimenteel onderzoek) blijkt dat kinderen die Kaleidoscoop vanaf de peuterspeelzaal hebben doorlopen, betere resultaten halen op cognitieve en taaltoetsen dan kinderen die niet aan het programma hebben deelgenomen. De effecten zijn volgens de onderzoekers bescheiden en wisselend: op de afgenomen toetsen zijn er zowel zwakke, middelgrote als sterke effecten gevonden. Er zijn geen aanwijzingen dat Turkse en Marokkaanse kinderen meer of minder profiteren van Kaleidoscoop dan Nederlandse kinderen.

Piramide

Twee Nederlandse onderzoeken naar de effecten van Piramide, waarvan één met een quasi-experimentele opzet, laten positieve resultaten zien. Bij de ene studie zijn de effecten bescheiden en wisselend waarbij er geen aanwijzingen zijn dat Turkse en Marokkaanse kinderen meer of minder profiteren van het programma dan Nederlandse kinderen. Bij het andere onderzoek zijn de effecten duidelijker.

Startblokken en Basisontwikkeling

Effectonderzoek (geen veranderings- of (quasi)experimenteel onderzoek) van het SCO-Kohnstamm Instituut laat positieve effecten zien op de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen die het programma hebben gevolgd. Ten aanzien van de cognitieve en taalontwikkeling zijn geen effecten gevonden. Er zijn geen aanwijzingen dat het programma meer of minder effectief is bij allochtone kinderen.

Taallijn

Het SCO-Kohnstamm Instituut heeft een inhoudsanalyse gedaan van de materialen en onderzoek uitgevoerd naar de gepercipieerde effecten van drie trainingsmodulen op leidsters en kinderen. Uit het onderzoek blijkt dat peuterleidsters die werken met de aanpak van de Taallijn merken dat hun kinderen meer woorden leren, beter verhaaltjes begrijpen en meer gaan praten.

Gezinsgerichte programma's voor ontwikkelingsstimulering

Instapje

Het onderzoek naar de effecten van Instapje was gericht op Surinaamse ouders met een kind van 1-2 jaar. Uit deze studie zonder voormeting blijkt het volgende: de Instapje kinderen scoorden hoger op een ontwikkelingsschaal dan de controle groep. De moeders boden het kind betere ondersteuning, gaven meer ruimte aan autonomie, gaven beter structuur en emotionele ondersteuning. Er was geen effect op de kwaliteit van de ouder-kindrelatie en de ervaren opvoedercompetentie.

Opstap

(Quasi-)experimenteel onderzoek in de praktijk en met een serie follow-up metingen laat positieve effecten zien. Het onderzoek vond plaats onder Turkse en Marokkaanse kinderen. De studie laat positieve effecten zien op met name de doorstroming van zowel de Turkse als de Marokkaanse kinderen in het basisonderwijs (minder doublures). Ten aanzien van de rapportcijfers, Citoscores en adviezen voor het vervolgonderwijs zijn weinig effecten geconstateerd.

Overstap

Een (quasi-)experimenteel onderzoek in de praktijk en met follow-up toont aan dat allochtone en autochtone kinderen die hebben meegedaan aan Overstap beter presteren op de Cito-toets voor begrijpend lezen, het technisch lezen en de passieve woordenschat, dan kinderen die niet hebben meegedaan aan het programma.

Interventies gericht op seksualiteit van jongeren

Girls' talk

De effectiviteit van Girls' Talk is onderzocht door middel van een quasi-experimenteel onderzoek met lange termijn nameting. In de testgroep waren Nederlandse, Turkse, Marokkaanse en Caraïbische meisjes evenredig vertegenwoordigd. De controlegroep bestond echter grotendeels uit Nederlandse meisjes, waardoor het niet mogelijk was om binnen de bevolkingsgroepen tussen test- en controlegroep te vergelijken. Bij de berekening van de effecten is gecontroleerd op etniciteit. Significante positieve effecten zijn niet gevonden. Op twee aspecten scoren de meisjes uit de testgroep trendmatig beter dan de controlegroep:

- hun intentie tot pilgebruik is toegenomen terwijl dit bij de controlegroep niet het geval is;
- terwijl bij de controlegroep de intentie tot condoomgebruik afneemt is dit bij de meisjes uit de testgroep nauwelijks het geval.

Bij vergelijking tussen de verschillende subgroepen van de testgroep naar etniciteit bleek, dat de meisjes met een Turkse en Marokkaanse achtergrond de meeste veranderingen op de uitkomstmaten lieten zien, gevolgd door Nederlandse meisjes, terwijl de effecten bij Surinaamse en Antilliaanse meisjes beperkt bleven.

5.6 Inventarisatie van mogelijke 'good practices'

Via uiteenlopende bronnen (zie paragraaf 2.3) is informatie verkregen over 62 initiatieven en interventies die mogelijk in aanmerking komen voor deze overzichtsstudie. Hierbij inbegrepen zijn vijf vormen van Internet-hulp gericht op migrantenjeugd. In de meeste gevallen betreft het interventies die lokaal ontwikkeld zijn en die specifiek gericht zijn op migranten. Bij bestudering van deze

interventies bleken er 13 niet in aanmerking te komen voor deze studie, in de meeste gevallen omdat ze niet voldoen aan de inclusiecriteria van deze studie (zie Hoofdstuk 3).

De overige 49 interventies zijn (nog) niet beoordeeld door de Erkeningscommissie Interventies en daardoor is een gefundeerde uitspraak over (mogelijke) effectiviteit niet mogelijk. Een groot deel van de gevonden interventies zijn echter specifiek ontwikkeld voor migrantengroepen en lijken aan te sluiten op specifieke vragen en/of problemen die binnen deze groepen spelen. Zo zijn er interventies bij die onder andere gericht zijn op: het opvoeden van kinderen in twee culturen, identiteitsontwikkeling van jongeren in twee culturen en maatschappelijke participatie. Binnen het tijdsbestek van deze studie is het niet mogelijk geweest om van alle interventies informatie te verkrijgen. Bij een gebrek aan informatie is via email of telefonisch informatie opgevraagd. Maar niet alle aangeschreven organisaties hebben gereageerd en daardoor is de informatie over deze interventies beperkt gebleven.

Hieronder volgt een overzicht van alle interventies en vormen van Internet-hulp die zijn gevonden. In totaal gaat het om 49 interventies. In paragraaf 5.7 volgt een uitgebreide beschrijving van 36 van deze interventies. Van de andere 13 was te weinig informatie beschikbaar.

Opvoedingsondersteuning

Naam	Doelgroep	Doel
Allochtone vaders	Allochtone, voornamelijk Turkse, vaders	Ondersteuning bij opvoeden in Nederland
Altra jonge moeders	Moeders van 14-21 jaar	Opvoedingsondersteuning bij tienerzwangerschap
Band met uw kind	Marokkaanse vaders van 8-12 jarigen	Ondersteuning bij opvoeden zodat vaders het kind gerichter kunnen stimuleren en zodat opvoedingsvragen in een vroeg stadium beantwoord kunnen worden.
Coach je kind	Risicogezinnen met 0-16 jarigen met een vergrote kans op ontwikkelingsachterstand/ontsporing	Opvoedingsondersteuning
Intensief Outreachende hulpverlening Utrecht	Jongeren vanaf 12 jaar met risicogedrag en problemen op meerdere terreinen	Verbeteren en versterken van de autonomie van jongeren om hun leefsituatie op een positieve manier vorm te geven.
Marokkaanse oudercoach Utrecht	Marokkaanse gezinnen met risicojongeren van 12-18 jaar	Vergroten en versterken van vaardigheden van ouders om hun kinderen goed te begeleiden; voorkomen van verdere marginalisering van Marokkaanse jongeren.
Mi tesoro	Antilliaanse ouders	Bieden van ondersteuning bij opvoeding en integratie
Opvoeders in actie	Instellingen waar ouders met kinderen van 0-18 jaar bij elkaar komen	Opvoedingsondersteuning
Opvoeden in twee culturen	Marokkaanse gezinnen/vrouwen	Opvoedingsondersteuning

Opvoedcursussen Marokkaanse imams	Marokkaanse gezinnen	Opvoedingsondersteuning/doorverwijzing naar reguliere hulpverlening
Opvoeden samen aanpakken	Ouders en mede-opvoeders van alle culturele en maatschappelijke achtergronden, zowel vaders als moeders.	Betrekken van ouders/opvoeders uit alle culturen bij dialoog over opvoeding; bespreekbaar maken taboes en drempel verlagen naar opvoedondersteuning.
Piep zei de muis	Kinderen van 4-8 jaar van ouders met psychische, psychosociale of verslavingsproblematiek en een lage SES, in achterstandswijken	Voorkomen van psychische problemen bij kinderen van ouders met psychische, psychosociale of verslavingsproblematiek.
Tussen In (Al Amal)	Marokkaanse multiprobleem gezinnen	Praktische ondersteuning en doorverwijzing naar reguliere hulpverlening

Voorkomen van probleemgedrag

Naam	Doelgroep	Doel
Cannabis Intelligence Amsterdam	Jongeren van 13-20 jaar	Voorlichting over hasj, wiet en alcohol
Delmatur	Allochtone jongeren die dreigen school te verlaten	Preventie schooluitval
Forza	Marokkaanse jongens 8-12 jaar	Preventie van gedragsproblemen
Full Colour	Marokkaanse en Antilliaanse jongeren van 12-23 jaar	Afname criminaliteit
Gewoon doen is Cool (Al Amal)	Marokkaanse jongens van 8-12 jaar	Positieve gedragsverandering teweegbrengen
Goal	Autochtone en allochtone risicojongeren van 13-23 jaar	Formuleren toekomstplannen in relatie tot werk en school
Jeugdpreventie programma	Jongeren van 0-18 jaar en hun gezinnen	Vroegsignalering en aanpak van problemen bij jeugd; voorkomen van delictgedrag, vergroten zelfredzaamheid en verbeteren van het maatschappelijk functioneren van jeugdigen en/of hun ouders.
Jongerenteams Utrecht	Jongeren van 14-18 jaar die wegens overlast of strafbare feiten in aanraking zijn gekomen met politie/justitie	Jongeren uit het criminele circuit houden of halen en hen laten instromen in het buurtvrijwilligerswerk waardoor ze als positief voorbeeld dienen voor jongeren van 8-12 jaar
Meer met sport	Jeugd in achterstandswijken van 8-23 jaar	Verminderen overlast en bevorderen positief gedrag
Peerpreventie minderjarige asielzoekers	Jonge asielzoekers	Voorlichting over middelen en preventie verslaving
Speelgoed voor goed gedrag	Kinderen van 3 t/m 14 jaar	Bevorderen van goed gedrag van kinderen en tegengaan van overlast en vandalisme
Tawazoun	Marokkaanse jongens 8-12 jaar	Begeleiding bij gedragsproblemen

Bevorderen sociaal-emotionele ontwikkeling

Naam	Doelgroep	Doel
Brotherhood methodiek	Allochtone jongeren van 8-25 jaar	Eigenwaarde versterken
FC de Wereld	Kinderen van vluchtelingen	Vergroten sociaal-emotionele weerbaarheid
Laat maar zien wie je bent	Kinderen van asielzoekers	Bevorderen sociaal-emotionele ontwikkeling
My identity	Meisjes van 16 jaar die opgroeien in twee culturen	Ondersteuning bieden bij het vinden van identiteit
Power	Allochtone jongeren in probleemwijken	Weerbaarheid, zelfvertrouwen en zelfredzaamheid vergroten
& U	Meisjes van 15-18 jaar uit etnische minderheidsgroepen	Bevorderen zelfbeeld en multiculturele identiteitsontwikkeling

Ontwikkelingsstimulering

Naam	Doelgroep	Doel
Brede zorg voor jonge (allochtone) kinderen	Allochtone en autochtone taalzwakke kinderen van 2-12 jaar	Vroegtijdige preventie van taalachterstanden
Samenspel	Laag opgeleide allochtone en autochtone ouders met kind van 0-6 jaar	Ontwikkelingsstimulering en opvoedingsondersteuning
Weekendschool	Gemotiveerde 10-14 jarigen uit achterstandswijken	Ontwikkelingsstimulering

Maatschappelijke participatie (inclusief Participatie onderwijs, inburgering)

Naam	Doelgroep	Doel
Actief in de maatschappij (Al-Amal)	Moeders en dochters van 13-15 jaar	Actieve participatie in de maatschappij
Allochtone ouders in de schijnwerpers	Allochtone vrouwen	Inburgering & opvoeding: Nederlandse taal, opvoedingsondersteuning & vergroten ouderparticipatie
En nu iets positiefs (ENIP)	Allochtone jongeren	Bevorderen werk en integratie
Gewoon doen is Cool (Al-Amal)	Voornamelijk Marokkaanse moeders en zonen	Positie op school en op straat verstevigen
Jepie pekin	Kinderen en jongeren in risicovolle achterstandssituaties en hun ouders	Positie van jongeren verbeteren en hen weer toekomstperspectief bieden
Peerpreventie en Veiligheid	Marokkaanse jongens	Versterken sociale cohesie binnen de Marokkaanse gemeenschap en het terugdringen van toestroom van Marokkaanse veelplegers naar de wijk

Spraakmakers	Laagopgeleide allochtone moeders	Inburgering en opvoeding
VoorUit	Allochtone jeugdigen van 4 tot 16 jaar	Bevorderen van integratie van verschillende bevolkingsgroepen in woonwijken
Wat is een basisschool	Allochtone ouders met kind in het basisonderwijs	Leren Nederlandse taal en het verwerven van kennis over het basisonderwijs in Nederland
Welkom in de wereld van de basisschool	Allochtone ouders met kind in het basisonderwijs	Bevorderen van ondersteuning van het kind bij school en het communiceren daarover met school

Internet hulp (mede) gericht op allochtone jongeren

Naam	Doelgroep	Doel
Hulpmix.nl	Multiculturele Jongeren tot 20 jaar	Informatie, advies en hulp over diverse onderwerpen en/of problemen waar jongeren mee zitten
Opvoedmix.nl	Jonge Marokkaans-Nederlandse ouders.	Aanbieden van laagdrempelige, interculturele opvoedings-ondersteuning.
Verlies-rouw.com (in ontwikkeling)	Allochtone en autochtone jongeren	Voorkomen van rouwproblematiek; hulp aan jongeren bij verlies en rouw in multiculturele samenleving
VraaghetAli.nl (in ontwikkeling)	(Met name allochtone) jongeren van 12-25 jaar	Helpen van jongeren die vragen/problemen hebben op sociaal, maatschappelijk of juridisch gebied
youXme.nl	Turkse, Marokkaanse en Hindoestaanse jongeren met vragen over partnerkeuze	Uitwisselen van ervaringen, vragen en advies over partnerkeuze

5.7 Beschrijving van ‘good practices’

De erkende jeugdinterventies staan allemaal uitgebreid beschreven op de website van de Databank Effectieve Jeugdinterventies. We beperken ons hier tot een beschrijving van de interventies die via andere bronnen verkregen zijn en die mogelijk in aanmerking komen voor doorontwikkeling omdat:

- ze zich specifiek op (bepaalde) migrantengroepen richten en/of
- gericht zijn op behoeftes en/of problemen die specifiek gelden voor migranten en waarvoor geen aanbod is binnen de erkende interventies,
- en/of erin slagen migrantengroepen te bereiken.

Zo worden bijvoorbeeld de interventies gericht op ontwikkelingsstimulering die in het schema in paragraaf 5.6 opgenomen zijn, niet uitgebreid beschreven omdat er binnen de erkende interventies voldoende aanbod is dat hierop is gericht.

We beschrijven hier 37 interventies en vormen van Internet-hulp die voldoen aan de in deze studie gehanteerde definitie van een ‘good practice’ en waarvan voldoende informatie verkregen is om een beschrijving te kunnen maken. De interventies zijn in alfabetisch volgorde weergegeven.

Titel	Actief in de maatschappij
Doel	Marokkaanse moeders en dochters bijstaan in het verstevigen van hun positie in de Nederlandse samenleving.
Doelgroep	(Marokkaanse) moeders en dochters van 13-15 jaar.
Aanpak	In dit project worden zowel moeders als dochters tijdens gezamenlijke bijeenkomsten voorgelicht over het verstevigen van hun eigen positie in de samenleving. Ze krijgen voorlichting over en praktische hulp bij het actiever participeren in de maatschappij.
Toepassing bij migranten	Het project is door Stichting Al-Amal specifiek ontwikkeld voor moeders en dochters van Marokkaanse afkomst.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Er heeft geen effectonderzoek plaatsgevonden.
Bereik van migranten	Er zijn geen gegevens bekend over het bereik van het project.
Ontwikkelaar	Al-Amal, Utrecht

Titel	Allochtone vaders
Doel	Doel is vaders een actieve rol te laten spelen in de opvoeding van hun kinderen en hen begeleiden bij het zoeken naar mogelijkheden om vanuit hun eigen waarden-oriëntatie hun kind voor te bereiden op een leven in Nederland. De themabijeenkomsten kunnen een eerste aanzet vormen om meer bewust keuzes te maken in de opvoeding van kinderen in een land dat niet 'eigen' is.
Doelgroep	Turkse vaders
Aanpak	Het project bestaat uit een serie van 4 themabijeenkomsten. Thema's zijn: opvoeden vroeger en nu, waarden, veilig opgroeien, ontwikkeling en contact. De bijeenkomsten worden gegeven door een professional zorg, welzijn of onderwijs. Bij voorkeur zijn er twee cursusbegeleiders, één man en één vrouw waarvan er één een Turkse achtergrond heeft en de taal goed spreekt. Drie keer per jaar verschijnt vanuit het project een artikel over opvoeden in Nederland in de Damla.
Toepassing bij migranten	Het project is ontwikkeld vanuit de behoefte van vooral Turkse vaders. De thema's zijn afgestemd op vragen van allochtone vaders. Om bereik en effectiviteit van het project bij allochtone vaders te vergroten zijn diverse maatregelen getroffen, zoals: werving vindt plaats via zelforganisaties en sleutelfiguren (mondeling en schriftelijk), er worden specifieke eisen gesteld aan de competenties van de uitvoerders, er wordt rekening gehouden met wensen en voorkeuren van de doelgroep voor wat betreft tijdstip, plaats en omgeving van de bijeenkomsten en de themabijeenkomsten kunnen, indien gewenst, in de taal van de doelgroep gegeven worden.
Onderzoek effectiviteit bij migranten	Er heeft geen effectonderzoek plaatsgevonden, maar wel een procesevaluatie.

Bereik van migranten	Het project is een aantal keer in Enschede uitgevoerd en er zijn ongeveer 100 Turkse vaders mee bereikt. Ook hebben 30 vrouwen in een aparte groep deelgenomen.
Ontwikkelaar	Mediant, Centrum Preventieve GGZ

Naam Altra Jonge Moeders (Thuis)

Doel	Jonge moeders moeten een balans zien te vinden tussen de zorg voor hun kind, het opbouwen van een zelfstandig leven en hun eigen ontwikkeling en behoeften. Dat geldt vooral voor tienermoeders.
Doelgroep	De interventie is bedoeld voor jonge moeders van 14-21 jaar. Die hebben vaak psychische problemen, een achtergrond van verwaarlozing en mishandeling, weinig zelfvertrouwen en gedragsproblemen.
Aanpak	Begeleiden van jonge moeders ter voorbereiding op de bevalling en bij de start van het moederschap en de ontwikkeling naar zelfstandigheid. De werkwijze (aanbod, samenstelling van het team) moet aansluiten bij de etnisch-culturele achtergrond van de jonge moeders.
Toepassing bij migranten	Diversiteitsbeleid is van belang bij Altra, zowel bij het personeel als in de kwaliteit van de hulpverlening. Een divers samengesteld team is een voorwaarde voor diversiteit in kijken, denken en handelen. De houding van de hulpverlener is belangrijk, hij/zij moet open staan voor andere perspectieven. De hulpverlener moet geïnteresseerd zijn in de cliënt en kennis en vaardigheden hebben over invloed van migratie op de ontwikkeling en opvoeding van kinderen. Daarnaast moet de hulpverlener op de hoogte zijn van de risicofactoren die daarmee samenhangen
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Op het moment is het NJI bezig met een uitvoeren van een onderzoek naar de effectiviteit van deze interventie.
Bereik van migranten	Altra Jeugdzorg en Onderwijs heeft de beschikking over gegevens van het bereik van migranten.
Ontwikkelaar	Altra, Jeugdzorg en Onderwijs

Naam Cannabis Intelligence Amsterdam (CIA)

Doel	Jongeren voorlichting geven over hasj, wiet en alcohol, zodat ze er verstandig mee leren omgaan.
Doelgroep	Jongeren van 13-20 jaar in Amsterdam en omgeving.
Aanpak	De interventie is gebaseerd op de peer educatie methode en gaat uit van doelgroep-participatie. Jongeren uit de doelgroep voeren de interventie onder begeleiding van en in overleg met professionele preventiewerkers uit. Jongeren krijgen informatie over drugs- en alcoholgebruik. Informatie en entertainment worden met elkaar afgewisseld. De informatie richt zich op de risico's van drugs en alcoholgebruik maar

	ook op de leuke kanten ervan. De voorlichting kan individueel of in groepsverband plaatsvinden.
Toepassing bij migranten	CIA is mede gericht op migrantenjeugd.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Onderzoek heeft plaatsgevonden naar de effecten van CIA onder jongeren met een multiculturele achtergrond. De onderzoeksgroep bestond voor 70 procent uit migrantenjeugd. In de interventiegroep werden een week na de interventie significant grote en middelgrote effecten in de gewenste richting gevonden op diverse gedragsdeterminanten en op gebruik. Daarnaast bleek dat de respondenten de interventie zeer positief evalueerden. Naast dit kwantitatieve onderzoek zijn ook 12 jongeren die de Cannabisshow gezien hadden geïnterviewd. De uitkomsten van de interviews tonen het belang van doelgroep participatie aan en staven de in het kwantitatieve onderzoek gevonden resultaten.
Bereik van migranten	Er zijn geen gegevens bekend over het bereik van CIA.
Ontwikkelaar	Jellinek Kliniek, Amsterdam.
Naam	
Coach je kind	
Doel	Ouders ondersteunen bij de opvoeding van hun kinderen zodat ze vervolgens op eigen kracht en met voldoende vertrouwen en vaardigheden hun kinderen kunnen opvoeden.
Doelgroep	Turkse en Marokkaanse risicogezinnen met kinderen van 0 tot 16 jaar, die een vergrote kans lopen op ontwikkelingsachterstand en/of ontsporing.
Aanpak	De aanpak bestaat uit een begeleidingstraject voor ouders. Ouders worden thuis begeleid door een coach uit de eigen cultuur. De begeleiding richt zich op gezinsmanagement, gezinscohesie, opvoedingsvaardigheden en kennis van het onderwijs. Het traject duurt een jaar en bestaat uit wekelijkse of tweewekelijkse huisbezoeken van 1,5 uur.
Toepassing bij migranten	Coach je kind is specifiek ontwikkeld voor migrantengezinnen. Begeleiding vindt plaats door coaches uit de eigen cultuur en is afgestemd op de behoeftes van de gezinnen.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Sardes heeft evaluatieonderzoek uitgevoerd. Het onderzoek was gericht op het vaststellen van effecten op de korte termijn en op het formuleren van aanbevelingen voor doorontwikkeling van de interventie. Er zijn positieve effecten gevonden bij zowel ouders als kinderen. Bij de ouders waren er volgens de coaches effecten op zowel houding (bijvoorbeeld meer zelfvertrouwen en zelfredzaamheid), vaardigheden (bijvoorbeeld grenzen stellen, positieve aandacht voor het kind) en kennis (bijvoorbeeld over het onderwijs). Bij de kinderen heeft Coach je kind onder meer geleid tot meer structuur in hun leven en hebben zij geleerd zich beter aan regels en grenzen te houden (Versteegen en van der Vegt, 2009).
Bereik van	In het eerste projectjaar hebben 25 gezinnen deelgenomen aan het

migranten	begeleidingstraject.
Ontwikkelaar	Stichting Interculturele Participatie en Integratie (SIPI), Amsterdam
Titel	Delmatur
Doel	Delmatur richt zich op de preventie van voortijdig schoolverlaten door het in een vroeg stadium versterken van de persoonlijke competenties en organiseren dan wel activeren van sociale en institutionele hulpbronnen in de omgeving van de individuele leerling met problemen op school.
Doelgroep	Delmatur richt zich op allochtone jongeren woonachtig of schoolgaand in de deelgemeente Delfshaven wier schoolcarrière de kans loopt te ontsporen vanwege problemen of belemmeringen.
Aanpak	Delmatur begeleidt individuele jongeren in nauwe samenwerking met school, de ouders en leerling zelf. Het is een voorwaarde dat school en ouders betrokken zijn. Leerlingen en ouders worden zoveel mogelijk toegewezen aan begeleiders met eenzelfde etnische achtergrond en sekse. De begeleider stelt zich op als vertrouwenspersoon naast de jongere en heeft wekelijks contact. Ook koppelt Delmatur een geslaagde jongvolwassene als mentor aan de probleemleerling. Daarnaast biedt de stichting jongeren interactieve huiswerkhulp. Voor de ouders worden themabijeenkomsten georganiseerd. Voorbeelden van thema's die daar aan de orde komen zijn: onderwijsondersteunend gedrag, het onderwijssysteem en ouderbetrokkenheid.
Toepassing bij migranten	Delmatur is ontstaan op initiatief van acht migrantenorganisaties om allochtone jongeren in het voortgezet onderwijs te ondersteunen. De aanpak is laagdrempelig en afgestemd op behoeftes van allochtone leerlingen en ouders. Ook zijn schoolbegeleiders afkomstig uit dezelfde lokale etnische gemeenschappen als de leerlingen ingezet.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Door de dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft in samenwerking met de Erasmus Universiteit onderzoek plaatsgevonden dat ten grondslag heeft gelegen aan de methodiekbeschrijving. Om een beeld van de werkwijze van Delmatur te krijgen zijn interviews met leerlingen, ouders en schoolloopbaanbegeleiders. Ruim de helft van de dossiers van 100 jongeren worden met succes afgesloten.
Bereik van migranten	Jaarlijks bereikt Delmatur bijna tweehonderd leerlingen.
Ontwikkelaar	Stichting Delmatur – Delfshaven, Rotterdam

Naam	En Nu Iets Positiefs (ENIP)
Doel	Het doel van de Stichting En Nu Iets Positiefs! is om Amsterdamse jongeren die de aansluiting met school, scholing of werk hebben verloren of dreigen te verliezen te motiveren voor en toe te leiden naar werk en/of scholing of anderszins naar zinvolle maatschappelijke participatie.

Doelgroep	ENIP! is van oorsprong gericht op Amsterdamse jongeren met een Marokkaanse achtergrond. Meer en meer zijn ook jongeren met een Turkse, Surinaamse of Antilliaanse herkomst bij de projecten betrokken. De doelgroep van ENIP! bestaat uit risicojongeren die problemen hebben op meerdere terreinen en die stelselmatig overlast geven in een bepaalde buurt of wijk. Sommigen van hen behoren tot de zogenaamde 'harde kern', anderen zijn risicojongeren of meelopers. Bijzonder aan ENIP! is dat het project zich voegt naar bestaande groepen jongeren in een buurt: er worden letterlijk kleine vriendenclubjes van de straat gehaald (vindplaats). De deelnemersgroep van ENIP! is 'de probleemgroep' in de wijk, en daarmee variabel: het is een wisselende groep van minimaal 20 en maximaal 30 jongeren tussen de 15 en 23 jaar.
Aanpak	Het gaat om de volgende methodische onderdelen: 1) de groepsgerichte aanpak, 2) het werken met verschillende 'profielen' jongeren in één groep, 3) het doen van gezamenlijk vrijwilligerswerk voor een goed doel, 4) ondersteuning én disciplineren tijdens de werkperiode, 5) burgerschapsvorming door training, 6) de reis naar Marokko, en 7) de toeleiding.
Toepassing bij migranten	Er zijn geen specifieke maatregelen voor migranten, maar deelnemende jongeren zijn vrijwel uitsluitend Marokkaans. Dus eventuele werkzaamheid slaat vooral op Marokkaanse jongeren. Dat het project tot op heden vooral Marokkaanse jongeren heeft bereikt, heeft twee oorzaken. Ten eerste is het initiatief ontstaan vanuit de Marokkaanse gemeenschap die iets wilde doen aan de negatieve situatie van de Marokkaanse jeugd. Ten tweede is het project geboren en voornamelijk uitgevoerd in de Westelijke Tuinsteden waar de bevolking voor een groot deel Marokkaans is. Het concept heeft echter de potentie om bij veel meer doelgroepen aan te slaan. Zowel de medewerkers van ENIP! zelf als de partijen daar omheen, zijn er van overtuigd dat ENIP! even goed kan worden uitgevoerd onder jongeren uit andere etnische groepen.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Er zijn geen gegevens bekend over de effectiviteit van ENIP.
Bereik van migranten	Bij de Stichting ENIP! Zijn gegevens bekend over het bereik van de interventie.
Ontwikkelaar	Stichting En Nu Iets Positiefs!

Naam	FC de Wereld
Doel	Vergroten van de sociaal-emotionele weerbaarheid van vluchtelingenkinderen.
Doelgroep	Vluchtelingenkinderen en hun leerkrachten.
Aanpak	FC de Wereld is een serie van acht lessen die vluchtelingenkinderen en leerkrachten een handvat bieden om het onderlinge contact te verbeteren. De kinderen kunnen er

hun verhaal in kwijt en voelen zich (h)erkend, wat hun zelfvertrouwen en schoolprestaties ten goede komt. De leerkrachten krijgen veel achtergrondinformatie, waardoor zij hun begeleidingstaak beter kunnen uitvoeren. Het lessenpakket bevat een handleiding voor de leerkracht, een werkmap met werkbladen voor de leerlingen en een cd met het FC de Wereld lied.

Toepassing bij migranten	De interventie is specifiek ontwikkeld voor vluchtelingenkinderen.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Er heeft effectonderzoek plaatsgevonden. De resultaten hiervan zijn echter niet beschikbaar.
Bereik van migranten	Er zijn gegevens bekend over het aantal vluchtelingenkinderen dat met de interventie is bereikt.
Ontwikkelaar	Pharos, Utrecht
Naam	Forza
Doel	Het project richt zich op drie gebieden: school, vrije tijd en de thuissituatie. Forza richt zich daarom niet alleen op kinderen maar ook op de ouders.
Doelgroep	De interventie is bedoeld voor met name Marokkaanse kinderen tussen de 8 en 12 jaar en hun opvoeders.
Aanpak	Naast huiswerkbegeleiding en vrijetijdsactiviteiten richt het project zich op het verbeteren van de sociale vaardigheden van de kinderen. Ieder kind wordt begeleid aan de hand van een individueel begeleidingsplan. Naar aanleiding van dit plan worden individuele- en groepsleerpunten opgesteld. In het begin zijn deze punten gericht op het functioneren op Forza, later is de aandacht meer gericht op het functioneren op school, thuis en in de vrije tijd. Ouders worden ook ondersteund bij de opvoeding, soms ook op andere gebieden zoals financiën of gezondheid. Ook komen de moeders van deze kinderen een dagdeel in de week bij elkaar om diverse thema's op het gebied van opvoeding te bespreken.
Toepassing bij migranten	Zie doelgroep
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Er heeft onderzoek plaatsgevonden naar de effectiviteit van Forza, door middel van dossierstudies en interviews met betrokkenen (doelgroep, medewerkers en derden). De meting was eenmalig en er was geen sprake van een controlegroep.
Bereik van migranten	De projectleiding heeft de beschikking over gegevens van het bereik van migranten.
Ontwikkelaar	Organisatie Portes

Naam	Gewoon doen is cool
Doel	Het doel van het project is een positieve gedragsverandering teweegbrengen bij Marokkaanse jongens van 8 tot 12 jaar om daarmee hun eigen positie op straat en in school te verstevigen.
Doelgroep	De interventie is bedoeld voor Marokkaanse jongens van 8 tot 12 jaar die kwetsbaar zijn voor verkeerde invloeden van buitenaf, en hun moeders.
Aanpak	De activiteiten van Gewoon doen is cool zijn erop gericht om jongens spelenderwijs bewust te maken van de geldende normen en waarden in de Nederlandse samenleving. Tevens krijgen ze handvatten aangeboden om op een andere manier naar zichzelf en hun medemens te kijken. Ook worden activiteiten georganiseerd in bijvoorbeeld verzorgingshuizen, waar jongeren leren koken voor bewoners en tegelijkertijd deze groep ouderen beter leren kennen. De moeders krijgen parallel aan de cursus voor de jongens een opvoedcursus aangeboden, waar het aanleren van waarden en normen centraal staan.
Toepassing bij migranten	Gewoon doen is cool is voornamelijk ontwikkeld voor Marokkaanse gezinnen. Er wordt gewerkt met verschillende competenties. De vertrouwenspersonen hebben levenservaring, zijn integer en hebben een evenwichtige persoonlijkheid. Daarnaast zijn vertrouwenspersonen communicatief vaardig (NL/Berbers-Arabisch), hebben inzicht in aard en omvang van (Multi-) problematiek van Marokkaanse gezinnen, culturele waarden en normen van Marokkaanse gezinnen en kennis van de Nederlandse samenleving en Nederlandse waarden en normen. Er zijn vrouwelijke vertrouwenspersonen die zich in eerste instantie richten op de moeders. Vaders zijn vaak onvoldoende betrokken bij de opvoeding maar worden wel zoveel mogelijk betrokken bij de aanpak.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Er heeft onderzoek plaatsgevonden naar de effectiviteit van 'Gewoon doen is cool'. <i>Resultaten Overvecht 2008</i> : Dit project heeft een leerzame ontmoetingsplaats gecreëerd voor 12 jongens en hun moeders. De deelnemers zijn zich bewust geworden van de normen en waarden in de samenleving en hebben inzicht gekregen in de effecten van hun gedrag op anderen. De jongens hebben geleerd wat de gebruikelijke normen en waarden zijn in de maatschappij en weten de betekenis van stelen, respect, doorzettingsvermogen, omgaan met teleurstellingen, samenwerken, eerlijkheid versus liegen, vriendenomgang en discipline. Tijdens de herhalingsbijeenkomsten gaven de jongens allemaal goede antwoorden op de vragen, waaruit bleek dat ze veel hadden geleerd. De moeders hebben elkaar tevens leren kennen, waardoor de sociale cohesie in hun straat en buurt is toegenomen.
Bereik van migranten	<i>Aantallen 2008</i> : in Overvecht hebben 12 jongens de training gevolgd; tevens hebben 9 moeders een training gevolgd. <i>2009</i> : zowel in Kanaleneiland als in Overvecht is de vraag naar deze cursus groot. De volgende aantallen deelnemers (maximale per cursus) staan op de lijst: 14 moeders in Kanaleneiland, 14 jongens in Kanaleneiland, 10 moeders in Overvecht (vervolg 2008), 14 jongens Overvecht (vervolg 2008).
Ontwikkelaar	Stichting Al Amal, Utrecht

Naam	Goal
Doel	Bij het project GOAL krijgen jongeren een mentor die hen gedurende maximaal een jaar begeleidt bij het formuleren van hun toekomstplannen. Een betere binding met school of werk staat daarbij voorop. De mentor functioneert als een rolmodel voor de jongere en helpt hem of haar bij het versterken van zijn vaardigheden en mogelijkheden.
Doelgroep	De interventie is bedoeld voor (risico) jongeren van 13-23 jaar. Er doen zowel autochtone als allochtone jongeren mee. De allochtone jongeren vormen wel de meerderheid (Marokkaanse, Turkse en Surinaamse jongeren).
Aanpak	Jongeren worden gekoppeld aan een vrijwilliger die als mentor de jongere helpt om zijn of haar vaardigheden te versterken. Het is een individuele aanpak.
Toepassing bij migranten	Er zijn mentoren (vrijwilligers) aanwezig van verschillende etnische achtergronden waardoor er – bij een goede match tussen jongere en mentor – de mentor en de jongere elkaar kunnen begrijpen.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Er heeft onderzoek plaatsgevonden naar de effectiviteit van deze interventie ‘GOAL’. Er is een BTR onderzoek uitgevoerd door Regioplan Beleidsonderzoek (2006/2007). Conclusie: De deelnemers van GOAL krijgen gerichte ondersteuning van de mentoren en de mentoren fungeren, zoals het project het heeft bedoeld, als rolmodel voor jongeren die niet voldoende rolmodellen in hun eigen omgeving hebben. Het werken met vrijwilligers draagt bij aan de laagdrempeligheid van het traject omdat ze zich duidelijk onderscheiden van hulpverleningsinstanties.
Bereik van migranten	In 2006/2007 zijn er in totaal 1400 mentoraten opgestart. Hiervoor waren er minder dan 1400 mentoren nodig aangezien een mentor vaak meerdere jongeren achter elkaar coacht. GOAL is in 2004 gestart en heeft inmiddels al meer dan 2000 Amsterdamse jongeren aan een mentor gekoppeld.
Ontwikkelaar	Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling, gemeente Amsterdam. Het project wordt uitgevoerd door adviesbureau Radar.

Naam	Hulpmix.nl
Doel	Het bieden van informatie, advies en hulp over diverse psychische, sociale of maatschappelijke problemen/onderwerpen.
Doelgroep	Multiculturele jongeren tot 20 jaar die: - lichte psychische problemen hebben, - onvoldoende aansluiting vinden bij het regulier aanbod, - toegang tot internet hebben - de Nederlandse taal beheersen.
Aanpak	Op hulpmix.nl kunnen jongeren over ruim 100 onderwerpen (bijvoorbeeld vrienden en relaties, verslaving, seksualiteit, school) informatie en tips krijgen, hulp vragen aan andere jongeren en chatten met hulpverleners. De hulp is gratis en anoniem. Jongeren die ergens mee zitten kunnen zelf kiezen hoe ze geholpen willen worden.
Toepassing bij	Hulpmix.nl is gericht op multiculturele jongeren en is in overleg met de doelgroep

migranten	tot stand gekomen waardoor de inhoud aansluit bij de behoeftes van jongeren met diverse achtergronden. De hulpverleners die de jongeren te woord staan hebben diverse culturele achtergronden.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Er heeft een evaluatie plaatsgevonden van de uitvoering van hulpmix. Kenmerken van gebruikers en ervaringen met de website en geboden hulp zijn in kaart gebracht (periode december 2007- maart 2009) . De website slaagt erin allochtone jongeren te bereiken. Vooral Marokkaanse meisjes maken gebruik van de hulp. Van de jongeren voelt 87 procent zich begrepen door de hulpverleners van hulpmix; 82 procent zegt geholpen te zijn en 94 procent is positief gestemd over het aanbod (Berends & Verdonk, 2009).
Bereik van migranten	In de periode december 2007-maart 2009 hebben 2090 chat-gesprekken met hulpverleners plaatsgevonden. Van de gebruikers heeft 73 procent minstens een niet-Nederlandse ouder; 84 procent is tussen de 12 en 21 jaar.
Ontwikkelaar	De jongerensites Marokko.nl, Hababam.nl en Sangam.nl hebben hulpmix medeontwikkeld. De online hulp wordt geboden door de bureaus jeugdzorg Overijssel, Gelderland en Zuid Holland, GGZ de Bascule en GGZ Eindhoven en de Kempen.

Naam	Intensieve Outreachende Hulpverlening (IOH)
Doel	Aan het eind van dit traject zit de jongere op school, is aan het werk of is doorgeleid naar (geïndiceerde) zorg.
Doelgroep	Jongeren vanaf 12 jaar.
Aanpak	IOH is een vorm van hulpverlening waarin op basis van een gedegen probleemanalyse psychosociale problemen worden aangepakt. Hierbij worden ook personen uit de directe omgeving van de jongere ingezet. Iedere jongere krijgt een individueel actieplan dat, in nauwe samenwerking met politie, justitie en jeugdzorg, wordt uitgevoerd (zo mogelijk met een justitiële stok achter de deur). Aan het eind van dit traject zit de jongere op school, is aan het werk of is doorgeleid naar (geïndiceerde) zorg. Een traject duurt gemiddeld een jaar.
Toepassing bij migranten	De methodiek wordt in Utrecht specifiek ingezet binnen het programma ‘Onze Toekomst, voorkomen criminele loopbaan Marokkaanse Jongeren’.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	De DSP-groep is bezig met een evaluatie-onderzoek dat eind 2009 moet zijn afgerond.
Bereik van migranten	Het programma ‘Onze Toekomst’ bereikt in Utrecht honderden Marokkaanse jongeren.
Ontwikkelaar	Adviesbureau Van Montfoort.

Naam	Jepie pekin
Doel	Jepie pekin wil de positie van jongeren in een uitzichtloze positie verbeteren en hen weer toekomstperspectief bieden.
Doelgroep	Kinderen en jongeren in risicovolle achterstandssituaties en hun ouders. Specifiek richt de interventie zich op probleem-, dakloze, drugsverslaafde en verwaarloosde jongeren.
Aanpak	Met 22 vrijwilligers verzorgt Jepie pekin met steun van Cordaid warme maaltijden voor kinderen en jongeren, kooklessen en activiteiten zoals sport- en knutselmiddagen en filmavonden en lezingen over drugsverslaving. Daarnaast is er professionele begeleiding bij onder andere problemen met instanties, bij zaken als daginvulling, leefwijze en geldbesteding.
Toepassing bij migranten	De interventie is mede bedoeld voor migrantenjeugd. Er zijn echter geen specifieke maatregelen om deze groep te bedienen.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Er zijn geen gegevens bekend over de effectiviteit.
Bereik van migranten	Jepie pekin wordt uitgevoerd in Amsterdam-Zuidoost, waar de populatie overwegend allochtoon is.
Ontwikkelaar	Stichting Jepie pekin, Amsterdam

Naam	Jeugd Preventie Programma (JPP)
Doel	Doel van de hulpverlening is het voorkomen van delictgedrag en verder afglijden van de jeugdige, het vergroten van de zelfredzaamheid en het verbeteren van het maatschappelijk functioneren van jeugdigen en/of hun ouders.
Doelgroep	Jongeren en gezinnen. De doelgroep die het JPP bereikt, kenmerkt zich door een grote (culturele) diversiteit.
Aanpak	Kenmerkend aan het JPP is de praktische aanpak op acht leefgebieden. Dit zijn: onderwijs, arbeid, financiën, huisvesting, politie/justitie, relaties en sociale omgeving, gezondheid en vrijetijdsbesteding. Met de jongere en de opvoeders wordt afgesproken welke praktische en haalbare doelen zij op deze leefgebieden willen realiseren. Via de ouders, school, buurt, politie e.d. worden signalen opgevangen van kinderen en jongeren die in een risicovolle situatie zitten of bij wie sprake is van dreigend delictgedrag. Deze signalen worden doorgegeven aan de politie die contact opneemt met de ouders van het kind of de jongere. Samen met de gezinsleden maakt de politie een taxatie van de situatie en de risico's voor het kind of de jongere. Op basis van deze taxatie kan door de politie worden voorgesteld om een hulpverlener aan het gezin toe te voegen. Als de ouders akkoord zijn, wordt de zaak overgedragen aan de hulpverlener van JPP en wordt er gestart met de hulpverlening. Een hulpverleningstraject duurt maximaal 3 maanden. In sommige gevallen kan deze termijn nog verlengd worden.

Toepassing bij migranten

De JPP methode is onder meer gebaseerd op 'presentie' als transculturele grondhouding. Voor allochtone jeugdigen geldt dat zij maatschappelijk extra kwetsbaar zijn onder andere vanwege hun migratiegeschiedenis, hun migrantenpositie, taalverschillen, verschillen in cultureel kapitaal (attitude, kennis, vaardigheden en sociale netwerken) en vanwege sociale en maatschappelijke uitsluiting op grond van hun etniciteit, kleur of religie. Wanneer de jeugdpreventiewerker de hulpvraag verheldert, zal duidelijk worden welke culturele verschillen relevant zijn voor de hulpverlening.

Gezien de ervaringen in de hulpverleningspraktijk met allochtone jeugdigen en hun opvoeders is een transculturele uitbreiding en verdieping gewenst. In dat kader zijn de acht gangbare leefgebieden van jeugdigen al uitgebreid met onder andere het domein religie. Dit vanwege de betekenis van religie (islam, winti, hindoeïsme) voor veel (allochtone) jeugdigen en/of hun opvoeders.

Onderzoek effectiviteit onder migranten

Geen gegevens bekend.

Bereik van migranten

Niet te achterhalen. Ze worden in elk geval wel bereikt, omdat dat juist de aanleiding was om de aanpak te modificeren.

Ontwikkelaar

Stichting Jeugd Preventie Programma. De interventie wordt nu beheerd vanuit PI Research in Duivendrecht.

Naam

Jongerenteams Utrecht

Doel

Preventie en reductie van jeugdcriminaliteit. Hoofddoel van de Jongerenteams is simpelweg het voorkomen en verminderen van jeugdcriminaliteit. Daartoe zijn in het convenant van mei 2002 de volgende concrete resultaten geformuleerd:

- 50 procent van de jongeren pleegt na deelname geen delicten,
- bij 80 procent van de jongeren vindt een positieve gedragsverandering plaats,
- 80 procent van de jongeren doet na deelname vrijwilligerswerk,
- bewoners en ondernemers van de betreffende wijken zijn positief over de inzet van het jongerenteam,
- elke jongere krijgt na deelname een vorm van nazorg.

Doelgroep

Jongeren van 14 tot 18 jaar die woonachtig zijn in het politiedistrict waar het betreffende team werkzaam is. Specifieke criteria voor aanname zijn volgens het Handboek:

- contacten met politie en justitie vanwege overlast of strafbare feiten
- delinquent groepsgedrag
- deelname aan groepsverbanden van jongeren in de wijk
- aanwezigheid van basale vermogens om in een groep te kunnen functioneren
- sociale problemen, op verschillende levensgebieden (thuis, school)
- eigen motivatie
- normale verstandelijke vermogens en voldoende beheersing van de Nederlandse taal.

Contra-indicaties zijn:

- gebruik van harddrugs
- alcoholisme
- ernstige psychosociale problemen
- ernstige gedragsproblemen
- ernstige psychische of psychiatrische stoornissen.

Aanpak

Kort samengevat bestaat elk jongerenteam uit maximaal 12 tot 16 jongeren tussen de 14 tot 18 jaar oud. Elk team komt 12 uur per week samen, onder begeleiding van een politieagent en een jeugdhulpverlener. Zij begeleiden de jongeren bij de uitvoering van toezichthoudende taken, tijdens themabijeenkomsten, bij sportactiviteiten, bij school, stage en in het gezin. Het toezicht houden gebeurt onder verantwoordelijkheid van de politie, de themabijeenkomsten en hulpverlening zijn de verantwoordelijkheid van de jeugdhulpverleners.

Toezicht houden

Door twee keer per week te surveilleren in winkelgebieden en tijdens evenementen leren de jongeren verantwoordelijk te zijn voor de openbare orde en veiligheid, effectief en respectvol om te gaan met andere mensen, samen te werken en zich te houden aan afspraken. Gedurende de toezichtactiviteiten werken de jongeren meestal met z'n tweeën. Ze dragen een uniform en portofoon. Voor deelname aan het team ontvangen zij een vergoeding. De jongeren kunnen verschillende niveaus doorlopen - levels genoemd - fasen van deelname aan het team waarin elke keer meer verantwoordelijkheden worden toegekend. Jongeren die op het eerste level fungeren, krijgen een euro per uur, jongeren in level 4 krijgen drie euro per uur. Via de coördinator van de Jongerenteams bij de politie krijgen de jongeren elke maand uitbetaald. Tegelijkertijd spaart men een euro per aanwezig uur voor de deelnemers. Als de jongeren positief uitstromen krijgen ze dat spaargeld. Volgens een begeleidster van een team gaat het dan meestal om een bedrag van circa 400 euro: 'Daarvan kunnen ze bijvoorbeeld een tweedehands scooter kopen of lekker op vakantie gaan'. Bij negatieve uitstroom gaat het spaargeld naar het budget van de jongerenteams.

Themabijeenkomsten

Naast de toezichthoudende activiteiten organiseren de begeleiders elke week themabijeenkomsten. Tijdens deze bijeenkomsten worden verschillende onderwerpen besproken, wordt ongewenst gedrag van de jongeren in de gewenste richting gebogen en worden sociale vaardigheden geoefend en getraind. De jongeren reageren op elkaar en spreken elkaar aan op hun gedrag. Het is de bedoeling dat zij naar elkaar luisteren en van elkaar leren. Zij leren elkaar positieve en negatieve feedback te geven.

Samenvattend is de aanpak van de Jongerenteams het beste te kenschetsen als een vorm van groepsopvoeding, met individuele hulpverlening en begeleiding, aandacht voor het functioneren op school en van de gezinnen van herkomst en het betrekken van de ouders door middel van gezinsgesprekken.

Vier fasen

Het traject kent vier fasen.

Aanmeldingsfase: in de aanmeldingsfase vindt de eerste screening van aangemelde jongeren plaats, een sollicitatiegesprek met de teambegeleiders, de vaststelling van de persoonlijke leerdoelen die de jongeren zelf willen bereiken, en een eerste

gesprek met de ouders. De ouders behoren toestemming te geven voor deelname aan het jongerenteam. Aan het einde van deze eerste fase vindt ondertekening van een contract plaats dat door jongeren, begeleiders en ouders ondertekend wordt.

Basispakketfase: introductiecursus. Gedurende zes bijeenkomsten, die geleid worden door de stedelijk coördinator, praten en leren de jongeren over gezag, over respectvol omgaan met andere mensen en over effectieve communicatie.

Begeleidingsfase: de begeleidingsfase duurt minimaal een jaar. De jongeren houden twee keer per week toezicht, meestal in winkelcentra tijdens de koopavond en op zaterdagmiddag. Ze volgen elke week een themabijeenkomst van twee uur en hebben wekelijks of elke twee weken een individueel gesprek met de begeleider vanuit welzijn. Daarnaast wordt er gesport met het team, gaan de jongeren incidenteel samen op kamp, een dagje uit naar een attractiepark of kartbaan, en fungeren ze als acteurs die overlastgevende hangjongeren spelen tijdens praktijktrainingen die politieagenten en studenten van de politieacademie krijgen. De jongeren – met name die uit Utrecht Noord - worden ook regelmatig ingehuurd om toezicht te houden op Koninginnedag, bevrijdingsdag of tijdens andere bijzondere evenementen

Uitstroomfase: als het traject positief is verlopen, stromen de jongeren uit. De jongeren komen dan in de zogenaamde uitstroom- of nazorgfase terecht, de vierde en laatste fase van het traject. Zij kunnen nog langskomen bij de begeleiders na afloop van de themabijeenkomsten of op andere momenten. Gedurende de instroombijeenkomst van de aspirant-leden, vindt eveneens officieel afscheid van uitstromers plaats.

Toepassing bij migranten	Er zijn geen specifieke maatregelen voor migranten.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Werkzaamheid – voor zover aangetoond – geldt dus met name voor migranten. Uit de effectevaluatie: 1. Jongerenteams staan op de kaart 2. Aansluiting bij moeilijke doelgroep 3. Objectief en subjectief veiligheidsgevoel vergroot 4. Goed imago opgebouwd bij partners en in de wijk 5. Toezicht in de wijken 6. Jongeren zeggen zelf profijt te hebben 7. Forse afname jongeren als verdachte 8. Jongeren ontwikkelen zich positief naar mening van begeleiders, ouders en docenten.
Bereik van migranten	Door de aard van de vindplaats, nemen vrijwel alleen migranten jongeren deel aan de teams.
Ontwikkelaar	Welzijnsorganisatie Portes Utrecht
Naam	Laat maar zien wie je bent
Doel	Zorgen dat kinderen van asielzoekers sterker worden op sociaal-emotioneel gebied zodat zij beter kunnen omgaan met zichzelf en met hun medeleerlingen.

Doelgroep	Kinderen van asielzoekers.
Aanpak	Laat maar zien wie je bent is een non-verbale lesmethode ter bevordering van de sociaal-emotionele weerbaarheid van kinderen van asielzoekers. Het bestaat uit een lespakket, dat alle materialen omvat die nodig zijn voor de non-verbale werkvormen zoals spel, beweging, ontspanning en creatieve werkvormen. Een handboek maakt onderdeel uit van het lespakket.
Toepassing bij migranten	Het lespakket is speciaal ontwikkeld voor kinderen van asielzoekers.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Er is geen onderzoek naar de effectiviteit van de interventie.
Bereik van migranten	Er zijn geen gegevens over het bereik van de interventie
Ontwikkelaar	Pharos, Utrecht
Naam	Marokkaanse oudercoach
Doel	Het doel van de begeleiding is dat de ouders weer grip krijgen op de opvoeding van hun kinderen door een balans te vinden tussen de Marokkaanse en Nederlandse opvoeding.
Doelgroep	Marokkaanse ouders.
Aanpak	De doelgroep wordt bereikt door doorverwijzing vanuit het buurtnetwerk en de basisscholen. Ook worden mensen bereikt door mond tot mond reclame binnen de Marokkaanse gemeenschap. De oudercoach kan mensen in hun eigen taal, Arabisch of Berbers aanspreken. Omdat zij vanuit haar eigen culturele achtergrond de problematiek goed begrijpt, kan ze een goede steun bieden. De oudercoach voert gesprekken met ouders zowel thuis als op school. De samenwerking met scholen zorgt ervoor dat de betrokkenheid van Marokkaanse ouders bij scholen wordt vergroot. Ook verbeterd de communicatie tussen ouders en school. Omgekeerd raken ook de scholen meer betrokken bij de problemen van deze kinderen. De begeleiding van de gezinnen duurt circa 3 maanden. Als blijkt dat er meer tijd nodig is, bijvoorbeeld omdat er meer problemen in het gezin spelen, kan de inzet langduriger zijn..
Toepassing bij migranten	De interventie is specifiek gericht op Marokkaanse gezinnen en maakt gebruik van coaches van Marokkaanse afkomst.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	DSP heeft onderzoek uitgevoerd naar de effecten van de interventie. Het rapport is echter niet openbaar.
Bereik van migranten	Gegevens over het bereik zijn niet te achterhalen.
Ontwikkelaar	Cumulus Welzijn, Utrecht.

Naam	Meer met sport (You're the future, vanaf 2007 Hart voor elkaar)
Doel	Verminderen van overlast, jongeren verantwoordelijkheid geven en hun negatieve geldingsdrang ombuigen in een positieve.
Doelgroep	Jeugdigen met achterstanden in de leeftijd van 8 tot 23 jaar.
Aanpak	De jeugdigen worden binnen het kaderproject opgeleid op 4 gebieden: sport (sportleider), cultuur (activiteitenbegeleider), onderwijs (huiswerkbegeleider) en veiligheid (wijk-surveillant). Door het samenstellen van multiculturele en gemengde groepen met bewoners van verschillende leeftijden (dus niet alleen jongeren) voor de kadercursussen wil het project de multiculturele kaderontwikkeling van de kaderleden vorm geven. De multiculturele ontwikkeling van het kader krijgt vorm binnen de multiculturele kaderteams die onder leiding staan van professionals van de instellingen SIW (welzijn) en SBR (sport). De getrainde kaderteams worden ingezet om activiteiten met de jeugd op een van de werkgebieden uit de buurt uit te voeren.
Toepassing bij migranten	De interventie is bedoeld voor een gemengde populatie.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Uit evaluatie van het project blijkt het volgende: 110 bewoners uit vier wijken hebben meegedaan aan de kadercursussen: sportleider (22), huiswerkbegeleider/mentor (32), activiteitenbegeleider (34) en buurtcoach (22). Daarvan hebben 99 deelnemers een certificaat behaald. 35 deelnemers hebben meerdere certificatie behaald, Per 1 januari 2007 zijn 64 vrijwilligers actief in kaderteams. Hieronder bevinden zich 24 vrouwen, 16 allochtonen en 30 personen in de leeftijd 18-23 jaar.
Bereik van migranten	Binnen dit project hebben van 1998 tot 2004 circa 15 randgroepjongeren van Marokkaanse afkomst het proces doorlopen tot volwaardig kaderlid.
Ontwikkelaar	Stichting Integraal Welzijn, Roosendaal.

Naam	Mi Tesoro
Doel	Opvoedingsvragen waar Antilliaanse ouders mee geconfronteerd worden bespreekbaar maken en hun kennis over opvoeding vergroten.
Doelgroep	Antilliaanse ouders.
Aanpak	Mi tesoro bestaat uit 5 themapakketten: Pakket 1: opvoeding begint bij jezelf Pakket 2: werken aan een positieve relatie met je kind Pakket 3: Ouderbetrokkenheid en participatie Pakket 4: seksuele opvoeding en ontwikkeling Pakket 5: vaderschap. Er wordt tijdens groepsbijeenkomsten gebruik gemaakt van diverse interactieve werkvormen om de thema's te bespreken. Daarnaast is er een training voor beroepskrachten die bijeenkomsten over opvoeding en integratie aan Antilliaanse ouders willen geven met de themapakketten te werken.

Toepassing bij migranten	De themapakketten zijn ontwikkeld in een team waarin zowel Antilliaanse als niet-Antilliaanse deskundigheid, kennis en praktijkervaring aanwezig is. De inhoud van de themapakketten is afgestemd op wensen en behoeftes van de doelgroep. Er wordt gebruik gemaakt van Antilliaanse docenten.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Er is geen onderzoek naar de effectiviteit van de interventie.
Bereik van migranten	Er zijn geen gegevens over het bereik van Mi tesoro. Mi tesoro wordt niet meer uitgevoerd, maar kan worden ingekocht.
Ontwikkelaar	Expertisecentrum voor Jeugd, Samenleving en Opvoeding (JSO), Gouda

Naam	My Identity
Doel	Meisjes ondersteunen in het vinden van hun identiteit
Doelgroep	Meisjes van 14 tot en met 18 jaar die opgroeien in een multiculturele samenleving.
Aanpak	My Identity bestaat uit 8 wekelijkse bijeenkomsten op locatie in bestaande groepen (bijvoorbeeld middelbare school, meidencentrum, moskee). In de cursus leren deelnemers vaardigheden die helpen bij de problemen die kunnen ontstaan bij het leven in meerdere culturen. Onderwerpen zijn bijvoorbeeld: overeenkomsten en verschillen tussen culturen; liefde en huwelijk, omgaan met tegenslagen en het leren herkennen en ombuigen van negatieve gedachten. Begeleiding van de cursus vindt plaats door medewerkers GGZ preventie.
Toepassing bij migranten	De cursus is specifiek ontwikkeld voor allochtone meisjes. De inhoud en werkwijze is afgestemd op problemen en wensen van de doelgroep.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Er heeft geen effectonderzoek plaatsgevonden. Wel vullen de meisjes na elke cursus een evaluatieformulier in. Er is echter geen analyse van alle formulieren geweest.
Bereik van migranten	De cursus wordt momenteel uitgevoerd door GGZ inGeest, Riagg Rijnmond en Altra jeugdzorg in Amsterdam. Door GGZ inGeest zijn in het afgelopen jaar 60 meisjes bereikt.
Ontwikkelaar	GGZ inGeest, Amsterdam

Naam	Opvoeden samen aanpakken
Doel	Betrekken van ouders/opvoeders uit alle culturen bij een dialoog over opvoeding; bespreekbaar maken taboes en drempel verlagen naar bestaande opvoedondersteuning. Daarmee preventie van toekomstige problemen.
Doelgroep	Ouders en mede-opvoeders vanuit alle culturele en maatschappelijke achtergronden, zowel vaders als moeders, met jonge en met oudere kinderen. Dit project draait nu in Den Haag maar kan ook elders worden ingezet, in principe.
Aanpak	Een rondreizende tentoonstelling met daarin portretten en uitspraken van 12 gezinnen vormt de opening voor gesprekken (dialoog). Ouders en opvoeders komen

in kleine groepen bijeen in de eigen wijk op laagdrempelig toegankelijke locaties, zoals bibliotheek, buurthuis of het vader- /moedercentrum. Daar gaan zij onder begeleiding van een getrainde vrijwilliger in gesprek met elkaar over wat zij zelf belangrijk vinden bij opvoeding. Ze luisteren naar elkaar en leren van elkaar. Sessies van ongeveer 1,5 uur per keer. Vertrouwelijkheid en gelijkwaardigheid vormen hierbij sleutelwoorden. Men geeft elkaar tips als er vragen zijn en er wordt uitleg gegeven over de mogelijkheden van het opvoedsteunpunt in de buurt voor individuele gesprekken. Daarnaast vinden maatwerk activiteiten plaats met diverse samenwerkingspartners, zoals een Week van de Opvoeding met het CJG Laak en een Stadsdeeldebat met professionals, ouders en vrijwilligers. Op de eigen website van het project en in de projectkranten kunnen ouders verhalen van anderen en tips nalezen.

Toepassing bij migranten	Het materiaal spreekt zeer goed aan bij vooral migranten: de kleurrijke tentoonstelling met daarin herkenbare migrantengezinnen en de themakranten (Loslaten en grenzen stellen; Leren, thuis en op school; Wie doet wat m/v?). De methodiek van gelijkwaardig contact met vrijwillig gespreksleiders die zelf van verschillende afkomst zijn, werkt goed. De insteek is positief (burgerschap) en niet vanuit een hulpverleningsgedachte. Daardoor voelen mensen zich serieus genomen. Ten slotte is ook het netwerken met de juiste lokale partners en organisaties een kracht van het project.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Er is aanvullend onderzoek gedaan naar de kloof tussen de vraag bij migranten en het aanbod van bestaande opvoedingsondersteuning. Hieruit blijkt meer behoefte aan projecten als OSA. Vrijwel alle dialoogbijeenkomsten zijn gemonitord en geëvalueerd. Er is nog geen lange termijnstudie naar effecten gedaan, wel zijn de reacties zeer positief.
Bereik van migranten	Omdat de OSA-bijeenkomsten vertrouwelijk waren, is er niet specifiek op afkomst geregistreerd. Wel is bekend dat in totaal ruim 900 mensen hebben meegepraat in de dialoogsessies. Hiervan was naar schatting zo'n 80 procent allochtoon. Ook was een ruime meerderheid vrouw, de mannen waren in de minderheid.
Ontwikkelaar	Samenwerking van: Stichting VluchtelingenWerk Zuidvleugel, locatie Den Haag, stichting Yasmin, Unit MCI (MOOI) en Bibliotheek Den Haag. Plus initiatiefnemer Mieke Schlaman, fotografe. Projectleiderschap in 2008 en 2009 bij VluchtelingenWerk. Mogelijk vanaf januari 2010 bij Stichting MOOI, afhankelijk van vervolgfianciering.
Naam	Opvoeden tussen twee culturen
Doel	Het doel van het project is het vergroten van het bewustzijn bij het opvoeden van de kinderen tussen twee culturen. De mogelijkheden om je eigen waarden en normen te behouden zonder tekort te doen aan je eigen participatie in de Nederlandse samenleving, worden zichtbaar gemaakt en overgedragen. Aan het eind van de cursus is het bewustzijn van moeders over diverse opvoedingsmogelijkheden vergroot. Hierdoor zijn ze in staat hun eigen opvoeding aan te passen aan de Nederlandse samenleving, zonder hun eigen identiteit te verliezen.

Doelgroep	De interventie is bedoeld voor (Marokkaanse) moeders.
Aanpak	Via themabijeenkomsten worden verschillende moeders geholpen en ondersteund bij opvoedproblemen. Elke keer dragen moeders zelf de thema's aan om over te praten. Het is een groepsgewijze toepassing. Door het uitwisselen van ervaringen leren moeders hoe ze in verschillende situaties met hun kinderen kunnen omgaan en wat de effecten zijn van hun eigen gedrag op hun kind. Het algemene effect is dat moeders grenzen leren aan te geven en weten hoe ze het gedrag van hun kind op een positieve manier kunnen sturen.
Toepassing bij migranten	Opvoeden tussen twee culturen is voornamelijk ontwikkeld voor Marokkaanse moeders. Er wordt gewerkt met verschillende competenties. De vertrouwenspersonen hebben levenservaring, zijn integer en hebben een evenwichtige persoonlijkheid. Daarnaast zijn vertrouwenspersonen communicatief vaardig (NL/Berbers-Arabisch), hebben inzicht in aard en omvang van (multi) problematiek van Marokkaanse gezinnen, culturele waarden en normen van Marokkaanse gezinnen en kennis van de Nederlandse samenleving en Nederlandse waarden en normen. Er zijn vrouwelijke vertrouwenspersonen die zich in eerste instantie richten op de moeders. Vaders zijn vaak onvoldoende betrokken bij de opvoeding maar worden wel zoveel mogelijk betrokken bij de aanpak.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Er heeft onderzoek plaatsgevonden naar de effectiviteit van deze interventie 'Opvoeden tussen twee culturen'. <i>Resultaten 2008:</i> de moeders hebben geleerd wat het betekent om kinderen op te voeden in Nederland. Een breed palet aan thema's is de revue gepasseerd. Met elkaar hebben ze besproken hoe ze moeilijke aspecten van het opvoeden ('nee' zeggen, grenzen stellen, wat mag wel en wat niet etc.) kunnen aanpakken. Door er met elkaar over te praten hebben moeders gezien dat ze niet alleen staan in hun problemen en dat ze elkaar ook om advies en hulp kunnen vragen. De moeders hebben aan het einde van de cursus aangegeven dat ze graag door willen gaan en veel geleerd hebben over het leren stellen van grenzen.
Bereik van migranten	<i>Aantallen 2008:</i> 44 moeders volgden de cursus over opvoeding. <i>In 2009</i> wil Al Amal ruim honderd verschillende moeders via themabijeenkomsten helpen en ondersteunen bij opvoedproblemen. De moeders dragen elke keer zelf de thema's aan waarover ze met elkaar in gesprek willen gaan.
Ontwikkelaar	Stichting Al Amal, Utrecht.

Naam	Peerpreventie en veiligheid
Doel	Het terugdringen van de aanwas van nieuwe Marokkaanse veelplegers en het versterken van de sociale cohesie binnen de Marokkaanse gemeenschap in Kanaleneiland-Noord (Utrecht).
Doelgroep	Marokkaanse jongens
Aanpak	Marokkaanse jongeren worden ingezet als intermediair om de eigen doelgroep te benaderen met een preventieve boodschap. Tijdens de projectontwikkeling gaven Marokkaanse jongens aan dat een dergelijke methodiek ook zou kunnen werken

	ter preventie van criminaliteit.
Toepassing bij migranten	Het project is specifiek gericht op Marokkaanse jongens en maakt in de aanpak ook gebruik van Marokkaanse jongens.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Het Trimbos instituut heeft het project geëvalueerd. Het rapport is echter niet te achterhalen.
Bereik van migranten	Er zijn geen gegevens gevonden over het bereik.
Ontwikkelaar	Forum, Trimbos instituut, DMO gemeente Utrecht, Jeugdwelzijnswerk utrecht.

Naam	Peerpreventie minderjarige asielzoekers
Doel	Het voorkomen van problematisch middelengebruik.
Doelgroep	Minderjarige asielzoekers.
Aanpak	De interventie is een peerpreventie methodiek waarbij jonge asielzoekers hun leeftijdsgenoten in klassenverband voorlichting geven over alcohol, drugs en andere verslavende middelen. De peers zijn geselecteerd en getraind door het CAD. Samen met de jongeren werd onder andere een bordspel ontwikkeld.
Toepassing bij migranten	Het project is speciaal ontwikkeld voor asielzoekers.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Voor zover bekend is er geen effectonderzoek voorhanden.
Bereik van migranten	Er zijn geen gegevens gevonden over het bereik.
Ontwikkelaar	CAD Drenthe.

Naam	Piep zei de muis
Doel	Het hoofddoel van PIEP zei de muis is om een bijdrage te leveren aan het voorkomen van psychische problemen bij de kinderen als gevolg van psychische en/of verslavingsproblemen van één of beide ouders.
Doelgroep	Kinderen van 4-8 jaar van ouders met een lage SES in achterstandswijken, die kampen met psychische, psychosociale en/of verslavingsproblemen.
Aanpak	Aanmelding van kinderen en gezinnen vindt plaats door school, jeugdgezondheidszorg en ouders zelf. De aanpak bestaat uit drie onderdelen: - informatiebijeenkomst voor eerstelijns werkers - een vaste club voor kinderen van 4-8 jaar - ouderbijeenkomsten en steun op maat voor ouders. De kinderclub behandelt spelenderwijs de volgende thema's: 'je mag er zijn',

	verdrietig zijn, bang zijn, blij zijn, positief zelfbeeld, wie zijn er belangrijk voor je en je sterk voelen. Thema's die tijdens de ouderbijeenkomsten aan bod komen zijn: de ideale ouder, angst bij kinderen, de opvoeding van kinderen als je problemen hebt en de ontwikkeling van een netwerk. Daarnaast ontvangen ouders individuele ondersteuning die ingaat op hun vragen en behoeftes. Landelijke verspreiding van het draaiboek en training van uitvoerders wordt verzorgd door het Trimbos-instituut.												
Toepassing bij migranten	Het programma is zo ontwikkeld dat kinderen met een taalachterstand of met verschillende culturele achtergronden goed mee kunnen doen aan het programma. Het is speels, weinig 'talig' en het is afwisselend, waardoor er altijd onderdelen zijn die het kind aanspreken (spel, knutselen, drama). De non-verbale aanpak sluit aan bij de beleving en vermogens van ouders en kinderen. Er wordt rekening gehouden met de verschillende culturele achtergronden. Zo wordt bijvoorbeeld met ouders niet over psychische problematiek gesproken, maar over 'veel stress en spanningen' binnen het gezin. Op deze manier werken we niet stigmatiserend en zijn we in staat grote groepen allochtone gezinnen te bereiken. Per wijk verschilt de samenstelling van de groep; dit is afhankelijk van de bevolkingsopbouw van de wijk waar de PIEP-groep draait. De groep is altijd een goede afspiegeling van de bevolkingsopbouw van de wijk. Er wordt gezocht naar een gezinsbegeleidster die aansluit bij de culturele achtergrond van de gezinnen. Zo wordt een eventueel taalprobleem overbrugd en kan er cultuurspecifiek gewerkt worden.												
Onderzoek effectiviteit onder migranten	In 2007 is er een onderzoek uitgevoerd door een stagiaire van RIAGG Amersfoort. Daaruit bleek dat de doelgroep bereikt wordt en dat de deelnemende ouders aangeven dat veel kinderen baat bij de PIEP club hebben, gelukkiger zijn en minder probleemgedrag vertonen. Op dit moment loopt er een veranderonderzoek van het Trimbos-instituut naar de werking van de interventie. In het najaar 2010 hoopt men de resultaten hiervan te kunnen publiceren.												
Bereik van migranten	Van de deelnemende kinderen maakt 93 procent het hele programma af. Meer dan de helft van de deelnemende kinderen heeft een andere culturele achtergrond. <table> <tr> <td>Nederlands</td><td>109</td></tr> <tr> <td>Turks</td><td>57</td></tr> <tr> <td>Marokkaans</td><td>36</td></tr> <tr> <td>Antilliaans/Surinaams</td><td>15</td></tr> <tr> <td>Irakees</td><td>5</td></tr> <tr> <td>Afghaans</td><td>4</td></tr> </table> Verder zijn er kinderen uit Bosnië, Rusland, Syrië, Finland, Jemen, Eritrea, Ethiopië, Soedan, Tunesië, Schotland, Somalië, Duitsland, Azerbeidzjan, Pakistan en Koeweit, en Hindoestaanse en Palestijnse kinderen.	Nederlands	109	Turks	57	Marokkaans	36	Antilliaans/Surinaams	15	Irakees	5	Afghaans	4
Nederlands	109												
Turks	57												
Marokkaans	36												
Antilliaans/Surinaams	15												
Irakees	5												
Afghaans	4												
Ontwikkelaar	Stichting Welzijn Amersfoort												

Naam	Power
Doel	Power heeft tot doel het zelfvertrouwen te versterken en de aansluiting bij de Nederlandse samenleving te bevorderen door: - de sociale integratie, de alledaagse competentie en het gevoel van identiteit van de jongeren te vergroten en te versterken, - de waardenoriëntatie te beïnvloeden.
Doelgroep	De doelgroep van het programma bestaat uit allochtone jongens en meisjes (tussen 11 en 19 jaar) die dreigen te marginaliseren. Deze jongeren vertonen risicovol internaliserend of externaliserend gedrag, maar hebben geen ernstige gedrags- of psychiatrische klachten. Hun gedrag kan worden beïnvloed door een intensief en veelomvattend preventieproject, zoals het empowermentprogramma. Inmiddels hebben vele jongeren gebruik gemaakt van het programma, onder wie Marokkaanse jongens, Turkse jongens en meiden en Antilliaanse meiden. De cursus wordt meestal uitgevoerd in groepen jongens óf meisjes met dezelfde culturele achtergrond.
Aanpak	Het empowermentprogramma bestaat uit de volgende onderdelen: - Empowermenttraining 'Heb je Power?' voor de jongeren - Train-de-trainercursus - Een onderdeel 'peer support' - Een cursus voor ouders - Een onderdeel 'community approach' Centraal in het empowermentprogramma staat de training voor de jongeren. In een training leren jongeren vaardigheden waarmee ze controle krijgen over hun leven en hun toekomst in eigen handen nemen. Aan de hand van rollenspellen, casuïstiek en observaties kunnen jongeren in deze cursus zich onder leiding van een trainer en eventueel met gebruikmaking van rolmodellen, houdingen en vaardigheden eigen maken, die noodzakelijk zijn voor maatschappelijk succes. De cursus bestaat uit 13 modules over diverse thema's zoals: culturele identiteit, relaties en seksualiteit, omgaan met frustratie en gezondheid en middelengebruik. De uitvoering van een module duurt ongeveer een dagdeel van 3 uur. De trainer volgt bij het Trimbos-instituut een train-de-trainercursus. Het empowermentprogramma kan worden uitgevoerd door welzijns- en hulpverleningsinstellingen die te maken hebben met sociale en maatschappelijke problematiek van allochtone jongeren. De modules en opdrachten zijn ook geschikt om afzonderlijk te worden gebruikt bij voorlichtingen, themabijeenkomsten of andere gerichte interventies.
Toepassing bij migranten	Power is gebaseerd op succesvolle empowermentprogramma's die in de Verenigde Staten zijn ontwikkeld om vooral zwarte jongeren betere integratie- en ontwikkelingskansen te geven. Het Nederlandse programma sluit aan bij en houdt rekening met de multiculturele Nederlandse samenleving en de specifieke problemen die de verschillende allochtone groepen en de omringende samenleving daarbij ondervinden.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Onderdeel van het programma is evaluatie onder de cursisten. Zij vullen aan het begin van de cursus een vragenlijst in en na afloop. Aan de hand hiervan kan men nagaan of er verschuivingen in kennis, denken en gedrag zijn. Momenteel voert het Trimbos-instituut onderzoek naar de effecten van de Power-cursus.

Bereik van migranten	Er zijn geen gegevens over het bereik van Power.
Ontwikkelaar	Trimbos Instituut, Utrecht

Naam	Speelgoed voor goed gedrag
Doel	Bevorderen goed gedrag van kinderen en tegengaan van overlast en vandalisme.
Doelgroep	Kinderen van 3 t/m 14 jaar.
Aanpak	Door middel van goed gedrag kunnen kinderen speelgoed lenen in een spelcontainer, die in hun wijk staat. In de spelcontainers zijn allerlei soorten speelgoed aanwezig. Onder bepaalde voorwaarden (via een gratis pasje) kan dit worden uitgeleend aan kinderen in de leeftijd van 3 t/m 14 jaar. Uit de brochure: "Je mag speelgoed lenen als je bijvoorbeeld kleine karweitjes doet op het plein, o.a. kleine kinderen helpt met fietsen, het plein aanveegt of papiertjes "happen", meehelpt met allerlei spelletjes, geen andere kinderen pest, luistert naar de juf en meester en natuurlijk niets kapot maakt."
Toepassing bij migranten	Wordt ingezet in de Haagse wijk Transvaal met een hoge concentratie migranten. Het bereik onder migranten is dus groot.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Er is geen formeel onderzoek gedaan naar de effectiviteit, maar de ervaringen zijn positief. Vanaf het begin is de spelcontainer een groot succes. Binnen drie maanden waren er al ongeveer 350 kinderen lid van het Haagse Hopje op het Kaapseplein. Na een half jaar een 'Haags Hopje' op het plein, kon een functionaris van Stadsbeheer vertellen, dat het vandalisme met ongeveer 70 procent was afgenomen.
Bereik van migranten	In 2004 was het aantal deelnemende kinderen in de Haagse wijk Transvaal circa 3000. Vooral veel kinderen van ouders met lage inkomens allochtoon én autochtoon, die thuis weinig speelgoed hadden, maakten gebruik van de spelcontainer.
Ontwikkelaar	Werkgroep Haagse Hopjes Transvaal

Naam	Tawazoun
Doel	Tawazoun is een begeleidingstraject voor Marokkaanse jongeren met gedragsproblemen. Het doel is het voorkomen dat jonge Marokkaanse risicojongeren (verder) afglijden naar crimineel gedrag om zo de objectieve en subjectieve veiligheid in de wijk te verhogen.
Doelgroep	De interventie is bedoeld voor met name Marokkaanse jongens/meisjes tussen de 8 en 12 jaar en de opvoeders van deze jongens en meisjes.
Aanpak	Jongens/meisjes krijgen vier middagen in de week intensieve begeleiding. Van maandag t/m donderdag komt er iedere middag een begeleider van Tawazoun op bezoek. Die maakt een praatje met de jongens, neemt de dag met ze door en leert ze hoe ze moeten omgaan met andere jongeren. Een voorwaarde is wel dat de jongens

op een of twee leefgebieden sociale problemen hebben (in de klas, op straat of thuis). De kinderen leren omgangsvormen, worden begeleid bij hun huiswerk en leren gestructureerd met hun vrije tijd om te gaan. De groep bestaat uit maximaal 15 kinderen. Als basis voor elke bijeenkomst geldt een thema dat maandelijks wisselt. De kinderen worden op een positieve manier gestimuleerd., goed gedrag wordt beloond, ongewenst gedrag wordt besproken. Kinderen maken gedurende 1 jaar gebruik van dit begeleidingstraject. Aan het begin van het traject worden er door Tawazoun, ouders en kind leerdoelen opgesteld. Hier wordt gedurende het jaar aan gewerkt.

Toepassing bij migranten	Zie doelgroep
Onderzoek effectiviteit bij migranten	Er heeft onderzoek plaatsgevonden naar de effectiviteit van onder andere de methodiek van de interventie 'Forza'. Deze zelfde methodiek wordt gehanteerd in 'Tawazoun'. Er zijn plannen voor een nieuw onderzoek naar Tawazoun.
Bereik van migranten	De projectleiding heeft de beschikking over gegevens van het bereik van migranten.
Ontwikkelaar	Portes/Doenja-dienstverlening.

Naam	Tussen In
Doel	Het doel van het project is gericht op het praktisch ondersteunen van (Marokkaanse gezinnen) en op het doorverwijzen van gezinnen naar de reguliere hulpverlening.
Doelgroep	De interventie is bedoeld voor Marokkaanse multiprobleem gezinnen.
Aanpak	Stichting Al Amal voert deze interventie uit, met name binnen de Marokkaanse gemeenschap. Al Amal brengt daarbij voortdurend het belang van een goede opvoeding onder de aandacht van de ouders. Het welzijn van kinderen en moeders staat daarbij voorop. Het werken met vrouwelijke en mannelijke vertrouwenspersonen is hierbij van cruciaal belang. Er zijn verschillende soorten trajecten: kort traject, lang traject, beroepskrachten traject en een urgentietraject.
Toepassing bij migranten	Er wordt gewerkt met verschillende competenties. De vertrouwenspersonen hebben levenservaring, zijn integer en hebben een evenwichtige persoonlijkheid. Daarnaast zijn vertrouwenspersonen communicatief vaardig (NL/Berbers-Arabisch), hebben inzicht in aard en omvang van (multi) problematiek van Marokkaanse gezinnen, culturele waarden en normen van Marokkaanse gezinnen en kennis van de Nederlandse samenleving en Nederlandse waarden en normen. Het doel is dat de vertrouwenspersoon ten eerste het gezin weet te overtuigen van het belang van het accepteren van hulp en ten tweede het gezin doorverwijst naar het reguliere hulpverleningscircuit. De vertrouwenspersoon is geen hulpverlener maar fungeert wel als gezagsdrager met een sterke voorbeeldfunctie. Deze voorbeeldfunctie is een belangrijk instrument van de vertrouwenspersoon. Vaak nemen moeders daarom het advies van de vertrouwenspersoon over.
Onderzoek effectiviteit onder	Er heeft onderzoek plaatsgevonden naar de effectiviteit van Tussen In. <i>Resultaten 2008:</i> In totaal zijn 79 gezinnen uit hun isolement gehaald. Deze

migranten	gezinnen ontvangen nu hulp uit het reguliere circuit.
Bereik van migranten	<i>Aantallen sept. 2007/ sept. 2008:</i> In totaal heeft Al Amal 79 gezinnen geholpen. Twaalf gezinnen zijn gesubsidieerd door het project Onze Toekomst van de gemeente Utrecht. De helft van deze gezinnen heeft Al Amal aangemeld gekregen via het officiële circuit (jeugdzorg, politie en Stade profiel) en de andere helft is via het eigen circuit van Al Amal binnengekomen. Daarnaast heeft Al Amal 67 gezinnen op vrijwillige basis geholpen. Alle gezinnen zijn doorverwezen naar het reguliere circuit. Bij 80 procent van deze gezinnen verricht Al Amal nog lichte nazorg. De samenwerking met voogden, Bureau Jeugdzorg, Altrecht, I-PSY etc. verloopt over het algemeen goed. In 2009 wil Al Amal 30 nieuwe multi-problem gezinnen bereiken die met succes doorgeleid worden naar de reguliere hulpverlening. Tevens willen ze voor meer gezinnen subsidie ontvangen.
Ontwikkelaar	Stichting Al Amal

Naam	& U Meidenproject
Doel	Het doel van het project is een groep meiden uit etnische minderheidsgroepen sterker en zekerder te maken in hun zelfbeeld en multiculturele identiteit. Meiden die lastig meekomen op school of problemen ondervinden in het dagelijkse leven worden gekoppeld aan een maatje. Ze krijgen extra aandacht in de vorm van steun, vriendschap en advies.
Doelgroep	De interventie is bedoeld voor meiden uit etnische minderheidsgroepen van 15-18 jaar.
Aanpak	In de vorm van coaching proberen mentoren ('maatjes') de meiden meer bewust te maken van de eigen kwaliteiten. Zelfredzaamheid, het opbouwen van zelfvertrouwen en het besef krijgen dat jouw keuze er wel degelijk toe doet zijn de belangrijkste pijlers van het project. Drie pijlers zijn van belang, benadrukt de ontwikkelaar Two Get There: het rolmodelconcept, interculturele betrokkenheid, en het inzetten van jonge mensen als vrijwilliger. & U meidenprojecten zijn er in verschillende steden zoals Amersfoort, Nijmegen, Rotterdam en Veenendaal. Er zijn verschillende aantallen koppels gevormd variërend van 9 t/m 23 koppels.
Toepassing bij migranten	Coaches ('maatjes') dienen het liefst een sociaalagogische achtergrond te hebben. Belangrijker is dat coaches sterk in hun schoenen staan en bereidt zijn trainingen te volgen. Het verantwoordelijkheidsgevoel en het rolmodelaspect van de coach zijn ook van belang.
Onderzoek effectiviteit bij migranten	Er heeft onderzoek plaatsgevonden naar de effectiviteit van deze interventie '&U' De methodiek van &U Meidenproject is succesvol gebleken.
Bereik van migranten	Er zijn gegevens bekend bij Two Get There over hoeveel meiden uit etnische minderheidsgroepen jaarlijks worden bereikt.

Naam	Verliesrouw.com (in ontwikkeling)
Doel	Het doel van de site is: het voorkomen van (ernstige) rouwproblematiek door het bieden van informatie, ondersteuning en herkenning.
Doelgroep	De primaire doelgroep bestaat uit jongeren van 12 tot 21 jaar met diverse culturele, religieuze en levensbeschouwelijke achtergronden (o.a. Turkse, Marokkaanse, Hindoestaanse, Chinese, en Afghaanse migranten-, vluchtelingenjongeren - en Nederlandse tieners en jongvolwassenen) in Nederland. Het gaat daarbij om jongeren met rouw- en verlieservaringen en voor helpers, zoals: familie, vrienden, vrijwilligers, docenten en professionele hulpverleners. .
Aanpak	Hoofddoel is het voorkomen van (ernstige) rouwproblematiek door het bieden van informatie, ondersteuning en herkenning aan jongeren met rouw- en verlieservaringen en door daarbij aan te sluiten bij hun culturele/ religieuze achtergrond. Daarnaast bieden de site, helpdesk en community, de rouw-en verliesgroepen, boekjes, filmpjes en brochures (materialen) en deskundigheidsbevordering de mogelijkheid tot: - het doorbreken van taboes over dood en suïcide en van het isolement van met name allochtone- en vluchtelingenjongeren en hun ouders; - het voorkomen van geweld en suïcide door aandacht te besteden aan het leren omgaan met problemen, het uiten van gevoelens en gedachten en het leren vragen van hulp. Via de community is contact mogelijk met andere jongeren en via de helpdesk kunnen ook experts en geestelijk verzorgers worden ingeschakeld en kan informatie worden gegeven over hulpverleningsmogelijkheden en worden doorverwezen; - het bevorderen van integratie door informatie over rouw- en verlies, leven en dood en steun en troost vanuit verschillende religies- en levensbeschouwingen en door ervaringsverhalen van jongeren en voorbeeldfiguren. We leven in een multiculturele samenleving en worden geconfronteerd met overlijden en rouw bij jongeren en ouderen uit diverse culturen. De vraag om informatie vanuit de Nederlandse samenleving neemt toe; - het doen van onderzoek naar rouw en verlies onder allochtone- en autochtone jongeren; - het ontwikkelen van materialen op het gebied van rouw en verlies, die gebruikt kunnen worden door jongeren, ouders, scholen, hulpverleners, geestelijk verzorgers en overige experts; - het via de helpdesk signaleren van problemen en vragen van waaruit aanbevelingen gedaan kunnen worden voor verdere preventieve- en hulpverleningsactiviteiten. VerliesRouw.com gaat naar verwachting in maart 2010 online.
Toepassing bij	In de afgelopen jaren is door De Jutters op verschillende manieren kennis en

migranten ervaring opgedaan met rouw- en verlieservaringen van jongeren met verschillende culturele-, religieuze- en levensbeschouwelijke achtergronden. Uit deze ervaringen is onder meer gebleken dat jongeren juist in periodes van rouw en verlies op zoek zijn naar eigen wortels/bronnen en steun zoeken in het gezin, de familie of bij lotgenoten. Allochtone jongeren geven aan dat zij behoefte hebben aan informatie over rituelen en religie, over de oorzaak van het overlijden en het omgaan met verlies. In veel gezinnen is er sprake van een hiërarchische structuur waardoor jongeren vaak niet met hun ouders praten over het verlies en over hun gevoelens en gewenste informatie niet wordt overgedragen. Allochtone jongeren geven ook aan dat ze op internetsites tevergeefs zoeken naar informatie die aansluit bij hun achtergrond en leefwereld. Er is wel informatie over rituelen, maar er is geen mogelijkheid voor herkenning via verhalen van anderen. Ook in aangeboden bronnen van steun en troost en informatie over hoe om te gaan met boosheid, verdriet, stress en conflicten, vinden zij te weinig herkenning omdat informatie uit deze bronnen volgens hen niet aansluit bij hun cultuur/religie en belevingswereld. VerliesRouw.com is met name ontwikkeld voor jongeren met verschillende achtergronden en sluit aan bij de geconstateerde behoeftes zoals hierboven beschreven.

Onderzoek
effectiviteit onder
migranten Het project is nog in ontwikkeling.

Bereik van
migranten Het project is nog in ontwikkeling.

Ontwikkelaar Stichting de Jutters, Den Haag

Naam **VoorUit**

Doel Het bevorderen van de integratie van de verschillende bevolkingsgroepen in woonwijken. Het project creëert een ontmoeting tussen autochtonen en allochtonen. De activiteiten zijn er op gericht om de relaties tussen autochtonen en verschillende etnische groepen duurzaam op te bouwen.
De belangrijkste beoogde effecten van het project zijn driedig:

- een toename van de onderlinge betrokkenheid,
- een verbetering van de integratie tussen de in de wijken wonende Amsterdammers, allochtoon en autochtoon.
- meer 'meeting grounds' creëren tussen allochtonen en autochtonen, in de wijken zelf en buiten (universiteit, musea, sportwedstrijden, kranten lezen, en het leven in Nederland beter leren kennen).

Doelgroep Allochtone kinderen van 4 tot 12 jaar
 Allochtone jongeren van 12 tot 16 jaar
 Door de kinderen die deelnemen aan de activiteiten worden ook de ouders bereikt

Aanpak Stimuleren van de ontmoeting
 Onderdeel van het project is het stimuleren van de ontmoeting tussen autochtoon en allochtoon. Dit bestaat uit diverse activiteiten, dagelijkse ontmoetingen op

straat en het organiseren van evenementen. Kenmerkend voor het project is dat de studenten in de wijk wonen en daar ook hun activiteiten uitvoeren. Het is geen vrijblijvend project. De laagdrempeligheid is bereikt door samen met de bewoners te leven en onderdeel van de buurt uit te maken. Op deze manier worden de studenten zichtbaar en is het leggen van contact voor beide partijen makkelijker en toegankelijk. De studenten rapporteren wekelijks. De rapportages dienen niet alleen ter verantwoording van de activiteiten, maar ook ten behoeve van de ontwikkeling van het project en de wetenschap.

Toepassing bij migranten	Doordat autochtone studenten in woonwijken van hoofdzakelijk allochtone afkomst wonen en daarin werkzaamheden met de burens verrichten, wordt automatisch een brug geslagen. De studenten vormen een onderdeel van de wijk. Met een 'low key' benadering is de wederzijdse acceptatie een feit.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Nog geen effectonderzoek beschikbaar.
Bereik van migranten	Project met name gesitueerd in gemengde en zwarte wijken.
Ontwikkelaar	Liora Eldar, Stichting Studenten Samenleving. VU Amsterdam.

Naam	VraaghetAli.nl (in ontwikkeling)
Doel	• Het helpen van jongeren uit Amsterdam e.o. met vragen van sociale, maatschappelijk en juridische aard middels een laagdrempelig, anoniem en gratis digitaal loket. • Het ontwikkelen van een succesvolle digitale aanvulling op de jongerensteunpunten (JSP) in Amsterdam. • Het helpen van jongeren met vragen van sociale, maatschappelijk en juridische aard middels een laagdrempelig en gratis digitaal loket. • Het bevorderen van de kennis en het gebruik van hulpverleningsinstanties onder allochtone jongeren in Nederland en in Amsterdam in het bijzonder. • Het bevorderen van de kennis bij hulpinstanties inzake de behoeften van jongeren middels inventarisatie van hulpvragen en gerichte onderzoeken. • Het geven van gevraagd en ongevraagd advies aan instanties over het verbeteren van hun digitale loketfunctie. • Het helpen van allochtone stagiaires bij het vervullen van hun stages op sociaal-maatschappelijke en juridische dienstverlening. • Het helpen van stagiaires bij het omgaan van hulpvragen van jongeren met een andere etnische, culturele en religieuze achtergrond. • Het opzetten van een kennisdatabase betrekking hebbend op de aard en de omvang de problematiek van allochtone jongeren door het systematisch en gestructureerd bijhouden van (geanonimiseerde) statistieken. • Een bijdrage leveren aan het ontwikkelen van de juiste vormen van digitalisering van de hulpverlening, met name de loketfunctie voor de eerste hulpvragen.

Doelgroep	Er is sprake van 2 doelgroeprofielen. Als digitale vraagbaak richt het project zich op alle jongeren in Amsterdam en omstreken. Als “digitale aanvliegroute” voor de JSP’s (Jongeren Service Punten) richt het project zich op jongeren met zogenaamde Multi-problematiek. Door deze jongeren te koppelen aan een coach van het JSP kunnen ze tijdig en verder geholpen worden. Gezien de toonzetting van het project en de etnische samenstelling van Amsterdam-West zal het merendeel van de bezoekers/vragenstellers een allochtone/islamitische achtergrond hebben. De leeftijd van de doelgroep zal variëren van 12 tot 25 jaar.
Aanpak	Er is/wordt een aantrekkelijke, op jongeren gerichte website gebouwd, www.vraaghetali.nl, met daarachter een gedegen helpdeskomgeving. Jongeren kunnen van 9 tot 5 direct chatten met medewerkers van VraaghetAli. De helpdesk kan ook telefonisch benaderd worden. Of een vragensteller kan er voor kiezen om een email te sturen. Dit kan ook buiten werktijden. Iedereen krijgt direct een reactie en binnen 24 uur antwoord. Wanneer de vraag niet eenduidig te beantwoorden is of vraagt om vervolgactie wordt de vragensteller gekoppeld aan een concreet persoon binnen de relevante (zorg)instelling. Jongeren met zogenaamde multi-problematiek worden gekoppeld aan een coach van een van de JSP’s in Amsterdam-West. Deze coach zal een intakegesprek houden waarin een begin wordt gemaakt van een persoonlijk ontwikkelingsplan om de jongere vooruit te helpen. Alle contacten worden gelogd en geregistreerd volgens een vast draaiboek zodat er een (anonieme, want geen naw-gegevens) cliënthistorie ontstaat die automatisch verschijnt wanneer de cliënt weer contact opneemt. Deze gegevens zijn ook nodig i.v.m. het onderzoek aan het eind van het project. Het onderzoek zal waarschijnlijk worden uitgevoerd door het Verwey Jonker instituut (daar wordt nog over gesproken). Naast de contactfunctie heeft VraaghetAli.nl ook een naslagfunctie. De belangrijkste onderwerpen voor jongeren worden samenhangend aangeboden in een Veelgestelde Vragenlijst. Deze lijst wordt regelmatig geactualiseerd met informatie die voortvloeit uit de ervaringen van de JSP’s en de helpdesk. De Veelgestelde Vragen zijn ingedeeld naar thema, dit zijn de thema’s: geld, werk, opleiding, schulden, zorg en justitie. Verwacht wordt dat de website 1 januari 2010 online gaat.
Toepassing bij Migranten	De hulp is vooral gericht op allochtone jongeren.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	De website is nog in ontwikkeling.
Bereik van migranten	De website is nog in ontwikkeling.
Ontwikkelaar	Stichting Maroc.NL is initiatiefnemer van VraaghetAli. Het project wordt

uitgevoerd met de volgende projectpartners: Stichting Dock (uitvoerder JSP Geuzenveld), KoersNieuwWest (vertegenwoordiger van de stadsdelen in Amsterdam-West), Verwey Jonkerinstituut (onderzoekspartner, onder voorbehoud) en Calibris (expertisecentrum stage-innovaties).

Naam	Welkom op school
Doel	Preventie van psychosociale problemen bij nieuwkomersleerlingen.
Doelgroep	Nieuwkomers kinderen
Aanpak	Welkom op school is een lessenserie die uitgevoerd worden door docenten en mentoren die in opvangklassen in het voortgezet onderwijs lesgeven aan migranten en vluchtelingenjongeren. De 21 lessen worden gedetailleerd beschreven, zodat leerkrachten met een geringe voorbereidingstijd kunnen volstaan. Naast de handleiding is er een werkboek voor de leerlingen, waarin zij de opdrachten uit de lessen kunnen verwerken. Na de beëindiging van de lessenserie behouden deze leerlingen daardoor een persoonlijk document als herinnering aan ‘Welkom op school’. In de lessen komen na de kennismaking onderwerpen aan de orde als school, thuis, verschillen tussen ‘daar’ en ‘hier’, leven in Nederland, vriendschap, verliefdheid, vrije tijd, discriminatie, gezondheid en toekomst. Nieuwkomers kunnen met ‘Welkom op school’ aan de slag vanaf het moment dat zij ongeveer twee maanden in Nederland op school zitten. Veel opdrachten zijn non-verbaal of kunnen met een geringe vaardigheid in het Nederlands worden uitgevoerd.
Toepassing bij migranten	De methode is speciaal ontwikkeld voor nieuwkomers.
Onderzoek effectiviteit onder migranten	Er is geen effectonderzoek voorhanden.
Bereik van migranten	Er zijn gegevens over het bereik van de interventie.
Ontwikkelaar	Pharos, Utrecht

Naam	YouXme.nl
Doel	Informatie en advies over partnerkeuze en seksualiteit.
Doelgroep	Turkse, Marokkaanse en Hindoestaanse jongeren met vragen en/of problemen met betrekking tot partnerkeuze.
Aanpak	YouXme.nl is een forum waar ervaringen kunnen worden uitgewisseld en waar de mogelijkheid bestaat direct advies in te winnen bij seksualiteitsdeskundigen

	van de Rutgers Nisso groep.
Toepassing bij migranten	YouXme.nl is speciaal ontwikkeld voor migranten jongeren en sluit aan bij hun vragen en behoeftes.
Onderzoek effectiviteit bij migranten	Er is geen effectonderzoek voorhanden.
Bereik van migranten	Er zijn geen registratiegegevens gevonden over het bereik van de website.
Ontwikkelaar	Rutgers Nisso groep

5.8 Samenvatting van de bevindingen

Erkende jeugdinterventies

Er zijn 20 erkende interventies voor preventie en vroeghulp van opvoed- en opgroei problemen die bedoeld zijn voor een algemene doelgroep maar die geen aanpassingen hebben voor migranten. Dertig erkende interventies hebben in meer of mindere mate maatregelen getroffen voor migranten. De meeste van deze interventies zijn gericht op opvoedingsondersteuning en ontwikkelingsstimulering. Er is maar één interventie specifiek bedoeld voor migranten, die erkend is. Andere C-interventies zijn ofwel (nog) niet beoordeeld, ofwel niet erkend omdat ze onvoldoende theoretisch onderbouwd zijn.

In het algemeen worden gegevens over bereik van interventies zeer weinig geregistreerd. In een enkele geval zijn beperkte gegevens bekend over aantallen migranten die met de interventies bereikt worden. Structurele aandacht voor het monitoren van aantallen en afkomst van deelnemers ontbreekt geheel. Onderzoek naar effectiviteit van interventies is ook zeer beperkt aanwezig. Waar wel onderzoek heeft plaatsgevonden is er slechts in een klein aantal gevallen onderscheid gemaakt in effecten bij verschillende groepen. De kwaliteit van de onderzoeken is ook wisselend van aard zodat harde uitspraken over de effectiviteit van de interventie niet mogelijk zijn.

Good practices

Van de 62 initiatieven/interventies die niet beoordeeld zijn door de Erkeningscommissie Interventies zijn er 49 die voldoen aan de inclusiecriteria van deze studie. Van deze 49 zijn er in dit rapport 13 niet uitvoerig beschreven, ofwel omdat er onvoldoende informatie beschikbaar is om inzicht te krijgen in de aard van de aanpak, ofwel omdat het een interventie betreft waarvoor al voldoende aanbod voorhanden is binnen de erkende interventies.

Er zijn 36 interventies gevonden die als ‘good practice’ aangemerkt kunnen worden. Deze zijn in de vorige paragraaf uitvoerig beschreven. Hierbij inbegrepen zijn vormen van Internet hulp voor migrantenjeugd. Hoewel Internet hulp niet geheel voldoet aan de definitie van een interventie zoals omschreven in Hoofdstuk 3, blijkt het een laagdrempelige vorm van hulp die erin lijkt te slagen om migrantenjeugd te bereiken en daarom is deze meegenomen in deze studie. Vijf van de 36 interventies zijn vormen van Internet hulp die veelal samen met zelforganisaties van migranten zijn ontwikkeld en die specifiek ingaan op vragen en/of problemen van migrantenjeugd.

Naar de uitvoering en/of effecten van 18 ‘good practices’ heeft evaluatieonderzoek plaatsgevonden. De onderzoeken geven een indicatie voor de werkzaamheid van de interventies. Gefundeerde uitspraken over de daadwerkelijke effectiviteit van de interventies kunnen op grond van de beschikbare gegevens

niet gemaakt worden. Van 11 'good practices' zijn gegevens over het bereik van migranten beschikbaar.

De meeste 'good practices' zijn specifiek ontwikkeld voor migranten en lijken aan te sluiten bij vragen en behoeftes die bij deze groepen leven. In alle gevallen betreft het interventies die lokaal worden uitgevoerd. Om landelijk overdraagbaar te kunnen zijn en om de kwaliteit goed te kunnen beoordelen is het nodig dat de gehanteerde methodieken (uitvoeriger) beschreven en onderbouwd worden.

6. Resultaten inventarisatie instrumenten

6.1 Inleiding

Er zijn 29 instrumenten gericht op (vroeg)signalering en screening bestudeerd. De instrumenten zijn onder andere afkomstig uit de Databank Instrumenten Richtlijnen en Kwaliteitsstandaarden (DIRK). In deze databank wordt de kwaliteit van de instrumenten nog niet beoordeeld door een commissie zoals dit bij de Databank Effectieve Jeugdinterventies wel gebeurt. Van de instrumenten die hier zijn bestudeerd, zijn er wel enkele beoordeeld door de Commissie Test aangelegenheden Nederland (COTAN).

Instrumenten die aan de inclusiecriteria van de overzichtsstudie voldoen zijn bekeken. Er is van deze instrumenten nagegaan in hoeverre er gegevens beschikbaar zijn over de bruikbaarheid en het feitelijk gebruik bij migranten. Daarnaast is bekeken of er maatregelen zijn genomen om het instrument te kunnen toepassen bij migranten. We geven hier een overzicht van de resultaten.

#

6.2 Instrumenten en de toepassing bij migranten

Van de 29 instrumenten die bestudeerd zijn er 20 gericht op een algemene populatie jeugdigen en/of opvoeders, zonder bijzondere voorzieningen voor migranten. Van deze instrumenten is er bij twee onderzoek gedaan/gaande naar de bruikbaarheid/toepasbaarheid van het instrument bij migranten: Strength and Difficulties Questionnaire en het DMO-protocol (onderzoek loopt nog).

Er zijn 4 instrumenten die toegepast worden binnen de VVE en die daarmee mede gericht zijn op migranten kinderen. Het betreft kindvolgsystemen waarbij de ontwikkeling van de kinderen in beeld wordt gebracht en mogelijke problemen worden vastgesteld. Deze instrumenten worden veel toegepast bij migrantenkinderen. Er ontbreekt echter onderzoek naar de bruikbaarheid en validiteit van de instrumenten bij migrantenkinderen.

Instrumenten expliciet gericht op migranten zijn vooral in het onderwijs te vinden. Er zijn twee instrumenten gevonden die zich specifiek op migrantenkinderen richten en die ook onderzocht zijn op bruikbaarheid bij deze groepen. Het betreft in beide gevallen instrumenten om de cognitieve capaciteiten van kinderen te meten. De Leertoets Etnische Minderheden (LEM) voor kinderen van 5-8 jaar en de Multiculturele Capaciteit test voor jongeren van 14 jaar en ouder. Beide instrumenten zijn door de COTAN beoordeeld. De Revisie Amsterdamse Kinderintelligentie test (RAKIT) is bedoeld voor alle kinderen van 4 t/m 11 jaar. De normgroep bestaat echter uit een representatief aantal allochtone kinderen.

De Nederlandse Differentiatie testserie Culturele identiteitsschaal voor kinderen van 10-15 jaar richt zich op zowel autochtone als allochtone leerlingen en is bedoeld om de mate waarin kinderen zich met de eigen cultuur en de Nederlandse cultuur identificeren te meten.

Er zijn relatief veel instrumenten die binnen de jeugdgezondheidszorg worden gebruikt om mogelijke problemen in de ontwikkeling van kinderen te signaleren. Hoewel er geen gegevens gevonden zijn over de bruikbaarheid en validiteit van deze instrumenten bij migrantenkinderen, kan aangenomen worden dat ze bij deze groepen wel veel gebruikt worden. De jeugdgezondheidszorg heeft een bereik van meer dan 90 procent van gezinnen met een kind van 0-4 jaar.

Overzicht van de geïnventariseerde instrumenten

Naam	Leeftijd	Werkveld	Probleem/risico	Aard van het instrument
Ages and Stages Questionnaire Social-Emotional	3-66 maanden	Jeugdgezondheidszorg	Geestelijke gezondheid van kinderen	Volginstrument, signalering
Alert op ontwikkeling	2-4 jaar	Pedagogische basisvoorzieningen	Algemene ontwikkeling	vroegsignalering
Brief infant Toddler Social Emotional Assessment	12-36 maanden	Jeugdgezondheidszorg	Externaliserend en internaliserend probleemgedrag	signalering
Child Abuse Risk Evaluation	0-18 jaar	Jeugdgezondheidszorg, Jeugdzorg	Risico op kindermishandeling	signalering
Diagnostisch, Instructie en managementsysteem	4-12 jaar		Vroegsignalering psychosociale problemen	protocol
DMO protocol (Samen starten)	0-14 maanden	Jeugdgezondheidszorg	Risico's in ontwikkeling en zorgwekkende opvoedingssituaties	Signalering, volgsysteem
Dunedin Family Services indicator	Prenataal en perinataal	Jeugdgezondheidszorg	Risico op kindermishandeling	Screening, signalering
Gezinsvragenlijst	4-18 jaar	Jeugd ggz, onderwijs, jeugdzorg	Kwaliteit van opvoeding	vroegsignalering
Kempe family Stress Inventory	perinataal	Maatschappelijk werk, jeugdgezondheidszorg	opvoedingsproblemen	signalering
Kijk!	2-6 jaar	VVE, pedagogische basisvoorziening	Algemene ontwikkeling	volgsysteem
Kind Observatie registratie	2-6 jaar	VVE	Algemene ontwikkeling	volgsysteem
Korte indicatieve Vragenlijst voor psychosociale problematiek bij adolescenten (KIVPA)	13-18 jaar	Jeugdgezondheidszorg, onderwijs	Psychosociale problematiek	vroegsignalering
Kort Instrument voor psychologische en Pedagogische probleem Inventarisatie (KIPPPi)	0-4 jaar	Opvoed- en opgroeihulp, jeugdgezondheidszorg	Algemene ontwikkeling	screening
Landelijke signaleringshulp voor psychosociale problematiek bij kleuters	Groep 2 basisonderwijs	onderwijs	Psychosociale problemen	vroegsignalering
Leertoets Etnische minderheden (LEM)	5.4 jaar-7.9 jaar	onderwijs	leerpotentie	screening

Multiculturele Capaciteit test-Middelbaar niveau	14 jaar en ouder	onderwijs	Intelligentie en cognitieve capaciteiten	screening
Nederlandse Differentiatie testserie culturele identiteitsschaal	10-15 jaar	onderwijs	Culturele identiteit	screening
Nederlandse Differentiatie test-sociaal emotioneel functioneren	11-15 jaar	onderwijs	Sociaal-emotionele problemen	vroegsignalering
Peuter- en kleutervolgsysteem	3-6 jaar	VVE, onderwijs	Algemene ontwikkeling	volgsysteem
PRAVOO	2-12 jaar	Pedagogische basisvoorzieningen, onderwijs	Algemene ontwikkeling	volgsysteem
Preventie en vroegsignalering van risicogezinnen in de kraamperiode	pasgeborenen	jeugdgezondheidszorg	Risico op opvoedings- en ontwikkelingsproblemen	vroegsignalering
Revisie Amsterdamse Kinder Intelligentietest	4 t/m 11 jaar	onderwijs	intelligentie	screening
Rotterdamse observatielijst	2,5-5 jaar	Pedagogische basisvoorziening, onderwijs	Algemene ontwikkeling	vroegsignalering
Screening van ernstige problematische opvoedingssituaties	pasgeborenen	Jeugdgezondheidszorg	Problematische opvoedingssituaties	screening
Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ)	4-12 jaar	Jeugdgezondheidszorg, jeugdzorg	Psychosociale problemen, risico's en sterktes	screening
Staying on track				Is geen instrument, maar een programma waarbij verschillende instrumenten worden ingezet
Van Wiechenonderzoek	0-4 jaar	Jeugdgezondheidszorg	Algemene ontwikkeling	Screening, vroegsignalering
Vragenlijst onvervulde behoefte aan opvoedingsondersteuning (VOBO)	0-12 maanden	Opvoed- en opgroeihulp	Problemen in opvoeding en ontwikkeling	vroegsignalering
Ze laten het je zien...ze laten je het horen	2-4 jaar	Pedagogische basisvoorziening, VVE	Algemene ontwikkeling	Volgsysteem en interculturele screeningslijst

7. Antwoorden en aanbevelingen

De programmalijn Interculturele Kennis is van start gegaan met deze overzichtstudie om eerst de bestaande kennis over bereik en effectiviteit van interventies bij migrantenjeugd in kaart te brengen. Dit levert inzicht op in wat er is aan interventies en instrumenten die worden gebruikt bij migrantenjeugd en op wat werkt op het gebied van preventie en vroeghulp bij deze doelgroep. En daarmee laat deze studie ook meteen zien wat er nog niet bekend is, de lacunes in kennis. Dit slothoofdstuk bestaat uit twee delen. In de eerste paragraaf worden de vijf onderzoeksvragen (zie 1.2) beantwoord op basis van het onderzoek dat is gedaan (literatuuronderzoek, inventarisatie, sneeuwbalmethode en gesprekken met betrokkenen) en de toetsing van de voorlopige bevindingen in een expertmeeting. De tweede paragraaf biedt een blik op wat er na deze overzichtstudie zou kunnen gebeuren. Op grond van de voorlopige antwoorden uit 7.1 worden daar aanbevelingen gedaan.

7.1 De onderzoeksvragen

Vraag 1

Welke interventies en instrumenten worden in Nederland toegepast om de ontwikkeling van migrantenjeugd te stimuleren en om ontwikkelings- en gedragsproblemen bij deze jeugdigen te voorkomen dan wel vroegtijdig aan te pakken?

Interventies

In de Databank Effectieve Jeugdinterventies zijn 50 interventies voor preventie en vroeghulp opgenomen. Dit zijn interventies die de Erkenningscommissie Interventies of een voorloper daarvan heeft erkend als ten minste theoretisch goed onderbouwd.

Er zijn 20 interventies die bedoeld zijn voor een algemene doelgroep en die geen aanpassingen hebben voor migranten (zogenaamde A-interventies⁵). Van deze interventies zijn geen gegevens bekend over aantallen migranten die bereikt worden en/of ervaringen met de toepassing bij migranten. Deze landelijk toegepaste interventies worden veelal uitgevoerd in steden en wijken waar zich veel migranten bevinden en ze zijn gericht op (het voorkomen van) problematiek die ook bij migranten speelt. Aangenomen kan worden dat met deze interventies ook migranten worden bereikt. De interventies richten zich op opvoedingsondersteuning (8 interventies), preventie van probleemgedrag (7 interventies) en op het bevorderen van de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen (5 interventies).

Dertig erkende interventies voor preventie en/of vroeghulp hebben in meer of meerdere mate maatregelen getroffen om migranten groepen te bereiken en/of te bedienen (B-interventies). In de databank Effectieve Jeugdinterventies is het project 'Marokkaanse Buurtvaders' de enige interventie, specifiek gericht op een migrantengroep (C-interventie), die is erkend.

De erkende B- en C-interventies zijn gericht op:

⁵ A-interventies: gericht op een algemene populatie van jeugdigen/opvoeders, waarbij de interventie op dezelfde wijze wordt toegepast bij alle cliënten;

B-interventies: gericht op een algemene populatie van jeugdigen/opvoeders waarbij er aanpassingen zijn gedaan voor toepassing bij migranten groepen;

C-interventies: specifiek gericht op één of meer migrantengroepen.

- Opvoedingsondersteuning (6 interventies)
De programma's voor opvoedingsondersteuning richten zich vooral op ouders met jonge kinderen. Één programma (Beter omgaan met pubers) is op ouders met pubers gericht.
- Ontwikkelingsstimulering, voornamelijk in de basisschoolleeftijd (12 interventies)
De programma's gericht op ontwikkelingsstimulering zijn allemaal bedoeld om onderwijsachterstanden bij kinderen te voorkomen en richten zich op kinderen in de voor- en vroegschoolse leeftijd.
- Voorkomen van en vroeghulp bij probleemgedrag (4 interventies)
Interventies die bedoeld zijn om probleemgedrag te voorkomen en/of te verminderen zijn vooral op jongeren gericht. VIPP-SD is hierop een uitzondering en is bedoeld voor ouders met een kind van 1 tot 3 jaar. Van deze interventie is een versie voor Turkse gezinnen nog in ontwikkeling.
- Gezondheidsbevordering (4 interventies)
Interventies voor gezondheidsbevordering, toegepast binnen de jeugdgezondheidszorg, zijn er voor alle leeftijden.
- Bevorderen van de sociaal-emotionele ontwikkeling (2 interventies)
De interventies voor het bevorderen van de sociaal-emotionele ontwikkeling zijn er voor een brede leeftijdsgroep.
- Seksualiteit (2 interventies).
Interventies gericht op seksualiteit zijn ontwikkeld voor jongeren, waarbij één zich specifiek richt op meisjes.

Deze B- en C-interventies (13) zijn ofwel vooralsnog niet erkend (bijvoorbeeld door een gebrekkige theoretische onderbouwing), ofwel ze komen niet in aanmerking voor de databank omdat de interventie niet meer wordt uitgevoerd. Er is een vervolgonderzoek nodig om na te gaan of deze interventies erin slagen om migranten te bereiken en of ze voorzien in een lacune in het aanbod. In zo'n onderzoek kan dan tevens worden vastgesteld of het de moeite waard is om ze verder te ontwikkelen.

Naast de interventies die in het kader van de databank zijn beoordeeld, bestaan er veel lokale initiatieven, van bijvoorbeeld migranten zelforganisaties of lokale Ggz- of welzijnsinstellingen, die gericht zijn op specifieke migrantengroepen. Deze initiatieven komen vaak niet in aanmerking voor de databank omdat ze geen schriftelijke theoretische onderbouwing hebben of omdat er onvoldoende materiaal is om de interventie landelijk overdraagbaar te maken. In deze studie zijn 62 van deze initiatieven/interventies bekeken die specifiek bedoeld zijn voor migrantengroepen en die niet in de databank voorkomen. Hiervan voldoen 49 interventies aan de inclusiecriteria van deze studie. Deze interventies richten zich veelal op behoeftes en problemen die specifiek voor migrantengroepen gelden, zoals opvoeden in twee culturen, inburgering en opvoeding, voorkomen van marginalisering van jongeren en identiteitsontwikkeling binnen twee culturen.

Een aantal van deze interventies richt zich op een specifieke migrantengroep. Zo zijn er projecten voor migranten vaders zoals het project Allochtone vaders (gericht op, in het bijzonder, Turkse vaders en de band met hun kind), projecten voor Marokkaanse moeders, zoals Actief in de maatschappij (Al-Amal) en Gewoon doen is cool (Al Amal), en een project als Mi tesoro voor Antilliaanse gezinnen.

Daarnaast zijn er 5 vormen van Internet hulp (waarvan 2 nog niet in online zijn) die specifiek bedoeld zijn voor migranten jeugd. Het zijn interactieve websites waar jongeren terecht kunnen met vragen en problemen op allerlei gebied. Behalve het uitwisselen van ervaringen met leeftijdsgenoten bieden deze websites de mogelijkheid om advies en hulp te krijgen bij hulpverleners.

Instrumenten

Er zijn 29 instrumenten voor het signaleren en screenen van risico's of problemen bestudeerd. Werkvelden waarin de gevonden instrumenten worden toegepast zijn: de jeugdgezondheidszorg, pedagogische basisvoorzieningen (vooral de peuterspeelzaal), het onderwijs. Een enkel instrument wordt binnen de opvoed- en opgroeihulp toegepast.

Van de 29 instrumenten die zijn bestudeerd, zijn er 20 gericht op een algemene populatie jeugdigen en/of opvoeders en deze hebben geen specifieke aanpassing of differentiatie voor verschillende groepen. Van deze instrumenten is er slechts bij twee onderzoek gedaan naar de bruikbaarheid en toepasbaarheid van het instrument bij migranten: Strength and Difficulties Questionnaire en het DMO-protocol (onderzoek loopt nog).

Er zijn 4 instrumenten die toegepast worden binnen de VVE en die mede gericht zijn op migrantenkinderen. Het betreft kindvolgsystemen waarbij de ontwikkeling van de kinderen in beeld wordt gebracht om mogelijke problemen vast te stellen. Deze instrumenten worden veel toegepast bij migrantenkinderen. Er ontbreekt echter onderzoek naar de bruikbaarheid en validiteit van de instrumenten bij migrantenkinderen.

Instrumenten expliciet gericht op migranten zijn vooral in het onderwijs te vinden. Er zijn twee instrumenten gevonden die zich specifiek op migrantenkinderen richten en die ook onderzocht zijn op bruikbaarheid bij deze groepen. Het betreft in beide gevallen instrumenten om de cognitieve capaciteiten van kinderen te meten. De Leertoets Etnische Minderheden (LEM) voor kinderen van 5 tot 8 jaar en de Multiculturele Capaciteit test voor jongeren van 14 jaar en ouder. Beide instrumenten zijn door de COTAN beoordeeld. De Revisie Amsterdamse Kinderintelligentie test (RAKIT) is bedoeld voor alle kinderen van 4 tot en met 11 jaar. De normgroep bestaat echter uit een representatief aantal allochtone kinderen.

De Nederlandse Differentiatie testserie Culturele identiteitsschaal voor kinderen van 10 tot 15 jaar richt zich op zowel autochtone als allochtone leerlingen. Deze is bedoeld om de mate waarin kinderen zich met de eigen cultuur en de Nederlandse cultuur identificeren te meten.

Er zijn relatief veel instrumenten die binnen de jeugdgezondheidszorg worden gebruikt om mogelijke problemen in de ontwikkeling van kinderen te signaleren. Hoewel er geen gegevens gevonden zijn over de bruikbaarheid en validiteit van deze instrumenten bij migrantenkinderen, kan worden aangenomen dat ze bij deze groepen wel veel gebruikt worden. De jeugdgezondheidszorg heeft een bereik van meer dan 90 procent bij gezinnen met een kind van 0 tot 4 jaar. Het is niet duidelijk of migrantenkinderen evenredig zijn vertegenwoordigd in die 90 procent en evenmin hoe groot het aandeel van deze kinderen is in de 10 procent die niet bereikt wordt. Ook is niet bekend of- en hoe vaak er verkeerde diagnoses plaatsvinden door het gebruik van niet-cultuur specifieke instrumenten.

Vraag 2

Wat is er van deze interventies bekend over hun bereik onder (specifieke groepen) migrantenjeugd en hun ouders? In hoeverre kan het bereik gerelateerd worden aan de desbetreffende toeleidingsstrategie?

Gegevens over het bereik worden slechts bij enkele interventies landelijk geregistreerd. Voor de volgende erkende interventies zijn gegevens beschikbaar over het bereik onder migrantengroepen.

- De gezinsgerichte ontwikkelingstimuleringsprogramma's Instapje, Opstap(je) en Overstap, de zogenaamde Stapprogramma's. Van deze programma's is van 1998 tot 2007 deelname geregistreerd. Door beëindiging van de subsidie voor landelijke taken worden de gegevens nu niet meer op landelijk niveau verzameld.

- De opvoedingsondersteuningsprogramma's Moeders Informeren Moeders en Home Start registreren ook aantallen deelnemende gezinnen en maken onderscheid naar herkomst.
- Van de instellingsgerichte VVE-programma's wordt met de VVE-monitor geregistreerd hoeveel gemeentes gebruik maken van de programma's. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen integrale programma's (zoals Kaleidoscoop en Piramide) en niet-integrale programma's (zoals de Taallijn en Boekenpret). Het werkelijke aantal deelnemende doelgroepkinderen wordt niet geregistreerd. Omdat de peuterspeelzalen en basisscholen waarin deze programma's worden uitgevoerd zich grotendeels in achterstandswijken bevinden is het aannemelijk dat het bereik onder kinderen van allochtone afkomst groot is.
- Binnen de jeugdgezondheidszorg zijn van de interventies 'Bemoeizorg in de jeugdgezondheidszorg' en 'Jump In' in het kader van evaluatiestudies gegevens over bereik onder migranten aanwezig.
- Binnen het jeugdwelzijnswerk zijn er gegevens van de interventie Girls' Talk.

Van een aantal interventies die nog niet beoordeeld zijn op mogelijke effectiviteit, de zogenaamde good practices, zijn ook in 11 gevallen gegevens over bereik beschikbaar. Het betreft interventies die specifiek ontwikkeld zijn voor (bepaalde) migrantengroepen en die veelal lokaal worden uitgevoerd. Voorbeelden van interventies met bereikgegevens zijn: Delmatur (voorkomen van schooluitval), My Identity (identiteitsontwikkeling van allochtone meisjes) en Power (weerbaarheid).

Als er al geregistreerd wordt wie deelneemt aan een interventie, dan is er in zeer weinig gevallen sprake van systematische en langdurige monitoring van deelname. De gegevens over het bereik van de interventie zijn in alle gevallen in het kader van evaluatiestudies verzameld. Uitspraken over veranderingen of trends in deelname van verschillende groepen kunnen hierdoor niet gedaan worden.

De erkende interventies die erin lijken te slagen migrantenouders te bereiken zijn veelal laagdrempelig doordat gezinnen thuis worden bezocht door (para)professionals uit de eigen doelgroep die de taal van de gezinnen spreken. Het gaat hierbij vooral om gezinsgerichte programma's voor opvoedingsondersteuning en ontwikkelingsstimulering.

De 'good practices'⁶ die zich richten op ouders (zoals het project Allochtone vaders, Mi tesoro, Marokkaanse oudercoach) maken ook gebruik van begeleiders uit de eigen doelgroep van de ouders en specifieke wervingskanalen voor migranten (zoals specifieke kranten, radio en tv programma's voor migranten).

Vraag 3

Wat is er bekend over de effectiviteit van deze programma's voor (specifieke groepen) migrantenjeugd? Hoe is de effectiviteit vastgesteld; in hoeverre is dit op een betrouwbare wijze gebeurd?

Of een interventie effectief is, wordt op twee manieren vastgesteld. Bij positieve resultaten uit onderzoek kan men van een interventie zeggen dat deze aantoonbaar effectief is. Wanneer er geen

⁶ Good practices zijn:

- specifiek gericht op (bepaalde) migrantengroepen en/of
- gericht op behoeftes en/of problemen die specifiek gelden voor migrantengroepen en waarvoor geen aanbod is binnen de erkende interventies en/of
- er in slagen bepaalde migrantengroepen te bereiken.

onderzoek is gedaan, kan op grond van de onderbouwing en opbouw van een interventie worden bepaald dat deze theoretisch goed onderbouwd is en dus in theorie effectief zou moeten zijn. Er is weinig onderzoek naar de effectiviteit van preventieve interventies en interventies voor vroeghulp. En bij dat weinige effectonderzoek wordt er maar zelden onderscheiden naar migrantengroepen.

Gegevens over effectiviteit bij (bepaalde) migrantengroepen zijn er wel voor de programma's gericht op ontwikkelingsstimulering die binnen Voor- en vroegschoolse Educatie (VVE) worden toegepast: Instapje (gezinnen met een Surinaamse achtergrond), Opstap (gezinnen van Turkse en Marokkaanse herkomst), Overstap (kinderen van Turkse en Marokkaanse herkomst), Kaleidoscoop (kinderen van Turkse en Marokkaanse herkomst), Piramide (kinderen van Turkse en Marokkaanse herkomst) en Startblokken en basisontwikkeling (allochtone kinderen als totale groep).

Ook naar de interventie Girls' Talk, gericht op autochtone en allochtone meisjes van 14 tot 18 jaar (met het doel riskant seksueel gedrag te voorkomen) is onderzoek gedaan dat positieve effecten laat zien. Er is één interventie (Triple P) waarbij in het buitenland effectonderzoek is verricht onder verschillende etnische minderheidsgroepen. De ontwikkelaars achten het waarschijnlijk dat deze interventie ook bij Nederlandse migrantengroepen effectief zal zijn, maar vooralsnog is dit een veronderstelling.

Dan zijn er nog de interventies die 'theoretisch goed onderbouwd' zijn; interventies waarvan de beredeneerde aanpak het aannemelijk maakt dat ze effectief zijn. Zoals eerder beschreven zijn door de Erkenningscommissie Interventies en haar voorgangers 50 interventies voor preventie en vroeghulp erkend als 'theoretisch goed onderbouwd'. Van deze interventies hebben er 30 in meer of mindere mate maatregelen getroffen om migrantengroepen te bereiken en/of te bedienen. Één erkende interventie is specifiek voor Marokkaanse jongeren ontwikkeld. Hoewel deze interventies het etiket 'theoretisch goed onderbouwd' hebben gekregen, wordt in de meeste gevallen in de theoretische onderbouwing geen aandacht besteedt aan de geldigheid van de onderliggende theorie bij migrantengroepen en aan de aanpak van diverse groepen.

Naar de uitvoering en/of effecten van de good practices is bij 18 van de interventies evaluatieonderzoek uitgevoerd. De onderzoeken vinden veelal in de pilotfase van de projecten plaats en zijn gericht op het in kaart brengen van de uitvoering, succes- en belemmerende factoren hierbij, tevredenheid bij deelnemers en het vaststellen van het bereik. Onderzoekers doen op basis van de gegevens voorzichtige uitspraken over mogelijke effectiviteit. De methode van onderzoek maakt het echter in geen van de gevallen mogelijk harde uitspraken hierover te doen.

Naar Power, onder andere gericht op het vergroten van de weerbaarheid en het zelfvertrouwen van allochtone jongeren, is momenteel onderzoek gaande. De uitkomsten hiervan zijn nog niet bekend. Daarnaast zijn er evaluaties beschikbaar van interventies zoals Gewoon doen is Cool, Goal, Forza, Piep zei de muis en Tawazoun.

Vraag 4

Welke kennislacunes kunnen vastgesteld worden met betrekking tot volledigheid, bereik en effectiviteit van het aanbod voor migranten, jeugd en hun ouders?

Interventies

Zoals eerder gezegd is er niet of nauwelijks informatie over bereik en effectiviteit van interventies bij migranten, jeugdigen en/of opvoeders. Het is hierdoor niet goed mogelijk een uitspraak te doen over 'effectiviteit van het aanbod voor migranten, jeugdigen en opvoeders'.

Wanneer we kijken in hoeverre interventies rekening houden met diversiteit binnen de doelgroepen en (theoretisch) aannemelijk maken dat de aanpak zal werken voor groepen met verschillende etnisch-culturele achtergronden, dan blijkt dat er bij de ontwikkeling van interventies zeer weinig aandacht is voor de interculturele aspecten van de interventie en voor de culturele sensitiviteit van de beroepskrachten die deze uitvoeren.

Wanneer interventies die in enige mate voorzieningen hebben getroffen om migrantengroepen te bedienen langs de Meetladder Diversiteit worden gelegd, dan valt op dat aanpassingen aan de interventies meestal beperkt blijven tot het aspect 'communicatie'. Het gaat dan bijvoorbeeld om het bieden van schriftelijke (voorlichtings)materiaal in verschillende talen en de mogelijkheid om tolken in te zetten bij taalproblemen. Voor zover dat blijkt uit de bestudeerde documentatie worden er niet of nauwelijks eisen gesteld aan competenties van uitvoerders voor het werken met diverse doelgroepen. Er is één uitzondering: bij 'Allochtone vaders' is uitgebreid en gedetailleerd beschreven aan welke eisen degenen moeten voldoen die deze interventie uitvoeren.

Interventies gericht op 'achterstandsgroepen' houden veelal rekening met de lage opleiding van de deelnemers door de keuze van de methodiek waarbij bijvoorbeeld gebruik gemaakt wordt van veel visueel materiaal en praktische opdrachten. Bij de gezinsgerichte programma's voor ontwikkelingsstimulering wordt daarnaast gebruik gemaakt van paraprofessionals uit de doelgroep om gezinnen beter te bereiken en te bedienen.

Interventies die uitsluitend gericht zijn op (bepaalde) migrantengroepen worden meestal uitgevoerd door mensen met dezelfde etnische achtergrond als de deelnemers en de inhoud is vaak afgestemd op het opvoeden en/of opgroeien in een biculturele context. Met uitzondering van 'Marokkaanse buurtvaders' is geen van deze interventies erkend en opgenomen in de Databank Effectieve Jeugdinterventies. Het betreft voornamelijk interventies gericht op het opvoeden van kinderen in twee culturen, interventies voor inburgering en opvoeding en interventies gericht op het bevorderen van ouderparticipatie in het basisonderwijs. Deze zijn niet erkend omdat de betreffende interventie niet meer wordt uitgevoerd of omdat de theoretische onderbouwing ontbreekt of onvoldoende is.

Instrumenten

Zoals eerder vermeld, is onderzoek naar de bruikbaarheid en validiteit van instrumenten voor signalering en screening van problemen bij migranten jeugd en opvoeders zo goed als afwezig. Uitzonderingen hierop zijn enkele tests bedoeld voor het meten van de cognitieve capaciteiten van kinderen/jongeren.

Uit de literatuurstudie blijkt dat professionals zoveel mogelijk gebruik moeten maken van meetinstrumenten die bij verschillende doelgroepen zijn onderzocht en aangepast. De aanpassingen moeten meer zijn dan een vertaling. Er moet rekening worden gehouden met mogelijke verschillen in betekenis van begrippen en constructen over culturen heen. Wanneer instrumenten niet bewerkt worden voor migrantengroepen bestaat het gevaar dat de uitslagen niet valide zijn.

Vraag 5

Welke interventies kunnen als good practice worden aangewezen? Wat maakt dat migranten bereikt worden en dat de interventies ook voor hen werken? Welke bestanddelen kunnen worden opgenomen in generieke interventies? Welke zijn juist meer geschikt voor specifieke of categorale interventies?

Aansluitend bij de uitkomsten van de Meetladder diversiteit (Pels, Distelbrink & Tan, 2009) blijkt uit de literatuurstudie die in het kader van deze overzichtstudie is uitgevoerd, dat generieke interventies ook bij migrantengroepen kunnen werken maar dat het aanpassen van de interventies aan verschillende groepen nodig is. Aanpassing kan een positieve invloed hebben op de acceptatie van de

interventie en het bereik en behoud van migrantengroepen. Aanpassingen moeten verder gaan dan oppervlakkige veranderingen (zoals vertaling van teksten en aanpassen van afbeeldingen). Om de effectiviteit van de interventies voor diverse migrantengroepen te vergroten wordt onderscheid gemaakt in aanpassingen in de randvoorwaarden en in de methodische kern.

Tot de methodische kern behoren onder andere het aannemelijk maken dat het theoretisch model en aanpak ook geldt voor diverse groepen. Tot de randvoorwaarden behoren onder andere de competenties van uitvoerders van de interventie, de tijd die kan worden besteed (bijvoorbeeld voor het overbruggen van cultuurverschillen en het werken met een tolk) en communicatiemiddelen. Houding en vaardigheden van de professionals kunnen doorslaggevend zijn voor het bereik en behoud van migrantengroepen (zie bijlage 4 ‘De aandachtspunten van de Meetladder Diversiteit’).

Het aanbod aan interventies binnen de verschillende werkvelden in Nederland is vrij groot. Uit deze overzichtstudie blijkt echter dat er bij de ontwikkeling van interventies zeer weinig aandacht is voor de interculturele aspecten. Zoals eerder gezegd, blijft het meestal beperkt tot aanpassingen in de communicatiemiddelen (vertaling van schriftelijk materiaal en inzet van tolken). Interventies die ingezet worden om de ontwikkeling van migrantenjongeren te bevorderen en om problemen te voorkomen zouden langs de ‘Meetladder diversiteit’ gelegd moeten worden en doorontwikkeld worden om beter aan te sluiten bij de behoeftes van de verschillende groepen.

In het kader van deze overzichtstudie is buiten de databank een aantal interventies gevonden die specifiek gericht zijn op (bepaalde) migrantengroepen en die (deels) tegemoet komen aan de criteria zoals gesteld in de Meetladder diversiteit. Deze kunnen worden aangemerkt als ‘good practice’. Het betreft veelal lokale initiatieven die ondersteuning zouden moeten krijgen om de interventie te voorzien van een schriftelijke theoretische verantwoording en een beschrijving van de methodiek die uitvoering op andere plaatsen mogelijk maakt.

Hier volgt een selectie van de good practices. In dit schematisch overzicht hebben we ons beperkt tot die interventies waarvan behalve documentatie met een beschrijving van de aanpak ook enige gegevens over bereik van migranten voorhanden zijn en/of die in meer of mindere mate zijn onderzocht. Het volledig overzicht van mogelijke ‘good practices’ en de uitgebreide beschrijving van de interventies is opgenomen in hoofdstuk 5.

Naam	Organisatie	Doel	Doelgroep	Methode
Allochtone vaders	Mediant Centrum preventieve GGZ	Opvoeding in 2 culturen	Vooraf Turkse vaders	Themabijeenkomsten; Periodieke artikelen in Turkse krant.
Altra jonge moeders	Altra jeugdzorg en onderwijs	Opvoedingsondersteuning en hulp aan moeders met psychosociale problemen	Jonge moeders van 14-21 jaar	Individuele begeleiding van de meisjes. Aanbod en samenstelling teams sluit aan bij etnisch culturele achtergrond van de meisjes.
Cannabis Intelligence Amsterdam	Jellinek kliniek	Drugsvoorlichting	Jongeren van 13-20 jaar	Voorlichting individueel of in groepsverband door jongeren uit eigen doelgroep.
Coach je kind	Stichting Interculturele Participatie en	Opvoedingsondersteuning	Turkse en Marokkaanse risicogezinnen	Gezinsondersteuning thuis door coaches uit eigen cultuur.

	Integratie (SIPI), Amsterdam			
Delmatur	Stichting Delmatur - Rotterdam	Voorkomen van schooluitval	Delmatur richt zich op allochtone jongeren woonachtig of schoolgaand in de deelgemeente Delfshaven wier schoolcarrière de kans loopt te ontsporen vanwege problemen of belemmeringen	Delmatur begeleidt individuele jongeren in nauwe samenwerking met school, de ouders en leerling zelf. De begeleider stelt zich op als vertrouwenspersoon naast de jongere en heeft wekelijks contact. Ook koppelt Delmatur een geslaagde jongvolwassene als mentor aan de probleemleerling. Daarnaast biedt de stichting jongeren interactieve huiswerkhulp. Voor de ouders worden themabijeenkomsten georganiseerd.
Forza	Portes	Sociale vaardigheden vergroten, huiswerkbegeleiding en hulp bij invulling vrije tijd.	Marokkaanse ouders en kinderen van 8-12 jaar	Begeleiding van kinderen aan de hand van een individueel begeleidingsplan en ondersteuning van ouders bij de opvoeding.
Gewoon doen is cool	Al Amal, Utrecht	Positieve gedragsverandering teweeg brengen en positie op school en op straat verstevigen.	Marokkaanse jongens van 8-12 jaar en hun moeders	Spelenderwijs de kinderen bewust maken van Nederlandse waarden en normen en een opvoedcursus voor moeders.
Goal	Dienst maatschappelijke Ontwikkeling Amsterdam	Toekomst perspectief in werk en school bieden.	Risico jongeren van 13-23 jaar	Jongeren worden individueel door een mentor begeleid in het formuleren van toekomstplannen.
Hulpmix.nl	Bureau jeugdzorg Overijssel, Gelderland en Zuid-Holland, GGZ De bascule & Eindhoven.	Hulp en advies bij vragen op allerlei terreinen(om Psychische, sociale en maatschappelijke problemen te voorkomen.	Multiculturele jongeren tot 20 jaar .	Online Informatie, advies en hulp aan jongeren door hulpverleners met diverse etnisch-culturele achtergronden.
Intensieve outreachende		Jongeren toeleiden naar school, werk of zorg	Jongeren vanaf 12 jaar	Hulpverlening a.h.v. individuele actieplan

Hulpverlening				samen met personen uit directe omgeving van de jongere.
Jongereenteams Utrecht	Welzijnsorganisaties Portes	Voorkomen en verminderen jeugdcriminaliteit	Jongeren van 14-18 jaar	Jongeren voeren toezichthoudende taken uit in de wijk onder begeleiding van een jeugdhulpverlener en een politieagent.
Marokkaanse oudercoach	Cumulus Welzijn	Ondersteunen van ouders bij opvoeden van kinderen in Nederland.	Marokkaanse ouders	Begeleiding van ouders bij opvoeding door Marokkaanse coaches.
Meer met sport	Stichting Integraal Welzijn Roosendaal	Verminderen van overlast door jongeren en jongeren verantwoordelijkheid geven.	Jeugd in achterstandswijken van 8-23 jaar	Opleiding van jeugdigen tot sportleider, activiteitenbegeleider of huiswerkbegeleider.

My Identity	GGZ in Geest GGZ Buitenamstel	Meisjes ondersteunen in identiteitsontwikkeling.	Meisjes van 16 jaar die opgroeien in twee culturen	Gespreksgroepen
Opvoeden samen aanpakken	Vluchtelingenwerk Den Haag	Dialog op gang brengen over opvoeding	Ouders/opvoeders met uiteenlopende culturele achtergrond	Tentoonstelling, gespreksgroepen
Opvoeden tussen twee culturen	Al Amal	Ondersteuning bij opvoedproblemen.	Marokkaanse moeders	Themabijeenkomsten voor moeders.
Piep zei de muis	Stichting welzijn Amersfoort	Voorkomen van psychische problemen	Kinderen in achterstandssituaties van 4-8 jaar van ouders met psychische en/of verslavingsproblemen.	Kinderclub, ouderbijeenkomsten en informatiebijeenkomsten voor eerstelijns werkers.
Power	Trimbos	Power is ter voorkoming van problemen zoals schoolverlaten, afwijkend gedrag, criminaliteit enz.	Allochtone jongeren van 12-18 jaar	Het Power-programma bestaat uit: -De Power-cursus allochtone jongeren -De Power cursus voor ouders. -De invulling van de community benadering Power.
Tawazoun	Portes & Doenja Dienstverlening	Voorkomen dat kinderen afglijden naar de criminaliteit.	Marokkaanse kinderen van 8-12 jaar met gedragsproblemen en hun opvoeders	Intensief begeleidingstraject met aandacht voor omgangsvormen leren, huiswerkbegeleiding en omgaan met vrije tijd.

Tussen In	Al Amal	Praktische ondersteuning en doorverwijzing naar reguliere hulpverlening	Marokkaanse multiprobleem gezinnen.	Individuele ondersteuning van gezinnen.
& U	Two get there	Versterken van het zelfbeeld en multiculturele identiteitsontwikkeling	Allochtone meisjes van 15-18 jaar	Meisjes ontvangen coaching van een (jonge)mentor die als rolmodel fungeert.
VoorUit	Stichting Studenten Samenleving Amsterdam	Bevorderen van integratie van verschillende bevolkingsgroepen in wijken	Allochtone jeugd van 4-16 jaar	Stimuleren van ontmoeting tussen allochtone en autochtone bewoners.

7.2 Aanbevelingen

- Instrumenten specifiek bedoeld voor het signaleren van problemen bij migranten of algemene instrumenten met aanpassingen voor gebruik bij migranten zijn niet of nauwelijks aanwezig. Onderzocht zou moeten worden welke bestaande instrumenten bruikbaar zijn bij migrantengroepen en welke instrumenten in aanmerking komen voor aanpassingen om ze geschikt te maken voor gebruik bij migrantengroepen, zodanig dat ze valide zijn voor toepassing bij verschillende groepen. (Zie paragraaf 6.2)
- Doorontwikkeling van erkende jeugdinterventies. Uit deze studie is gebleken dat het aanbod aan interventies voor preventie en/of vroeghulp in Nederland vrij groot is. Geen van deze interventies voldoet echter aan alle criteria van de Meetladder Diversiteit. Om te bepalen welke interventies in aanmerking komen voor doorontwikkeling in de richting van meer cultuurspecificiteit dient eerst vastgesteld te worden welke problemen zich in het bijzonder bij migrantengroepen voordoen. De informatie die hierover momenteel beschikbaar is, is sterk versnipperd. Een systematisch literatuuronderzoek is hiervoor de meest geschikte methode om dit in kaart te brengen. Vervolgens kan dan worden bepaald waar behoefte aan is en welke interventies met voorrang aangepast moeten worden aan specifieke doelgroepen. (Zie de paragrafen 5.2, 5.3 en 5.8)
- Doorontwikkeling van good practices. Zoals gezegd is het aanbod aan erkende interventies in Nederland vrij groot. Veel erkende interventies gaan echter niet in op vragen en/of problemen die specifiek voor migranten gelden, zoals het opvoeden binnen twee culturen of identiteitsontwikkeling binnen twee culturen. Aanbevolen wordt om naast de doorontwikkeling van de erkende interventies ook een aantal van de in deze studie beschreven good practices verder te ontwikkelen door ze theoretisch te onderbouwen, methodologisch te versterken, intercultureel te maken (daar waar veel good practices nu op één specifieke migrantengroep is gericht) en te onderzoeken. Om tot een selectie van good practices te komen die hiervoor in aanmerking komen zou onderzocht moeten worden of:
 - de interventies zijn wat ze lijken te zijn op grond van de globale verkenning die in het kader van deze overzichtsstudie is gedaan;
 - of er bij de betreffende ontwikkelaars de bereidheid bestaat om mee te werken aan verdere ontwikkeling;

- Of er bij de betreffende migrantengroep voldoende draagvlak is om de verdere ontwikkeling te ondersteunen.
(Zie paragrafen 5.6 en 5.8.)
- Combinatie van erkende interventies en good practices. In deze studie zijn veel interventies bekeken die zich richten op een algemene doelgroep en die erkend zijn door de Erkenningscommissie Interventies. Deze interventies zijn in ieder geval theoretisch goed onderbouwd; dat wil zeggen dat ze in theorie effectief zouden moeten zijn. Soms zijn er ook onderzoeksgegevens die de effectiviteit aantonen. Maar over het bereik van deze interventies bij migrantengroepen is doorgaans weinig bekend.
Daartegenover staan de initiatieven die ontstaan in de praktijk. Dicht bij de doelgroep, naar aanleiding van concrete problemen, zijn dit interventies die hun doelgroep bereiken, al is niet altijd bekend hoe groot dat bereik is. Vaak is er sprake van praktijkkennis die niet is vastgelegd in een beschrijving. Daardoor is het niet mogelijk om gefundeerde uitspraken te doen over de effectiviteit van deze interventies.
Bij de doorontwikkeling van interventies voor migrantengroepen verdienen beide aspecten – bereik en effectiviteit – aandacht. Om dat te realiseren is een gecombineerde aanpak geboden: de goed doordachte, theoretisch verantwoorde benadering moet samengaan met de praktische, goed uitvoerbare en doelgroepnabije benadering. Uit het rapport over de Meetladder diversiteit komt naar voren dat het aanpassen van generieke interventies voor specifieke doelgroepen de voorkeur verdient boven het ontwikkelen van speciaal op die groepen gerichte nieuwe interventies. Daarvan uitgaande kan een gecombineerde strategie eruit bestaan dat een bestaande, theoretisch goed onderbouwde of bewezen interventie in de praktijk wordt aangepast door deze te verrijken met inzichten en aanpakken die in de praktijk zijn ontwikkeld. Alleen zo kunnen optimaal bereik en effectiviteit samengaan. Het verdient aanbeveling hiervoor een model en een handleiding te ontwikkelen. (Zie hoofdstuk 4 en paragraaf 5.8.)
- Deze overzichtsstudie heeft zich noodzakelijkerwijs beperkt tot gedocumenteerde interventies. Uit de expertmeeting bleek dat er veel meer lokale initiatieven door migrantengroepen zelf worden ontwikkeld en uitgevoerd. Men veronderstelt dat deze interventies een groot bereik hebben en dat ze lijken te werken. In deze overzichtsstudie is gebleken dat veel van deze initiatieven niet of nauwelijks gedocumenteerd zijn, en dat het hoe dan ook moeilijk is om daarover informatie te verkrijgen via e-mail en telefoon. Om een meer compleet overzicht te krijgen van alle initiatieven die in Nederland worden uitgevoerd met migranten is een vervolgonderzoek nodig, in het bijzonder bij zelforganisaties. Daarin kan men dan door middel van gesprekken met uitvoerders die initiatieven in kaart brengen. (Zie paragraaf 5.6.)
- Effectonderzoek naar interventies wordt zeer weinig gedaan. Waar dit wel gebeurt wordt in slechts enkele gevallen onderscheid gemaakt in de effectiviteit bij verschillende groepen. Hoe dan ook is er meer onderzoek nodig naar de effectiviteit van interventies, maar daarbij is bijzondere aandacht vereist voor de effectiviteit bij migrantengroepen. Het verdient aanbeveling om bij alle door ZonMw gefinancierde onderzoek naar effectiviteit van interventies ook de effectiviteit bij migrantengroepen mee te nemen. (Zie de paragrafen 4.3 en 5.5.)

- De Erkeningscommissie Interventies hanteert voor de beoordeling van de kwaliteit van interventies criteria gericht op onder meer de omschrijving van de doelgroep, de probleemanalyse en de theoretische onderbouwing. Voor deze overzichtstudie zijn 162 interventies bestudeerd die zijn beoordeeld door de Erkeningscommissie of een voorloper daarvan. Daarbij valt op dat de bruikbaarheid, toepasbaarheid en effectiviteit van deze interventies bij migrantengroepen nauwelijks een rol speelt bij de beoordeling. Om nu na te gaan in hoeverre interventies rekening houden met diversiteit van doelgroepen, om aannemelijk te maken dat de gekozen aanpak ook zal werken bij verschillende doelgroepen en om in effectonderzoek onderscheid te maken tussen verschillende groepen dienen de aandachtspunten van de 'Meetladder Diversiteit' verwerkt te worden in de beoordelingscriteria van de Erkeningscommissie Interventies. (Zie paragraaf 3.1)
- De culturele sensitiviteit van beroepskrachten werkzaam binnen de interventies is een zeer belangrijk aandachtspunt. De mate waarin beroepskrachten migrantenouders kunnen bereiken en vasthouden hangt grotendeels samen met hun interculturele competenties. Behalve de aandacht die hiervoor is in het door ZonMw gesubsidieerde project voor interculturalisatie van opleidingen is hiervoor ook op interventieniveau aandacht nodig. Bijvoorbeeld door hiervoor een speciale plaats in te ruimen in de beschrijving en beoordeling van interventies. In de systematiek die de Erkeningscommissie Interventies en de Databank Effectieve Jeugdinterventies nu gebruiken is daar onvoldoende aandacht voor. (Zie paragraaf 3.1.)
- Ontwikkeling van een registratie-instrument en een implementatieplan voor het systematisch bijhouden van deelnemers aan een interventie. Belangrijk is daarbij dat achtergrondgegevens van de deelnemers geregistreerd worden (zoals geboorteplaats, aantal jaren in Nederland). Een implementatieplan is nodig om er zorg voor te dragen dat uitvoerders van interventies ook daadwerkelijk gaan registreren. (Zie paragraaf 5.4.)

Bronnen en literatuur

- Abdallah, K. (2005). *Suryoyo jongeren en hulpverlening*. Enschede: Saxion Hogeschool.
- American Psychological Association (APA) (2002). *Guidelines on Multicultural Education, Training, Research, Practice and Organizational Change for psychologists*. Washington: American Psychological Association.
- Barlow, J., Shaw, R. & Stewart-Brown, S. (2004). *The effectiveness of parenting programmes for ethnic minority parents*. York: Joseph Rowntree Foundation.
- Barrett, P.M. & Ollendick, T.H. (2004). *Handbook of Interventions that work with children and adolescents. Prevention and treatment*. West Sussex, England: John Wiley & Sons Ltd.
- Beekhoven, S., Ince, D., Kalthoff, H., van der Vegt, A.L. (2008). *Ontwikkelingsstimulering en opvoedingsondersteuning voor allochtone kinderen en hun ouders*. Utrecht: Sardes/NJi.
- Beers, M.E.C. (2008). *Het opvoedbureau in Utrecht. Cliënttevredenheid en empowerment binnen opvoedingsondersteuning*. Utrecht : Universiteit Utrecht.
- Beirens, H., Mason, P., Spicer, N., Hughes, N. & Hek, R. (2006). *Preventative services for asylum seeking children: a final report of the national evaluation of the children's fund*. Londen: DfES RR780.
- Bekkema, N. (2007). *Opvoedingsondersteuning aan allochtone gezinnen*. Leiden: TNO.
- Bellaart, H. (2007). *Moeilijk bereikbare doelgroepen of moeilijk bereikbare instellingen?* Tijdschrift Jeugdbeleid, 1 (2). 125-130.
- Bellaart, H. (2001). *Matrix interculturalisatie. Voor begeleiding van het interculturalisatieproces in de sectoren Zorg en Welzijn*. Utrecht: Forum.
- Bellaart, H. (2006). *Toegankelijkheid van organisaties*. Utrecht: Forum.
- Bellaart, H. en F. Azrar (2003). *Jeugdzorg zonder drempels, Eindverslag van een project over de toegankelijkheid en de kwaliteit van de jeugdzorg voor allochtone cliënten*. Utrecht: FORUM.
- Berends, I., & Verdonk, M. (2009). *Evaluatie hulpmix.nl*. Duivendrecht: PI Research.
- Berg, R. van den, Gun, T. van der, Kierczak, M., Kooij, A. van der, & I. Wulp (2005). *Alle ouders hebben vragen! Onderzoek naar bereik en behoefte aan opvoedingsondersteuning van specifieke groepen ouders*. Gouda: JSO .
- Bernal, G. (2006). *Beyond 'one size fits all': adapting evidence-based interventions for ethnic minorities*. Puerto Rico: Universiteit van Puerto Rico.

- Bernal, G., Bonilla, J. & Bellido, C. (1995). Ecological validity and cultural sensitivity for outcome research: issues for the cultural adaptation and development of psychosocial treatments with Hispanics. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 23 (1), 67-82.
- Bernal, G. & Saez-Santiago, E. (2006). Culturally centered psychosocial interventions. *Journal of Community Psychology*, 34 (2), 121-132.
- Botvin, G.J., Schinke, S.P., Epstein, J.A., Diaz, T. & Botvin, E.M. (1995). Effectiveness of culturally focused and generic skills training approaches to alcohol and drug abuse prevention among minority adolescents: two-year follow-up results. *Psychology of Addictive Behaviors*, 9, 183-94.
- Brons, D., Hilhorst, H., en F. Willemsen (2008). *Het kennisfundament t.b.v. de aanpak van criminele Marokkaanse jongeren*. Den Haag: WODC, Cahier 2008-4
- Butt, J. & Box, L. (1998). *Family Centred: Study of the use of family centres by black families*. Race Equality Unit.
- Castro, F.G., Barrera, M. & Martinez, C.R. (2004). The cultural adaptation of prevention interventions: resolving tensions between fidelity and fit. *Prevention Science*, 5 (1), 41-45.
- Chand, A. & Thoburn, J. (2004). Research review: child and family support services with minority ethnic families: what can we learn from research? *Child and Family Social Work*, 10, 169-178.
- Coard, S.I., Scyatta, A.W., Stevenson, H.C. & Brotman, L.M. (2004). Towards culturally relevant preventive interventions: the consideration of racial socialization in parent training with African American Families. *Journal of Child and Family Studies*, 13 (3), 277-293.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2008). *Jaarrapportage Integratie 2008*. Den Haag/Heerlen: CBS.
- Cornelis, J. (samenstelling)(2007). *Zorgen over allochtone jongens en meisjes in Zwolle. Een onderzoek naar de situatie rondom de jeugdhulpverlening aan allochtone jongeren*. Almelo: Steunpunt Minderheden Overijssel (SMO).
- Doğan, G., van Dijke, A. en L. Terpstra (2005). *Wie zijn er moeilijk bereikbaar? Aanknopingspunten voor ondersteuning en begeleiding van 'moeilijk bereikbare' gezinnen en jongeren*. Amsterdam: SWP.
- E-Quality(2009). *Discussie paper Participatie van vrouwen met een islamitische achtergrond Factoren die een rol spelen bij de participatie van vrouwen met een islamitische achtergrond*. Rotterdam: E-Quality.
- De Geus, W., Versteegen, H. en J. Kruiter (2009). *Voorschoolse Educatie: doelgroepbepaling en toeleiding. Een handreiking voor gemeenten*. Utrecht: Oberon en Sardes, USP bv.
- Deković, M. & Asscher, J.J. (2008). Interventies voor jongeren die antisociaal gedrag vertonen: kenmerken, werkzame mechanismen en moderatoren van effectiviteit. In: D. Brons, N. Hilhorst & F.

Willemsen. *Het kennisfundament t.b.v. de aanpak van criminele Marokkaanse jongeren*. Den Haag: WODC.

Deković, M., Pels, T., & Model, S. (2006). Unity and diversity in child rearing: Looking back, looking forward. In M. Deković, T. Pels, & S. Model (Eds.), *Child rearing in six ethnic families: The multi-cultural Dutch experience* (pp. 281-302). Lewiston, NY: The Edwin Mellen Press

Edens, J.F. (1997). Home visitation Programs with ethnic minority families: cultural issues in parent consultation. *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 8, 373-383.

Gelauff-Hanzon, C., Keune, C., & Tan, S. (1999). *Paraprofessionals: pioniers of pionnen? : een onderzoek naar de voorwaarden voor een optimale inzet*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Gelauff-Hanzon, C. Keune, C., van Mechelen, P. en C. Veldhuysen (2000). *De intermediair als bruggenbouwer*. Utrecht: Forum.

Griner, D., & Smith, T. B. (2006). Culturally adapted mental health intervention. A meta-analytic review. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 43(4), 531-548.

Goudriaan, M. & Issever, Z. (2007) Een cursus voor multiculturele meiden op zoek naar het beste van twee werelden. In: Beunderman, R., Savenije, A., Rijke, F. de, Willems, P. (red.). *Interculturalisatie in de jeugd ggz, wat speelt er?* Assen: van Gorcum.

Gun, T. van der, Kierczak, M. Eindredactie: Rita van den Berg (2006). *Handboek Opvoedingsondersteuning aan specifieke groepen ouders JSO expertisecentrum voor jeugd, samenleving en opvoedings. Deel I: Algemeen*. Gouda: JSO.

Hank, M. van den (2005). *Dit werkt samen*. Amersfoort: CPS.

Hermanns, J., Schijvers, G. & Öry, F. (2005). *Helpen bij opgroeien: eerder, sneller en beter*. Utrecht: Inventgroep.

HerveyJumper, H., Douyon, K., Falcone, T., & Franco, K. N. (2008). Identifying, evaluating, diagnosing, and treating ADHD in minority youth. *Journal of Attention Disorders*, 11(5), 522-528.

Heijden, F. van der (redactie)(2006). *Jongeren doen mee..... ook de moeilijk bereikbare Een handreiking over jeugdparticipatie voor jongeren- en meidenwerkers*. Amsterdam: Forum.

Hoekstra, T. & Canel, R. (z.j.). *Allochtone vaders: je kind voorbereiden op een toekomst in Nederland. Handleiding en Draaiboek*. Enschede: Mediant Centrum Preventieve GGZ>.

Huey, S. J. J., & Polo, A. J. (2008). Evidence-based psychosocial treatments for ethnic minority youth. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 37(1), 262-301.

Huijbregts, V. (2007). *Heb jij power?* Utrecht: Trimbos Instituut.

Humanitas, JSO & PJ Partners (z.j.). *Succesvolle Laagdrempelige Opvoedingsondersteuning. Home Start Zuid- Holland*. Gedownload 25-05-2009 van www.stmeander.kpnis.nl

Ince, D. (december 2006). *Databank effectieve jeugdinterventies: beschrijving 'Opvoeden & zo'*. Utrecht: NJi. Gedownload op 28/04/2009 van <http://www.nji.nl/jeugdinterventies>.

Ince, D. (november 2004; update november 2007). *Databank Effectieve Jeugdinterventies : beschrijving 'Opstap '*. Utrecht: NJi. Gedownload op 28/04/2009 van <http://www.jeugdinterventies.nl>.

Jacobs, R. (2000). *Intermediairs voor allochtone oudere vrouwen: een onderzoek naar de ontwikkeling van deze functie in het kader van het landelijk project Pendula*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Jepma, IJ., van de Vegt, A.L., Kooiman, P. (2007). *Landelijke Monitor VVE*. Utrecht: Sardes.

Klein Velderman, M., Hosman, C.M.H. & Paulussen, T.G.W.M. (2007). *Onderzoeksprogrammering Opvoed- en Opgroeiondersteuning*. Leiden: TNO kwaliteit van Leven en Radboud Universiteit Nijmegen.

Knipscheer, J.W. & Kleber, R.J. (2004). *Een interculturele entree in Altrecht. Inhoud en resultaat van een interculturele werkwijze bij kortdurende behandeling*. Utrecht: Universiteit Utrecht, Klinische Psychologie.

Kouratovsky, V. (2002). *Wat is er aan de hand met Jamila? Transculturele diagnostiek in de Jeugdzorg*. Utrecht: Forum.

Kreuger, F. (2007). *Bereik van ouders met lage SES voor opvoedingsondersteuning, beantwoording in het kader van "Klein maar fijn"*. Maassluis: Gemeente Maassluis.

Kumpfer, K. L., Alvarado, R., Smith, P. & Bellamy, N. (2002). Cultural sensitivity in universal family-based prevention interventions. *Prevention Science*, 3 (3), 241-244.

Kumpfer, K.L., & Alvarado, R. (1995). Strengthening families to prevent drug use in multi-ethnic youth. In G. Botvin, S. Schinke, & M. Orlandi (Eds.), *Drug abuse prevention with multi-ethnic youth* (pp. 255-294). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Marić, N., Webtink, T. (2004). *Hun-Onze toekomst. Schoolloopbaanbegeleiding Delmatur*. Rotterdam: Erasmus Universiteit/Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Matos, M., Torres, R., Santiago, R., Jurado, M., & Rodriguez, I. (2006). Adaptation of parent-child interaction therapy for Puerto Rican families: a preliminary study. *Family Process*, 45(2), 205-223.

McCurdy, K., Gannon, R.A. & Daro, D. (2003). Participation patterns in home based family support programs: ethnic variations. *Family Relations*, 52, 3-11.

McMahon, R.J. (1999). Parent training. In: S.W. Russ & T.H. Ollendick (eds.), *Handbook of psychotherapies with children and families* (p. 153-180). New York: Kluwer Academic/Plenum Press.

Mechelen, P. van (2000). *Allochtone zorgconsulenten in de eerstelijnsgezondheidszorg*. In: De intermediair als bruggenbouwer. Gelauff-Hanzon, C, Keune, C., Mechelen, P en C. Veldhuysen. Utrecht: Forum.

Nieuwhof, A. (2002). *We doen het gewoon samen! : effectieve opvoedingsondersteuning voor allochtone ouders*. Gouda: S&O stichting voor opvoedingsondersteuning.

NIGZ (2006). *Participatiewijzer*. Woerden: NIGZ.

Page, J., Whitting, G. & McIean, C. (2007). *Engaging effectively with black and minority ethnic parents in children's and parental services*. Londen: GHK Consulting & Ethnos.

Pels, T., Distelbrink, M. & Tan, S. (2009). *Meetladder diversiteit interventies. Naar verhoging van bereik en effectiviteit van interventies voor verschillende etnische doelgroepen..* Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Pels, T., de Gruijter, M., Steketee, M., Distelbrink, M. (2009). *De frontlinie versterken. Interculturele methodieken in het voorportaal van de Jeugdzorg*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Pels, T. (2004). *Zorg voor het allochtone gezin: de spanning tussen vraagsturing en beschaving*. Tijdschrift voor de Sociale sector, 58(3), 26-33.

Pels, T. en W. Vollebergh (red.)(2006). *Diversiteit in opvoeding en ontwikkeling. Een overzicht van recent onderzoek in Nederland*. Amsterdam: Aksant.

Samenwerkingsverband MIM (2008). *Registratie Moeders Informeren Moeders 2008*. Utrecht: Nederlands jeugdinstituut.

Scott, S., O'Connor, T. & Futh, A. (2006). *What Makes Parenting Programmes Work In Disadvantaged Areas? The PALS trial*. York: Joseph Rowntree Foundation.

Shadid, W. (1998). Interculturele communicatie. In: Penninx, R., H. Münstermann en H. Entzinger (red.). *Etnische minderheden en de multiculturele samenleving.*, Groningen, Wolters-Noordhoff, 1998, pp. 137-168

Smith, T. B., Constantine, M. G., Dunn, T. W., Dinehart, J. M., & Montoya, J. A. (2006). Multicultural education in the mental health professions: A meta-analytic review. *Journal of Counseling Psychology*, 53(1), 132-145.

Stice, E., Shaw, H., Bohon, C., Marti, C. N., & Rohde, P. (2009). A meta-analytic review of depression prevention programs for children and adolescents: Factors that predict magnitude of intervention effects. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 77(3), 486-503.

- Sue, D.W., Carter, R.T., Casas, J.M., Fouad, N.A., Ivey, A.E., Jensen, M., LaFromboise, T., Manese, J.E., Ponterotto, J.G. & Vazquez-Nuttall, E. (1998). *Multicultural counseling competencies: individual and organizational development*. Thousand Oaks: Sage.
- Sue, S., & Zane, N. (1987) The role of culture and cultural techniques in psychotherapy. *American Psychologist*, 42(1), 37-45.
- Steunpunt Lokale Aanpak Gezondheid (2003). *Verschillen: conclusies communiceren met lage SES-groepen*. Woerden: NIGZ.
- Tan, N., Bekkema, N. & Öry, F. (2008). *Toepasbaarheid van opvoedingsondersteuning voor Marokkaanse en Turkse gezinnen in Nederland*. Leiden: TNO Kwaliteit van Leven.
- Taylor, T.K. & Biglan, A. (1998). Behavioral family interventions for improving child rearing: a review of the literature for clinicians and policy makers. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 1, 41-60.
- Tobler, N.S. & Kumpfer, K.L. (2000). *Meta-analysis of Family Based Strengthening Programs*. Report to CSAP/SAMHSA, Rockville, MD.
- Veldhuysen, C. (2000). Paraprofessionele intermediairs en multiculturele ontwikkeling. In: Gelauff-Hanzon, C, Keune, C., Mechelen, P en C. Veldhuizen *De intermediair als bruggenbouwer*. Utrecht: Forum.
- Verstegen, H. & Vegt, A.L. van der (2009). *Coach je kind. Evaluatie van het eerste jaar*. Utrecht: Sardes.
- Verstraten, K. en C. van Halen (2006). *Bruggen slaan, een Gelderse studie naar de aansluiting tussen de vrijwillige jeugdzorg en allochtonen*. Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen.
- Vliet, K. van & 's Jacobs, R. (2001). *Intermediairs voor allochtone oudere vrouwen: schakels tot integratie?* In: Tijdschrift voor Sociale Interventie, oktober 2001.
- Vollebergh, W. (2002). *Gemiste kansen. Culturele diversiteit en jeugdzorg*. Nijmegen: Katholieke Universiteit Nijmegen.
- Wayman, K.I. & Lynch, E.W. (1991). Home-based early childhood services: cultural sensitivity in a family system approach. *Topics in Early Childhood Special Education*, 10, 56-75.
- Weisz, J. R., Jensen-Doss, A., & Hawley, K. M. (2006). Evidence-based youth psychotherapies versus usual clinical care: A meta-analysis of direct comparisons. *American Psychologist*, 61(7), 671-689.
- Wieringen, J. van & Thomas, R. (2004). *Nieuwe Sporen 2002-2004. Hoe vertrouwenspersonen bijdragen aan het oplossen van psychosociale problemen van allochtonen*. Den Haag:

Wilson, S. J., Lipsey, M. W., & Soydan, H. (2003). Are mainstream programs for juvenile delinquency less effective with minority youth than majority youth? A meta-analysis of outcomes research. *Research on Social Work Practice*, 13(1), 3-26.

Williams, F. & Churchill, H. (2006). *Empowering parents in Sure Start Local Programmes*. London: DfES.

Websites:

Databank Effectieve jeugdinterventies

www.jeugdinterventies.nl

Databank Instrumenten, richtlijnen en Kwaliteitstandaarden

www.nji.nl

I-database

www.loketgezondleven.nl

www.e-hulp.nl

Daarnaast is een groot aantal websites van onder andere zelforganisaties en jeugdwelzijnswerk geraadpleegd.

BIJLAGEN

Bijlage 1

REGISTRATIEFORMULIER INTERVENTIES

Ingevuld door.....

Naam interventie		
Karakteristiek van de interventie <i>(Wanneer het een interventie betreft die in categorie a valt, dan hoeft deze verder niet beschreven te worden tenzij er onderzoeksgegevens zijn over bereik en /of effectiviteit bij migranten doelgroepen.)</i>	a. Algemene interventie zonder differentiatie naar verschillende doelgroepen	☐
	b. Algemene interventie met differentiatie naar migranten doelgroepen	☐
	c. Specifieke interventie voor (bepaalde) migranten groepen	☐
Toepassingsgebied/werkveld <i>(meerdere antwoorden mogelijk)</i> <i>(Binnen de jeugdzorg worden alleen preventieve interventies meegenomen. Interventies die op indicatie plaatsvinden blijven buiten beschouwing)</i>	a. jeugdgezondheidszorg	☐
	b. pedagogische basisvoorzieningen	☐
	c. jeugdwelzijnswerk	☐
	d. onderwijs	☐
	e. opvoed- en opgroeihulp	☐
	f. jeugdzorg	☐
Wordt de interventie landelijk uitgevoerd?	Ja ☐ Nee ☐	
Zo nee, geef aan waar deze wel wordt uitgevoerd?		
	algemene preventie	☐
	selectieve preventie	☐
	vroegtijdig ingrijpen	☐
Doelstelling <i>(Beschrijf de algemene doelstelling en - indien aanwezig - specifieke doelen van de interventie)</i>		
Geef aan op welk probleem/risico de interventie zich richt.		
Doelgroep <i>(Geef zo specifiek mogelijk een beschrijving van de doelgroep. Denk aan demografische kenmerken, afkomst, problematiek.)</i>		
Aanpak <i>(Beschrijf kort duur & intensiteit van de interventie, individueel/groepsgewijze toepassing, locatie van uitvoering, gehanteerde methodiek, kwaliteiten uitvoerders).</i>		

Probleemanalyse en theoretische onderbouwing Is er een probleemanalyse & theoretische onderbouwing aanwezig?	Ja ☐ Nee ☐
Zo ja, wordt aannemelijk gemaakt dat de interventie zal werken voor diverse groepen jeugdigen en/of opvoeders?	
Toepassing bij migranten 1.Methodiek Zijn er maatregelen genomen om de methodiek effectiever te maken voor migranten?	Ja ☐ Nee ☐
Zo ja, geef aan welke maatregelen dit zijn.	
2.Competenties Worden specifieke eisen gesteld aan de competenties van de professionals/uitvoerders gericht op het werken met migranten?	Ja ☐ Nee ☐
Zo ja, geef aan welke competenties dit zijn.	
3.Toegankelijkheid Zijn er voorzieningen getroffen om de interventie toegankelijk te maken voor diverse migranten groepen?	Ja ☐ Nee ☐
Zo ja, geef aan welke voorzieningen dit zijn.	
4. Randvoorwaarden Zijn er maatregelen genomen om de randvoorwaarden te verbeteren om bereik en effectiviteit bij migranten te verhogen?	Ja ☐ Nee ☐

Zo ja, welke maatregelen?		
Onderzoek bereik en effectiviteit Zijn er kwantitatieve gegevens over het bereik bij migranten jeugdigen en/of opvoeders?	Ja ☐ Nee ☐	
Heeft er onderzoek naar de effectiviteit van de interventie plaatsgevonden?	Ja ☐ Nee ☐	
Zo ja, zijn er gegevens bekend over de effectiviteit bij (bepaalde groepen) migranten jeugdigen en/of opvoeders?	Ja ☐ Nee ☐	
Overdraagbaarheid/documentatie <i>(Geef aan welke materialen aanwezig zijn en of er voorzieningen zijn de overdraagbaarheid mogelijk te maken. Denk aan: handleidingen/theoretische onderbouwing, onderzoekspublicaties, training en begeleiding van uitvoerders).</i>		
Erkenning van de interventie voor databank Effectieve jeuglinterventies	Erkend	☐
	Niet erkend	☐
	Niet beoordeeld	☐
Contactgegevens ontwikkelaar		
Bron van deze beschrijving en relevante publicaties over bereik en effectiviteit van de interventie <i>(Geef aan op basis van welke publicaties deze beschrijving is gemaakt. Indien er onderzoek aanwezig is geef hier de literatuurverwijzing. Als de informatie afkomstig is uit een interview/gesprek geef dan de contactgegevens van de betreffende persoon aan).</i>		

Bijlage 2

REGISTRATIEFORMULIER INSTRUMENTEN

Ingevuld door.....

Naam instrument		
Karakteristiek <i>(Wanneer het een instrument betreft dat in categorie a valt hoeft het verder niet beschreven te worden, tenzij er onderzoeksgegevens zijn over toepassing en /of effectiviteit bij migranten doelgroepen)</i>	a. Algemeen instrument zonder differentiatie naar verschillende doelgroepen	☐
	b. Algemeen instrument met differentiatie naar migranten doelgroepen	☐
	c. Specifiek instrument voor (bepaalde) migranten groepen	☐
Toepassingsgebied/werkveld <i>(meerdere antwoorden mogelijk)</i>	jeugdgezondheidszorg	☐
	pedagogische basisvoorzieningen	☐
	jeugdwelzijnswerk	☐
	onderwijs	☐
	opvoed- en opgroeihulp	☐
	jeugdzorg	☐
Binnen welk type organisatie wordt het instrument gebruikt?		
Type instrument	screeningsinstrument	☐
	vroegsignaleringsinstrument	☐
	diagnostische test	☐
Domein	algemene ontwikkeling	☐
	specifiek ontwikkelingsgebied (bijv. taal, gedrag)	☐
	opvoeding	☐
Geef specifiek aan op welk probleem/risico het instrument zich richt.		

Doel van het instrument <i>Wat beoogt het instrument te meten?</i>	
Doelgroep Beschrijf de doelgroep <i>(Geef zo specifiek mogelijk een beschrijving van de doelgroep. Denk aan demografische kenmerken, afkomst, problematiek.)</i>	
Kwaliteit van de afnemers <i>(Wie neemt het instrument af? Welke eisen worden er gesteld aan de competenties van de afnemer?)</i>	
Materiaal <i>(Uit welke materialen bestaat het instrument? Denk aan handleiding, vragenlijst (wel of niet in verschillende talen)).</i>	
Toepassing bij migranten Zijn er speciale voorzieningen voor toepassing bij migranten, jeugdigen en/of opvoeders? Zo ja, welke?	Ja ☐ Nee ☐
Worden er richtlijnen geboden voor afname bij verschillende migranten groepen?	Ja ☐ Nee ☐
Onderzoek kwaliteit, betrouwbaarheid en validiteit van het instrument Is het instrument beoordeeld door de COTAN?	Ja ☐ Nee ☐
Maken migranten jeugdigen/opvoeders deel uit van de normeringsteekproef?	Ja ☐ Nee ☐ Niet van toepassing ☐
Is de bruikbaarheid van het instrument bij één of meer groepen migranten jeugdigen/opvoeders onderzocht? Zo ja, titel van de publicatie:	Ja ☐ Nee ☐
Bereik Zijn er gegevens bekend over de mate van gebruik van het instrument bij diverse groepen? Zo ja, titel rapport/publicatie:	Ja ☐ Nee ☐

Ontwikkelaar/uitgever	
Bron van deze beschrijving	

Bijlage 3

Interventies die niet in aanmerking komen voor de overzichtsstudie

Deze bijlage toont de namen van de interventies die niet in aanmerking komen om te worden meegenomen in de overzichtsstudie. Dat gebeurt in de vorm van twee lijsten.

Beoordeeld voor de databank Effectieve Jeugdinterventies

In deze lijst staan de namen van interventies die beoordeeld zijn voor de databank Effectieve Jeugdinterventies en die (nog) niet in de databank zelf kunnen komen. Daarbij is steeds de categorie vermeld waarin de interventie op de website van de databank staat en – in de meeste gevallen – de reden waarom. Die categorieën zijn:

- Op de drempel: deze interventies worden vooralsnog niet opgenomen in de databank omdat de beschrijving of de theoretische onderbouwing nog onvoldoende is.
- Niet opgenomen: deze interventies komen om verschillende redenen niet in aanmerking voor de databank.

Ahmed, Fatima & Kenneth op stage – Niet opgenomen – wordt niet meer uitgevoerd

All stars – onderdeel van Catch

Arazzi project – Niet opgenomen – wordt niet meer uitgevoerd

Assertive community Treatment (ACT) – Niet opgenomen – geen interventie

Begeleiding Allochtone gezinnen – Niet opgenomen – geen contactpersoon

Bij de hand - Op de drempel - er zijn genoeg alternatieven

Catch – Op de drempel – geen eenheid in werkwijze, onvoldoende onderbouwd

Directieve thuisbehandeling – speciale variant voor allochtone gezinnen – Niet opgenomen – geen contactpersoon/organisatie

Doorstart – (A) – Op de drempel - nog in ontwikkeling

Fantasia – (A) – Op de drempel

Horen zien zeggen – Niet opgenomen – wordt niet meer uitgevoerd

In gesprek met Marokkaanse ouders – Niet opgenomen - wordt niet meer uitgevoerd

Ik & Co – Niet opgenomen – vervangen door Ko totaal

Jan klaasen gaat op stap – Niet opgenomen – wordt niet meer uitgevoerd

KEM – Niet opgenomen – wordt niet meer uitgevoerd

Met sprongen vooruit – Niet opgenomen – wordt niet meer uitgevoerd

Opvoeden zo verder – Niet opgenomen – vervangen door opvoeden en zo.

Peerproject Chebbab – Niet opgenomen – wordt niet meer uitgevoerd

PeuterTaal – Niet opgenomen – niet beschikbaar voor verspreiding

Praten met jonge kinderen - Op de drempel – voldoende alternatieven

Roots – Niet opgenomen – geen contactpersoon/organisatie

Rugzak – Op de drempel – er zijn genoeg alternatieven

Silk – Niet opgenomen – geen contactpersoon/organisatie

Speeltaal – Niet opgenomen – wordt niet meer uitgevoerd

Stap Door – Niet opgenomen – wordt niet verder ontwikkeld

Stap Rond – Niet opgenomen – wordt niet meer uitgevoerd en vervangen door ouders Actief

Taalplan – Niet opgenomen – wordt niet meer uitgevoerd

TRIAS – Niet opgenomen – wordt niet meer uitgevoerd

Niet beoordeeld voor de databank Effectieve Jeugdinterventies

Op deze lijst staan de namen van activiteiten en interventies die niet op de website van de databank staan en die voor deze studie zijn gescand, maar daarin niet verder worden meegenomen. Achter de naam van de interventies staat kort waarom.

Allochtone ouders en sova training: maakt onderdeel uit van een interventie
Altra thuis – is niet preventief
Altra Boppi- geen informatie gevonden
Boy 4-ever- geen voorzieningen/onderzoek gericht op migranten
GGZ kiest kleur – geen jeugdinterventie
Just Luke U - is geen interventie maar een dvd
Leefwereldwerk – geen interventie
MMVE sociale vaardigheidstraining – geen voorzieningen/onderzoek gericht op migranten
Moeders voor moeders – stopt binnenkort
Omgaan met pubers in twee culturen – Nog in ontwikkeling
Project Zorg en diversiteit – nog niet gestart
Steun aan ouders van kinderen met taalproblemen -
Tienermoederhuis – geen interventie

Bijlage 4

De aandachtspunten van de Meetladder Diversiteit

De Meetladder onderscheidt tien aandachtspunten, De eerste drie betreffen de methodische kern van interventies, de daarop volgende zeven hebben betrekking op de voorwaarden voor effectiviteit

1. Theorie: analyse van de problematiek
Is het theoretisch model geldig voor diverse groepen?
2. Doelen van de interventie
Is er consensus over de problemen en hun oplossing?
Zijn de doelen uitgewerkt in voor de cliënt belangrijke waarden, opvattingen en strategieën?
3. Aanpak
Zijn de werkzame componenten van de interventie geldig voor diverse groepen
jeugdigen/gezinnen?
4. Communicatie
Gebruik van de moedertaal, aanpassing taalgebruik
5. Competenties professionals
Kennis, vaardigheden, attituden
6. Bereiken en vasthouden
Toeleiden, motiveren, aandacht voor de persoon en haar/zijn omstandigheden
7. Betrokkenheid van cliënten/doelgroepen
Participatie bij de ontwikkeling of aanpassing van interventies
8. Screening/diagnose
Geldigheid van instrumenten en procedures
Aandacht voor de visie van de cliënt
9. Institutionele context
Draagvlak, diversiteitsbeleid, personeelsbeleid
10. Onderzoek
Gegevens over bereik en effectiviteit
Aandacht voor diversiteit

Bijlage 5

Deelnemers Expertmeeting

Op 27 mei organiseerde het Nederlands Jeugdinstituut samen met COT Instituut voor Veiligheid en Risicomanagement een expertmeeting om de voorlopige bevindingen te bespreken van de Overzichtstudie interventies migrantenjeugd en de Kennissynthese polarisatie en radicalisering. Die ochtend waren de volgende personen aanwezig.

Margo van den Berg	ZonMW
Ligaya Butalid	ZonMw
Hans Bellaart	Forum
Benjamin Brown	Forum
Corine van Egten	E-Quality
Joke van Wieringen	RIVM/Centrum Jeugdgezondheid
Marianne Berger	Nederlands Jeugdinstituut
Deniz Ince	Nederlands Jeugdinstituut
Gert van den Berg	Nederlands Jeugdinstituut
Laurens van der Varst	COT
Marco Zannoni	COT
Loes Wesselink	Gemeente Rotterdam
Erica Faber	Ministerie van WWI
Ab van de Wakker	PON, Academische Werkplaats Noord-Brabant
Jessie Hermans	GGD Utrecht
Glenn Helberg	Riagg Rijnmond
Irish Verweij	D-Differentz, GGZ Buitenamstel
Tineke Beirens	GGD Rotterdam, Academische Werkplaats Rotterdam
Trees Pels	Verwey-Jonker Instituut, Academische Werkplaats Amsterdam
Hammadi Edehbbia	Indigo
Bulut Erciyas	Indigo
Adèle Diepenmaat	GGD Amsterdam
Monique l'Hoir	TNO, Kwaliteit van Leven/Preventie en Zorg
Alette Broekens	OCW Gemeente Den Haag
Michel Hoppe	Ministerie van OCW
Leo Euser	SMN (Samenwerkingsverband Marokkanen Nederland)
Habib el Kaddouri	SMN
Chantelle Rodgers	Gemeente Utrecht
Nada de Groot	Movisie
Saskia Tempelman	Ministerie van BZK
Karen Mutsaers	Nederlands Jeugdinstituut (verslag)
Marian de Graaf	Nederlands Jeugdinstituut
Marjan de Lange	Nederlands Jeugdinstituut

Bijlage 6

Expertmeeting: verslag

Op 27 mei 2009 kwam een dertigtal experts bijeen bij het Nederlands Jeugdinstituut om de voorlopige bevindingen te bespreken van twee onderzoeken uit het ZonMw-programma 'Diversiteit in het jeugdbeleid'. Voor de pauze stond de Overzichtstudie interventies migrantenjeugd op het programma. De deelnemende experts hadden tevoren een korte weergave van de voorlopige bevindingen gekregen en enkele vragen voor de bespreking. Na de pauze gaven onderzoekers van COT Instituut voor veiligheid en risicomanagement een presentatie over de kennissynthese polarisatie en radicalisering die zij uitvoeren.

In deze bijlage staat een verslag van het gedeelte voor de pauze.

Verslag bespreking eerste verslag 'Overzichtstudie interventies migrantenjeugd'

1. Vragen vooraf

Vragen die voorafgaand aan de expertmeeting werden gesteld zijn:

- Kunt u zich vinden in de opgestelde criteria voor effectieve interventies?
- Hebben we iets over het hoofd gezien?
- Heeft u nog aanvullingen op de overzichten? Kent u nog andere interessante activiteiten of projecten?

Leo Euser en Habib el Kaddouri (Samenwerkingsverband Marokkanen Nederland) vragen waarom zelforganisaties van migranten niet voor de studie zijn geraadpleegd. Er zijn verschillende landelijke organisaties, maar die zijn niet in het onderzoek betrokken. In antwoord hierop: het punt is dat veel van de initiatieven van deze organisaties niet gedocumenteerd zijn. Daardoor zijn ze niet alleen moeilijk te vinden, maar ook niet overdraagbaar naar andere situaties. Niettemin zou het goed zijn om de zelforganisaties op de een of andere manier te raadplegen en om ze in ieder geval in de mailinglijst op te nemen zodat zij weten wat er speelt.

Aan de aanwezigen wordt gevraagd om interessante lokale initiatieven onder de aandacht te brengen van de onderzoekers door deze op te sturen naar Gert en Deniz (g.vandenberg@nji.nl) en d.ince@nji.nl). Margo van den Berg (ZonMw) roept daarnaast op om voor dergelijke initiatieven een aanvraag in te dienen bij ZonMw.

Verschillende experts benadrukken dat hier sprake is van een structureel probleem. Lokale initiatieven van zelforganisaties zijn heel belangrijk omdat juist bij deze initiatieven de doelgroep goed wordt bereikt en vaak ook zelf betrokken wordt. Maar die worden niet zichtbaar in landelijke onderzoeken als deze overzichtstudie. Het achterhalen van dit soort initiatieven kost ook veel tijd en moeite. De onderzoekers benadrukken dat bij deze studie de tijd ontbreekt om zelforganisaties te raadplegen en om lokale initiatieven in kaart te brengen.

Glenn Helberg (Riagg Rijnmond) verwijst naar het Landelijk Overleg Minderheden. In dit LOM voeren verschillende samenwerkingsverbanden overleg met het kabinet over beleidskwesties. Dit is een officieel orgaan, dat gebruikt kan worden om migranten beter te bereiken.

Ab van de Wakker (PON) mist in de studie aandacht voor online instrumenten. Er is inmiddels een groot aantal van deze instrumenten beschikbaar. Zij hebben een groot bereik, zeker onder jongeren en dikwijls kan men na het invullen van het instrument in contact komen met een hulpverlener. Een voorbeeld daarvan is www.hulpmix.nl. Het Trimbos-instituut houdt zich bezig met dit soort online initiatieven. Deze partij zou bij de studie betrokken kunnen worden. Een ander instrument dat in dit kader genoemd wordt is EMOVO (Elektronische Monitor en Voorlichting). Op basis van dit instrument worden kinderen doorgeleid naar internetsites waar ze hulp kunnen krijgen, bijvoorbeeld www.pratenonline.nl.

Glenn Helberg (Riagg Rijnmond) geeft aan dat hij interventies mist waarin de link wordt gelegd tussen de thuissituatie en de schoolsituatie. In de praktijk komt hij vaak kinderen tegen die het thuis goed doen (volgens de ouders), maar op school niet (volgens de leerkrachten). Die schakel tussen thuis en school is belangrijk. Om effectief te kunnen zijn, moet in een interventie de driehoek ouders – kind – hulpverlener een duidelijke plaats hebben. In Utrecht is bijvoorbeeld een project aan gang met de naam ‘Ouderbetrokkenheid bij primair onderwijs’ dat probeert deze brug te slaan.

2. Welke algemene interventies (A-interventies) die bij veel migranten, jeugdigen en/of opvoeders worden ingezet, moeten in aanmerking komen voor doorontwikkeling?

Trees Pels (Verwey Jonker) geeft aan dat vrijwel geen enkele van de evidence based interventies is onderzocht op toepasbaarheid bij migrantengroepen. Deze zogenaamde A-interventies moeten heel kritisch onderzocht worden op bruikbaarheid bij verschillende doelgroepen. Daar is nog nauwelijks aandacht voor. Triple P is een voorbeeld van een A-interventie die in de praktijk ook geschikt lijkt te zijn voor migrantengroepen. Ook bij de uitvoering van deze interventie worden echter problemen ondervonden met vertrouwen, bereik, taal et cetera. Daarom is het de moeite waard om Triple P zodanig aan te passen dat deze interventie migranten bereikt en daar ook effect sorteert.

3. Een interventie bestaat uit een methodische kern, maar ook uit de vereiste competenties van de uitvoerders en uit de noodzakelijke randvoorwaarden. Wat is het relatieve belang van deze drie componenten als het gaat om de effectiviteit van een interventie bij migrantengroepen?

In de discussie benadrukken diverse deelnemers dat bereik en effectiviteit van een interventie bij migranten sterk afhankelijk is van degene die de interventie uitvoert. Hulpverleners moeten zich bewust zijn van het bestaan van culturele verschillen en van de gevolgen die dit moet hebben voor hun handelen. In de opleidingen, ook in na- en bijscholing, moet er plaats zijn voor het ontwikkelen van culturele sensitiviteit. Het ZonMW-programma ‘Diversiteit in het jeugdbeleid’ kent ook een lijn Intercultureel Vakmanschap en daarin zijn projecten opgenomen voor dit onderwerp. Tegelijk is duidelijk dat beroepskrachten ook moeten kunnen beschikken over een goed instrument, in de vorm van een methodiek.

Daarnaast wijzen enkele deelnemers erop dat het succes van het toepassen van een interventie ook samenhangt met de randvoorwaarden. Een beroepskracht moet bijvoorbeeld de tijd krijgen om vertrouwen te winnen.

Conclusie: in een interventie die de doelgroep bereikt en die ook effectief is, moeten deze drie componenten aanwezig zijn.

4. Moet er geïnvesteerd worden in het doorontwikkelen van A-interventies voor migrantengroepen of in het verstevigen van C-interventies?

Trees Pels (Verwey Jonker Instituut) geeft aan dat er een spanning is tussen zogenaamde top-down interventies (de A interventies) die door gevestigde instituten worden ontwikkeld (en vaak niet zijn bekeken op toepasbaarheid bij migrantengroepen) en bottom-up initiatieven (C interventies) die bijvoorbeeld door zelforganisaties worden ontwikkeld. De vraag is hoe je de brug slaat tussen deze interventies.

Conclusie is dat beiden belangrijk zijn, zowel het doorontwikkelen van A-interventies als het verstevigen van C-interventies. In veel gevallen is er bij A-interventies veel aandacht besteed aan effectiviteit, terwijl C-interventies juist gekenmerkt worden door een goed bereik van de doelgroep. Je zou ze bij elkaar kunnen brengen door de sterke punten van A en C te combineren (en daardoor een nieuwe B-categorie te maken).

Om dit te illustreren wordt een voorbeeldproject genoemd: 'Orthodoxe moslimvrouwen in Orthodoxe gezinnen'. Vertegenwoordigers van deze doelgroep helpen gezinnen om in contact te komen met de zorg en trainen hulpverleners uit de reguliere zorg om met deze gezinnen om te gaan. De vrouwen worden vervolgens ook weer geholpen door de hulpverleners. Dit is een voorbeeld van een project waarin A en C elkaar aanvullen en versterken. Zulke interventies zouden 'good practices' genoemd kunnen worden (vraag 6).

5. Voor welke problemen bij migrantengroepen zijn er op dit moment geen interventies beschikbaar? Met andere woorden: wat zijn hierineventuele lacunes?

Verschillende experts benadrukken dat het belangrijk is te kijken naar de problemen die veel voorkomen bij migranten en naar de behoeften die zij hebben. Daar zijn verschillende overzichten van beschikbaar. Door deze naast de geïnventariseerde interventies te leggen wordt duidelijk waar de lacunes zitten. Zo is stigmatisering bijvoorbeeld een probleem dat veel voorkomt, maar waar nog vrijwel niets voor is ontwikkeld. Zicht op de behoeften van de doelgroep zelf is belangrijk. Een deelnemer wijst erop dat in het verslag niet duidelijk wordt om welke problemen het eigenlijk gaat. Daardoor blijft de inventarisatie een beetje in de lucht hangen.

6. Wat kenmerkt een good practice?

Onder vraag 4 is hier al kort antwoord op gegeven.

Een van de selectiecriteria voor een good practice is dat er enige documentatie over de interventie beschikbaar is. Een aantal experts benadrukt dat dit als gevolg heeft dat je al een hoop initiatieven mist. Sommige interventies hebben helemaal geen documentatie maar werken heel erg goed. Die zijn bijvoorbeeld succesvol door het enthousiasme en de betrokkenheid van de uitvoerder. Daarentegen wordt door andere experts benadrukt dat enige documentatie wel degelijk belangrijk is. Dit is ook nodig om initiatieven te kunnen onderzoeken. Soms lijkt het in de praktijk alsof een initiatief heel goed werkt, terwijl dit (na onderzoek) helemaal niet zo blijkt te zijn.

Een meer algemene conclusie is dat 'binding' een belangrijke factor is. Voor veel migranten is binding (aan de samenleving, aan de eigen buurt) geen vanzelfsprekendheid. Wil een interventie de doelgroep bereiken en ook effectief zijn dan dient deze daar expliciet aandacht aan te besteden.

7. Kan het gebruik van instrumenten worden afgestemd op specifieke groepen?

Dor tijdgebrek is deze vraag niet meer aan de orde geweest.

8. Extra opmerkingen

Monique l'Hoir (TNO) verwijst naar een succesvol project gericht op de preventie van wiegendood. Dit project werd uitgevoerd in de JGZ. Dankzij het project zijn er geen verschillen meer tussen westerse en niet-westerse groepen in het vóórkomen van wiegendood. Dit heeft te maken met het grote bereik van de JGZ, zij zien 98 procent van de niet-westerse ouders. Juist ook omdat Turkse en Marokkaanse grote waarde hechten aan het vaccineren van hun kinderen. Binnen de JGZ liggen dus grote kansen voor het bereiken van de doelgroep.

Jessie Hermans (GGD Utrecht) doet de aanbeveling om interventies niet alleen per probleem te clusteren, maar ook een onderscheid te maken in universele, selectieve en geïndiceerde preventie.